

Állatorvostudományi Egyetem
Állatorvostudományi Doktori Iskola

Az állatkínzás bűncselekmény igazságügyi vonatkozásai

PhD értekezés
Dr. Lorászkó Gábor

2023

Témavezető és témabizottsági tagok:

.....

Prof. Dr. Ózsvári László, PhD, egyetemi tanár, tanszékvezető
Állatorvostudományi Egyetem,
Törvényszéki Állatorvostani és Gazdaságtudományi Tanszék
témavezető

.....

Prof. Dr. Rácz Bence, PhD, egyetemi tanár
Állatorvostudományi Egyetem, Anatómiai és Szövettani Tanszék
társtémavezető

„Én hiszek a fejemben és a szívemben, és hiszem, hogy együtt tudnak működni.”
(Teller Ede)

Készült 8 példányban. Ez az 1. számú példány.

.....

Dr. Lorászkó Gábor

Tartalomjegyzék

1. Összefoglalás	5
2. Bevezetés és célkitűzések.....	7
2.1. A téma jelentősége	7
2.2. Célkitűzések	8
3. Irodalmi áttekintés.....	10
3.1. Az állatkínzás nemzetközi megítélése.....	10
3.1.1. Történelmi előzmények.....	10
3.1.2. Az állatkínzás nemzetközi helyzete	10
3.1.3. Az állatkínzás fogalma	11
3.1.4. Az „állatok jogai”	12
3.1.5. Az állatkínzás okai	15
3.1.6. Az állatkínzás és egyes bűncselekmények kapcsolata	17
3.1.7. Személy elleni erőszakkal való kapcsolata.....	18
3.1.8. Családon belüli erőszakkal való kapcsolata	19
3.1.9. Gyerekbántalmazással való kapcsolata	21
3.1.10. Gyerekek által elkövetett állatkínzás	22
3.1.11. Az állatorvosok szerepe az állatkínzás felismerésében	24
3.2. Az állatkínzás hazai megítélése	27
3.3. A fogazat és az életkor összefüggése	31
4. Saját vizsgálatok	35
4.1. Rendőrkapitányságok tapasztalatai állatkínzás vizsgálata során.....	35
4.1.1. Anyag és módszer	35
4.1.2. Eredmények.....	37
4.1.3. Megbeszélés.....	42
4.2. Az ügyészségek tapasztalatai állatkínzás vizsgálata során	44
4.2.1. Anyag és módszer	44
4.2.2. Eredmények.....	45
4.2.3. Megbeszélés.....	50
4.3. A bíróságok tapasztalatai állatkínzás vizsgálata során.....	51
4.3.1. Anyag és módszer	51
4.3.2. Eredmények.....	52
4.3.3. Megbeszélés.....	56
4.4. Az állatvédelemmel foglalkozó civilek tapasztalatai állatkínzás vizsgálata során.....	57
4.4.1. Anyag és módszer	57
4.4.2. Eredmények.....	58
4.4.3. Megbeszélés.....	68
4.5. A bánásmóddal elkövetett állatkínzás bűncselekmény új típusának vizsgálata.....	73
4.5.1. Anyag és módszer	73
4.5.2. Eredmények.....	74
4.5.3. Megbeszélés.....	78

5. Következtetések és javaslatok.....	80
6. Új tudományos eredmények	81
7. Irodalomjegyzék	82
8. Saját közlemények	114
8.1. Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk.....	114
8.1.1. Lektorált, impakt faktossal bíró tudományos folyóiratban megjelent publikációk.....	114
8.1.2. Lektorált, impakt faktossal nem bíró tudományos folyóiratban megjelent/elfogadott publikációk	114
8.1.3. Konferencia prezentációk	115
9. Köszönetnyilvánítás.....	116

1. Összefoglalás

A Büntető Törvénykönyvbe önálló tényállásként 2004-ben került be az állatkínzás. A bántalmazással vagy bánásmóddal történő elkövetési módok közül inkább az utóbbi vet fel szakmai kérdéseket. Vizsgálata során a tényállás lényeges elemei a maradandó egészségkárosodás, vagy az állat pusztulásának lehetősége, valamint a cselekmény indokolatlansága. Súlyosbító körülmény, ha a cselekmény több állatot érint, vagy különös szenvedést okozott. Kérdőíves felméréssel 184 ügyész, valamint a Központi Nyomozó Főügyészség 591 jogerős ítéletre vonatkozó tapasztalatát vizsgáltuk. Az elkövetés 44%-a nem megfelelő bánásmóddal, 56%-a bántalmazással valósult meg. A vizsgált esetek 97%-ban elmarasztalták, 3%-ban felmentették a vádlottat.

Egy másik kutatásban a bíróságok ítélkezési gyakorlatát vizsgáltuk, és arra kerestük a választ, hogyan mérlegelik a bírók a tényállás elemeit és milyen tapasztalatot szereztek igazságügyi szakértők bevonása során. Magyarország húsz törvényszéke közül 12 elnöke engedélyezte a kérdőíves kutatást, 76 bíró válaszolt. 92%-a hozott ítéletet, többségük (63%) egynél több eljárás során, 95%-ban elmarasztaló ítéletet. A felmentések negyedére (egyetlen eset) bűncselekmény, háromnegyedére bizonyítottság hiányában került sor. A nyomozó hatóság többségében teljeskörűen (64%) feltárta az ügyet, de időnként lényeges információt (23%), ritkán pedig meghatározó jelentőségűt (13%) fedett fel a tárgyalási szak. Az ügyészek a tárgyalási szak legfontosabb új információjának a vádlott beismerő vallomását tartották, mint a bizonyítás hiányzó eseményét. Ezzel szemben a bírók sokkal nagyobb figyelmet szenteltek az új tanúknak és a megváltoztatott nyomozati vallomásoknak, vagyis a bíróság minden kétség eloszlatására törekedett. Kiemelt jelentőséget mind a bírók, mind az ügyészek a különös szenvedés lehetőségének tulajdonítottak, összhangban annak szakmai szempontból való értékelési nehézségével. Az eljárás során nem volt szükség szakértőre (24%) vagy a nyomozati szakban készült szakvélemény elegendő volt (49%), esetleg élő szóban kellett a szakvélemény készítőjét meghallgatni (13%) vagy újra kirendelni (6%). A szakértő szóbeli nyilatkoztatásakor leginkább körülményesnek a különös szenvedés és az egészségkárosodás maradandóságának vizsgálatát és bizonyítását tartották, ezt követte a pusztulás és az egészségkárosodás bekövetkeztének kérdése, míg az indokoltsága és a vádbeli cselekmény bánásmódhoz sorolása sokkal egyszerűbben volt elbírálható. A különös szenvedés megállapítása jelentősen súlyosbíthatja az ítéletet. A kifejezés biológiai tartalmához nem elegendők az általános ismeretek, mert nem olyan magától értetődő szakmai tartalmú, mint az állatkínzás tényállásának többi eleme. Indokolt ezért egyrészt az eltérő fajok nagyon különböző biológiai tulajdonságait pontosan figyelembe venni a szakértői munka során, másrészt a kérdésre adott válaszban gondot fordítani a részletes és világos magyarázatra. A

szakértői vélemények minőségének növelésével valószínűleg csökkenteni lehetne az új kirendelések és a szóbeli meghallgatások számát, ami az eljárásokat hatékonyabbá tehetné. Harmadik kutatásunkban az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főosztályának adatai alapján részletesen megvizsgáltuk 99 rendőrkapitányság 1169 állatkínzással kapcsolatos eljárását, valamint az eljárásokban résztvevők tapasztalatait.

Negyedik felmérésünkben az állatvédelem iránt legelkötelezettebb társadalmi réteg véleményét kértük. Az 2004 óta bűncselekménynek számító állatkínzást a jogalkotó többször is szigorította. Nem túlzás azonban azt állítani, hogy a közvélemény sokszor türelmetlen és elégedetlen a hatóságok állatkínzással kapcsolatos tevékenységével. A kérdőívet – mások mellett – 150, az állatvédelmi munkában magát aktív résztvevőnek tartó személy küldte vissza. Az állatkínzással kapcsolatos rendőrségi eljárásról az állatvédelemmel foglalkozó civilek véleménye alapján kirajzolódó kép jelentősen kedvezőtlenebb annál, mint amire a rendőrségi adatok következtetni engednek. A rendőrségi adatok szerint a bejelentések 77.7%-ban indítottak eljárást, ezzel szemben az állatvédők döntő többsége (81.3%) azt feltételezi, hogy a bejelentéseknek csupán 25%-ban indít eljárást a nyomozó hatóság.

Kölyökkutyák kereskedelmi célú, országhatáron túli szállítása – a járványvédelem mellett állatvédelmi céllal – szükségessé teszi a kutyák életkorának meghatározását, viszont a jogszabályi feltételek teljesüléséhez szükséges négy hónapos életkorhoz az irodalom nem közöl hiteles módszert. Két, rendes időben, 2018.03.02-án császármetszéssel született yorkshire terriernél követtük három és fél hónapos korig a koponya alakjának és a fogazatnak a változásait. Ennek segítségével hétre pontosan felismerhetőek voltak életkori sajátosságok.

2. Bevezetés és célkitűzések

2.1. A téma jelentősége

Az állatkínzás jelentősége több síkon is vizsgálható: az állatokat, azon belül a kutyákat közvetlenül érintő események szintjén, az állatkínzást okozó, vagy más módon azzal kapcsolatba kerülő személyekre vonatkozóan, valamint a társadalomra gyakorolt hatását illetően.

A három szint egymással összefügg: az egyedek vagy állatcsoportok vélt vagy valós nélkülözése és szenvedése egyes emberekben együttérzést és cselekvési szándékot vált ki, amely az adott állatra vagy (pl. bántalmazó) eseményre vonatkozik, és célja az állaton való segítség. Ezzel összefüggésben jellemzően felmerül a felelős megjelölésének és elszámoltatásának igénye, ami növeli az érintettek körét. A közvélemény érdeklődését is felkeltő ügyek a média és a közösségi média közvetítésével még nagyobb körhöz jutnak el, bevonva és befolyásolva a hatóságokat és elérve a jogalkotókat is. A téma által kiváltott erős és mozgósító érzelmek, valamint a jogalkotói és jogalkalmazói cselekedetek az egész társadalomra kihatással lehetnek. Az összefüggéseknek ez a sorozata egyetlen egyeden elkövetett egyszeri cselekmény kapcsán is megvalósult: ilyen módon vált bűncselekménnyé az állatkínzás (Károlyi 2006), és került sor a büntetési tételek emelésére (Magyar Nemzet 2016, Népszava 2016a).

A társadalom számára kiemelt szerepére utal, hogy az Országgyűlés az Állatok védelméről és kíméletéről szóló törvényt (Parlament 2003b) ellenszavazat nélkül fogadta el, később a szigorítását egyetlen ellenszavazattal (Parlament 2014), ami kiemelkedő támogatottságot jelez a rendszerváltást követő magyar politikai életben. A bűncselekménnyé minősítésre (284 igen, 11 tartózkodás és 4 nem szavazat mellett) (Bárándy 2010) nagy többséggel került sor, legutóbbi szigorítására már ellenszavazatok nélkül (Magyarország Kormánya 2021). A legutóbbi változtatáshoz kapcsolódóan (2021.11.29.) a levezető elnök a következővel zárta parlamenti vitát: „A határozathozatalokra a holnapi ülésnapon kerül sor, tisztelt Országgyűlés. Meg kell jegyezni, hogy az elmúlt időszak legkulturáltabb vitáját az állatokkal kapcsolatban folytatták le” (Parlament 2022).

Az állatkínzás nem csak hazánkban (Mogbo et al. 2013) közérdeklődésre számot tartó témakör és a jelentős társadalmi visszhangot kiváltó esetek után gyakorlatilag évente visszatérően tüntetésekre kerül sor (Ágoston 2019, Blikk 2017, 24.hu 2016, Greenfo 2014, BummSK 2018). A figyelem nem jár együtt megfelelő tájékozottsággal, így a magyar sajtóban

még 12 évvel a hatályba lépése után is jelent meg olyan írás, amely reményét fejezte ki a jogszabály megszületésével kapcsolatban (Népszava 2016b).

Az állatkínzás bűncselekmény tényállásának szakmai kritériumaihoz a Büntetőtörvénykönyv alapján az alábbi kérdéseket kell megválaszolni:

1. bántalmazással vagy bánásmód hibájával követték-e el,
2. indokolt volt-e a cselekedet,
3. járt-e az állat egészségének maradandó károsodása vagy elpusztulása kockázatával,
4. valamint bekövetkezett-e különös szenvedés?

Állatkínzás bűncselekménye akkor állapítható meg, ha egy bántalmazó cselekedet vagy az állattal való bánásmód egyszerre indokolatlan és az állat maradandó egészségkárosodásának vagy elpusztulásának kockázatával is jár. Súlyosbító körülményként növeli a büntetési tételeket, ha az állat különös szenvedése is bekövetkezett, vagy több állatnál is megvalósult a maradandó károsodás vagy pusztulás.

2.2. Célkitűzések

Az állatkínzásra gyanús esetek minél eredményesebb vizsgálata és az ezzel kapcsolatos eljárások hatékonyságának javítása céljából kutatásunkban a hatóságok működési mechanizmusának a megismerése volt a cél. A kutatást kiterjesztettük a folyamat több pontján is gyakran bekapcsolódó civil állatvédőkre is.

Az állatkínzás fogalmának meghatározása nemzetközileg messzemenően nem egységes (Vetter 2020), hazánkban pedig két törvényben szerepel, némileg eltérő tartalommal. A jelen dolgozat témaválasztását illetően amíg az ún. Állatvédelmi Törvényben – egyebek mellett – az egészségkárosodás bármilyen formája és fokozata, illetve ennek lehetősége megvalósíthatja a tényállást, addig a Büntető Törvénykönyvben a bekövetkezett vagy a vizsgált cselekménnyel összefüggésben bekövetkező, vagy annak lehetőségével fenyegető egészségkárosodásnak maradandónak kell lennie. A bűncselekmény két elkövetési módja közül a bántalmazás következményei traumatológiai és kórbonctani, kisebb mértékben magatartási vizsgálatokkal könnyebben megismerhetők, az összefüggések általában közérthetőbben bizonyíthatók és mutathatók be, mint a nem megfelelő bánásmód miatti kockázatok és károsodások. A dolgozat ezért a második elkövetési formára vonatkozóan is növelni kívánja az ismereteket.

A kutatás célkitűzései a következők voltak:

1. Az állatkínzással kapcsolatos rendőrségi felderítő munka megismerése: miként kezdődnek az eljárások, mennyi idő alatt és milyen szempontok szerint dönt a nyomozó hatóság az elutasításról és az eljárás megindításáról, milyen tapasztalatokat szerzett az állatkínzás

bűncselekmény tényállása elemeinek értékelése során, hogyan vonta be az igazságügyi szakértőket és milyen arányban adta át az esetet a vádhatóságnak. Ezen túlmenően a büntetlen és a büntetett előéletűek állatkínzáshoz való viszonyulása közötti különbségek, a nyomozó munka eredményességének fokozásához szükséges feltételek feltárása.

2. Az ügyészség védőlkészítési és vádképviselési tapasztalataink megismerése a jogerősen zárult állatkínzási eljárások során, véleménye az igazságügyi szakértők tevékenységéről.
3. Az állatkínzással kapcsolatos bírósági tárgyalási szakasz vizsgálati és bizonyítási jellegzeteségei, az ítélethozatal mechanizmusa, és az eljárásban közreműködőkkel kapcsolatos bírói tapasztalatok feltárása.
4. A civil állatvédők motivációja, elkötelezettsége, a véleményük kialakítási folyamata és az azt befolyásoló tényezők felmérése, összevetve a hatóságok adataival.
5. Az illegális nemzetközi kutyakereskedelemben szerepet játszó életkor meghatározásának lehetősége fogazat alapján 4 hónapos korig kistestű kölyökkutyák esetében.

3. Irodalmi áttekintés

3.1. Az állatkínzás nemzetközi megítélése

3.1.1. Történelmi előzmények

Ahogy a kulturális gyökerek keresése során gyakran, az állatvédelem eredetét is az ókori görög civilizációban találhatjuk meg (Gaál 2012), ahol megjelent az állatok védelmének erkölcsi alapja is (Horváth 2021). Az állat, mint jogi tárgy polgári jogi kezelésének kialakulása a római jogig nyúlik vissza (Héri 2014). A modern szemléletű állatvédelem Angliában jelent meg (Jámbor és Tóbiás, 2021). Történelmileg az állattartás az állatokkal való jó bánásmóddal társult a termelékenységük biztosítása érdekében. Szinte a XX. századig az állatokkal kapcsolatos egyetlen megfogalmazott társadalmi elvárás a szándékos kegyetlenség tilalma volt. Az állattenyésztés iparosítása, az állatkísérletek elterjedése új kihívásokat támasztott, és megjelent a nagyüzemi állattartással potenciálisan együtt járó tömeges szenvedés lehetősége az állatnak ártani kívánó szánék nélkül is (Rollin 2011). Az állatvédelem tudományos igényű gyökerei a XVIII. századig nyúlnak vissza (Kant 1900), bár kezdetben az állatokkal és a természettel szembeni bűncselekményben csak az emberek iránti kötelezettségek megszegését látták (Potter, 2005). Kant (1920) ugyanakkor felismerte, hogy egyrészt az állatokkal kegyetlenkedő hasonlóan bánhat az emberekkel is, másrészt az állatok jobb megismerése megszeretésükhöz vezethet. Az állatokkal szembeni kegyetlenség férfiaknál gyakoribb, mint nőknél. Manapság társadalmilag elítélendő viselkedésként értelmezik (Teegen 2014). A gyermekkorban elkövetett állatkínzás előbb gyerekekkel, majd felnőttel szembeni kegyetlenséghez vezet, ahogy ezt már évszázadokkal ezelőtt felismerve ábrázolták is (Beirne 2014).

3.1.2. Az állatkínzás nemzetközi helyzete

Egyes országokban az esetek számának folyamatos növekedését tapasztalják. Pl. Quinslandben (Ausztrália) évente az állatkínzások 6,2%-os növekedését tapasztalják, elsősorban a kutyákat érő elhanyagolás miatt, ugyanakkor pl. a kutyák forró autóban hagyása egyre ritkábban fordul elő a lakosság fokozott figyelmének köszönhetően (Shih et al. 2019). Kínában korábban az állampárt vezetett minden politikai megmozdulást, de az utóbbi évtizedekben az állatok iránti erkölcsi felelősség az államtól függetlenül hozott létre mozgalmat. Állatvédő csoportok, egyéni jogvédők és hétköznapi állatbarátok mentik az emberi fogyasztásra szállított macskákat és kutyákat, állatmenhelyeket üzemeltetnek,

örökbefogadást népszerűsítene, aktívak az iskolákban és a közösségi médiában, erőfeszítéseket tesznek a jogalkotás befolyásolására (Cao 2015). Önmagukban a jogszabályok nem fordítják meg a folyamatokat, ahogy pl. Malajziában az állatvédelmi törvény megszületése után is növekedett az állatellenes bűncselekmények száma (Zolkipli 2022).

Az állatvédelem problémái nem mindenütt azonosak, bár léteznek hasonlóságok: az Állategészségügyi Világszervezet (World Organisation for Animal Health, OIE) 172 tagállama közül 78 válaszolt egy kérdőíves kutatásra. A válaszadási arány az afrikai 25%-tól az európai 69%-ig terjedt. A válaszadó országok 87%-a jelezte, hogy országukban van illetékes nemzeti állat-egészségügyi hatóság az állatjóléti jogszabályok felügyeletére., rendelkeznek az állatszállításra (83%), az emberi fogyasztásra szánt állatok levágására (91%), az állatok járványvédelmi célú leölésére (86%) és a kutyatartásra (61%) vonatkozó jogszabályokkal, és többségükben az állatorvosok számára elérhető állatjóléti képzés. A válaszadó országok 82%-a exportált élő állatokat más országokba, és a válaszadók 56%-a jelezte, hogy az állatokat kezelő személyzet tisztában van az állatszállítás állatjóléti szabványaival.

Számos európai ország megköveteli, hogy a szállítók az Európai Unió előírásai szerint képzettek és tanúsítottak legyenek. Az országok 31%-ában kötelező volt az állatállomány vágás előtti elkábítása, de 57%-ban megengedett volt vallási kivétel, 8%-ban pedig nem volt kötelező a kábítás. A leggyakrabban használt kábítási módszer a mechanikus, de gyakori az elektromos kábítás is. Az állatvédelmi munkát országonként eltérő megosztásban végzik civil szervezetek, rendőrségek, ügyészségek, hatósági állatorvosok és egyéb állami szervek, szervezetek. Az állatvédelem legfontosabb kérdésének a kóbor kutyák előfordulását tartották (Stafford és Mellor 2009).

3.1.3. Az állatkínzás fogalma

Az állatkínzás és állati jóllét fogalmi nem egységese az irodalomban, összetett megközelítést igényelnek tudományos, politikai, jogi és kulturális oldalról is. Látszólag erősen különböző tudományos területeket (kriminológia, pszichológia, jog, szociológia, állategészségügy, etológia és más tudományok) érint (Brewster és Reyes 2013). Az egyes állatjóléti változók értékelését számos körülmény befolyásolja, beleértve a környezetet, a hatás időpontját és időtartamát, a faj és az egyed általános, valamint pillanatnyi állapotát. Nehézséget jelent a magatartásból az állat jóllétére következtetésnél saját szubjektumunk is (Mason és Mendi 1993).

Az Amerikai Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) így fogalmazta meg az állatkínzást: „Szándékos, tudatos vagy meggondolatlan cselekmény, amely során egy állatot alapos ok nélkül bántalmaznak vagy megölnék, mint például: kínzás, megcsonkítás, mérgezés vagy elhagyás. Ide tartoznak a gondossági kötelezettség esetei, pl.: menedék, élelem és víz biztosítása,

gondozás elmulasztása betegség vagy sérülés esetén; állat szállítása vagy elzárása oly módon, amely sérülést vagy halált okozhat; állatviadal; túlzott vagy ismétlődő, szükségtelen fájdalom vagy szenvedés okozása, tárgygyal történő verés vagy kíntzás. Ez a meghatározás nem terjed ki a kiállítási vagy sportcélú, valamint az élelmiszer előállítására szolgáló állatokkal való jogszerű bánásmódra és a szabályos vadászatra, csapdázásra és horgászatra” (Uniform Crime Reporting Program 2019).

Az állatkíntzással (animal cruelty, animal abuse), annak szinte ellenpárjaként használt kifejezés az állatjólét (animal welfare), amely hasonlóan nem egységesen meghatározott természettudományos, hanem legalább részben etikai fogalom. A nyugati társadalmakban a konszenzusos társadalmi etika teremti meg az állatjólét domináns fogalmát az etikának az állatokra való kiterjesztésével (Rollin 2019). A legtöbb kulturális és vallási hagyomány – néhány kivétellel (pl. taoizmus) – az embereket az állatokkal összehasonlítva, szembe állítva értékelte. Morálisan ugyan indokolt erkölcsi hierarchia felállítása emberrel a csúcson, de ennek a moralitásnak nem szükségszerűen része az emberek állattal szembeni kegyetlensége, még az ember számára kellemetlen fajok esetén sem (Bell és Pei 2020).

Az állatok jóléte és szenvedése is felveti az állati tudat kérdését, amelynek megismerése az egyik legnagyobb természettudományos kihívás (Chalmers 1995). Az ezzel kapcsolatos nézetek jelentősen eltérnek egymástól: Legmagasabb szintű elvárásként a nyelvhasználatot jelölték meg (Rosenthal 1993). Az emberekre és az emberszabású majmokra egyaránt kiterjeszhetőnek (Bermond 2001), illetve akár valamennyi emlősre vonatkozható (Boly et al. 2013). Mások szerint a madaraknak is tulajdonítható tudat (Seth et al. 2005), vagy akár a hüllőknek (Cabanac et al. 2009), ill. az összes gerincesnek (Denton et al. 2009). Még alacsonyabb rendű állatok közül a polip (Tye 2017), de ízeltlábúak, növények és még a tárgyak is felruházhatóak tudattal természettudományos közlemények szerint (Chalmers 2016).

3.1.4. Az „állatok jogai”

A gyerekek példájához hasonlóan, saját „hang” nélkül az állatok a társadalom legsebezhetőbb tagjai közé tartoznak. Ez a sebezhetőség kockázatot jelent számukra, melynek legszembetűnőbb formája az állatkíntzás. Közel ötven éve egyre többen gondolják úgy, hogy a természet ökológiai egyensúlyának védelme érdekében akár még az élettelen tárgyaknak is meg kellene adni a jogi önvédelem jogosultságát, erkölcsfilozófiai, etikai és jogelméleti alapon, a globalizáció szemszögéből nézve (Moore 1975).

Az állatok védelme egyre inkább általánossá vált az elmúlt évtizedekben, de mivel saját érdekeiket nem tudják megvédeni, mások teszik ezt. Az állatokkal kapcsolatos jogok rendszere a világban rendkívül különböző, és Európa messze elmarad az Egyesült Államok mögött ezen a téren (Michel et al. 2012). A tájékozódást a szubjektív szempontok helyett jogi

szakmai mérőszám, amilyen az Állatkínzás–ellenes Büntetőjogi Index (Anti–Cruelty Criminal Index, ACCI) jobban segíti (Vetter 2020).

Az erkölcsi romlottság jeleként értelmezett állatkínzások megzavarják a társadalom etikai érzékenységét. Ennek ellenére az állatok és az emberek közötti összetett kapcsolat kényes és gyakran konfliktusos törekvéssé tette az állatok védelmét. Ez a bonyolultság részben amiatt alakult ki, hogy az állatoknak erkölcsi szempontokat tulajdonítanak az adott állat társadalomban betöltött szerepe szerint, a kártevőtől a terméken át a család értékes tagjáig. Ennek eredményeként az állatokkal való megfelelő bánásmódot szabályozó törvények eltérőek attól függően, hogy a társadalom hogyan tekinti vagy használja a fajt (Benetato et al. 2011).

Az állatok igényeit didaktikus követelményszerűen fogalmazta meg több szervezet is:

- Az **öt szabadság** (FAO 2010) elve: éhségtől és szomjúságtól, kellemetlenségektől, fájdalomtól és sérülésektől, félelemtől való szabadság, valamint a normális viselkedés kifejezési szabadsága.
- Az öt szabadság elve nagy hatást gyakorolt és gyakorol ma is az állatjóléti gondolkodásra, de két kifogás merült fel vele szemben: a negatív állapotoktól való „szabadság” (mentesség) középpontba állítása több szempontból félreérthető, mert nem lehetséges a teljes megszabadulás tőlük. Másrészt az állatjóléti törekvéseknek kedvező tapasztalatokat kell felmutatnia, mert azáltal népszerűsíthető. Az **öt rendelkezés** az eredeti szabadság-gondolatot tovább vezetve született meg, melyekkel az állatok jólléte biztosítható: friss víz és teljes értékű táplálék, megfelelő elhelyezés, megelőzés vagy gyors helyreállítás, lelki szenvedést nem okozó tartási körülmények, elegendő hely és az adott faj számára megfelelő társaság (Mellor 2016).
- 2012-ben az Állategészségügyi Világszervezet (korábbi néven Office International des Epizooties, OIE, 2003 után The World Organisation for Animal Health, WOA) 178 tagországa elfogadta a gazdasági haszonállatokra vonatkozó **tíz, általános állatjóléti elvet**, amely az állatok egészségét szem előtt tartó genetikai szelekció elvárásától az állattartók megfelelő hozzáértésének kialakításig terjedt (Fraser et al. 2013). Később egy összetett ajánlásrendszert dolgoztak ki, már nem korlátozva a haszonállatokra (WOAH 2022).
- Az Amerikai Állatorvos Társaság (American Veterinary Medical Association AVMA) **nyolc állatjóléti alapelve** állategészségügyi szemléletű:
  - Az állatok felelősségteljes felhasználása összhangban áll az állatorvosi esküvel.
  - Az állatok gondozására, felhasználására és jóllétére vonatkozó döntéseket a tudományos ismeretek és a szakmai megítélés, valamint az etikai és társadalmi értékek mérlegelésével kell meghozni.

- Az állatok számára vizet, élelmet, megfelelő kezelést, egészségügyi ellátást és gondozásuknak és felhasználásuknak megfelelő környezetet kell biztosítani, a faj igényeinek átgondolt figyelembevételével.
  - Az állatokról oly módon kell gondoskodni, hogy minimálisra csökkenjen a félelem, a fájdalom, a stressz és a szenvedés.
  - Az állatok elhelyezésével, kezelésével, gondozásával és felhasználásával kapcsolatos eljárásokat folyamatosan értékelni kell, szükség esetén finomítani vagy helyettesíteni.
  - Az állatpopulációk megőrzésének és kezelésének humánusnak, társadalmilag felelősnek és tudományosan körültekintőnek kell lennie.
  - Az állatokkal egész életük során tisztelettel és méltósággal kell bánni, és szükség esetén humánus halált kell biztosítani.
  - Az állatorvosi szakma folyamatosan törekszik az állatok egészségének és jólétének javítására tudományos kutatás, oktatás, együttműködés, érdekképviselés, valamint a jogszabályok és rendeletek kidolgozása révén.
- A European Welfare Quality projekt szabványosított módszereket dolgozott ki az állatok jólétének értékelésére és ezen információk integrálására, hogy lehetővé tegye a gazdaságok és vágóhidak besorolását a négy kategória egyikébe (a rossztól a jó állatjólétig) (Wafa 2023). A projekt befejezése után a résztvevők együttműködési hálózatot alakítottak ki. A Welfare Quality® **négy jólléti elvet** azonosított; jó táplálkozás, jó tartás, jó egészség és megfelelő viselkedés (Welfare Quality 2009), amely aztán 12-re bővült (Kjærnes és Keeling 2017).

157 állatvédő aktivista és 198 főiskolai diák állatvédelemmel kapcsolatos nézeteit összevetve megállapították, hogy az állatjogi aktivistákra idealizmus és az ideológiai bizonyosság jellemző (Galvin és Herzog 1992), ami „morális keresztes hadjárat” aurájával veszi körbe világnézetüket (Jasper és Nelkin 1992).

Az állatok jogaiért küzdő mozgalmakkal való kommunikációt nehezíti, hogy érvrendszerük gyakran inkább filozófiai, mint biológiai alapokon áll. Érvek szólnak amellett, hogy az állatjogi mozgalmak a kor identitáspolitikájának részei. Az emberiség gondolkodásában meghatározó a szubjektivitás, így az ember különleges státuszára vonatkozó hierarchia újra fogalmazása valójában antropocentrizmus. Az aktivisták álláspontja szerint az állatjogi kérdések felülmúlják az összes többi politikai aggodalmat, és olykor politikailag regresszív és konzervatív stratégiát alkalmaztak az állatok népszerűsítésének nevében (Aaltola 2011). Pl. a PETA (People for the Ethical Treatment of Animals) állatvédelmi reklámjai és akciói rendszeresen használják a női test szexuális üzenetét, sőt, kifejezetten a szexualitást is (PETA 2016, Waldman 2022), amely így szembe megy a nemek közötti egyenlőségért folytatott küzdelemmel. A szexualizált képek dehumanizálják a nőket, és egy etikus ügy etikátlan hirdetése csökkenti a támogatottságot

(Bongiorno et al. 2013). Militáns aktivisták erőszakos, fenyegetést jelentő cselekedetei és módszerei is inkább elidegenítik, mint meggyőzik az embereket (Hall, 2006).

Bár az állatvédőket ellenfeleik néha „örültnek” tüntetik fel, kevés felmérés készült az állatvédő mozgalomban való részvétel pszichológiai vonatkozásairól. Az állatkísérletek ellenzése alapvetően intuitív (Kimball és Broida 1991). Fennáll a veszélye annak, hogy a jó szándékú emberek az állatok jóllétét aszerint határozzák meg, hogy szerintük mit akarhatnak az állatok, de az állatok viselkedésére vonatkozó természettudományos módszerekkel ennél jóval pontosabb ismeretekhez juthatunk. Az állatok jóllétének meghatározása szakismereteket igényel (Dawkins 2006).

3.1.5. Az állatkínzás okai

Az állatkínzás okai ugyan nem egységesek, de egy amerikai nagyvárosi (Detroit) rendőrségi adatbázis feldolgozása alapján a társadalom nagy része által elfogadott normák megszegése és a társadalmi dezorganizáció elméletei magyarázzák legjobban az előfordulását (Reese et al. 2020). Nehezíti a tájékozódást, hogy a kutatások nagy részét nem reprezentatív mintával végezték (Herczog és Dorr, 2000). Az állatkínzás kockázatát növelő hatások ismertnek tekinthetők. Az ember önző gondolkodása és gazdasági érdekeltsége növeli az érzéketlenséget az állatok szenvedésével szemben (Tiplady és Start 2013). Beleértve azt a nem közvetlenül állatok ellen irányuló cselekedetet, amely online „ivós, lenyelős játékként” (neknomination) élő hal, béka vagy gyík lenyelését tekinti szórakoztatónak (Newberry 2018). Az Egyesült Államok egyik déli állami börtönében 261 rabról álló mintán az állatkínzás motivációihoz kapcsolódó demográfiai jellemzők és helyzeti tényezők hatását vizsgálták. A fogvatartottak csaknem fele dühből követte el a cselekmények egy részét, míg több mint egyharmada szórakozásból tette. Akik arról számoltak be, hogy egyedül bántották vagy ölték meg az állatokat, nagyobb valószínűséggel követték el a cselekményeket haragból, de kevésbé valószínű, hogy mások lenyűgözésére, utánzására vagy nemi vágyból követték el azokat (Hensley és Tallichet 2005).

Az állatkínzás a bűnözői energiák vagy szadista fantáziák levezetésére is szolgálhat. (Stache 2013). A háziállatok elleni erőszak gyakran a gyermek fejlődési rendellenességeinek, mentális betegségének jele lehet (Parfanovych és Parfanovych 2021). A kockázati tényezők ismerete nem csak az állatkínzást, hanem az ember elleni erőszak elkövetők felismerésében segíthet (Gullone 2014).

1127 iskolás gyerektől gyűjtött, kérdőíves felmérés szerint a városi élet, a férfiasság, a fiatalabb életkor és a házi kedvencek hiánya hajlamosítanak az állatkínzásra. A kegyetlenség elfogadását az állatokkal szembeni negatív attitűdök, az állatok elméjébe vetett gyengébb hit és a kisállatokhoz való alacsony kötődés jelezte előre (Hawkins és Williams 2020).

Az állatkínzás motivációi lehetnek: kíváncsiság, kortárscsoportok beavatási rituáléja, hangulatjavítás, szexuális vágy kiélése, utánzás, tekintélykövetés, kényszer, állatfóbia, poszttraumás állapot, zsarolás, ember elleni tervezett erőszakos cselekmény előkészítése és gyakorlása (Kendall-Tackett és Giacomoni 2005). Gyermekkorban előforduló állatkínzás oka lehet a kíváncsiság, a felfedezés vagy az utánzás, de agresszív cselekedet is, amely magatartászavarhoz vagy akár antiszociális személyiségzavarhoz vezethet. Az állatkínzás a mentális egészségi állapot döntő jelzője (Juliadilla és Noveni 2021).

3.1.6. Az állatkínzás és egyes bűncselekmények kapcsolata

Az állatkínzás az emberi egészséget és biztonságot is károsítja (Querol Viñas et al. 2010). A kutatások azt mutatják, hogy az állatkínzás sok olyan etiológiai utat és kockázati tényezőt tartalmaz, amelyeket más agresszív viselkedések esetében is kimutattak. A közös etiológia nemcsak segít megérteni az állatkínzás és más agresszív és antiszociális bűncselekmény közötti, dokumentált együttes előfordulást, hanem rávilágít az állatokra leselkedő veszélyekre is ott, ahol az állatkínzást elkövetők azonosíthatatlanok maradnak. Az állatkínzás és a legtöbb agresszív viselkedés a későbbi gyermekkortól kezdve a nem normatív fejlődés mutatói. Az ilyen magatartások korai felismerése értékes lehetőséget nyújthat a fiataloknál a megelőző beavatkozásaiban, a felnőttek esetében pedig a megfelelő szankciók alkalmazásában (Gullone 2014).

Az Amerikai Kriminológusok Társaságának jelentése elismeri az állatkínzás és az emberek elleni célzott erőszakos bűncselekmények jövőbeni cselekményei közötti kapcsolatot, és hangsúlyozza a multidiszciplináris együttműködés szükségességét a kivizsgálás és a büntetőeljárás során. A védett vadon élő állatokkal folytatott illegális kereskedelmet 7-10 milliárd dollárra, a vadon élő állatokkal folytatott illegális kereskedelmet évi 213 milliárd dollárra (Querol Viñas et al. 2019), más forrás 200 milliárd dollárra (Basel Institute on Governance, 2021) becsüli. Ez a nagyságrend a vadon élő állatok kereskedelmét a világ legjövedelmezőbb bűnözői tevékenységei közé sorolja, méretében és terjedelmében vetekszik a kábítószeres és fegyveres illegális kereskedelmével, és köztudottan finanszírozza a szervezett bűnözést, beleértve a globális terrorcsoportokat és milíciákat is az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Interpol szerint (Querol Viñas et al. 2019).

Az Egyesült Államokban 2014-től a kutatók adatgyűjtési lehetőségei alapvetően javultak, mert a Szövetségi Nyomozóiroda (FBI) egységes bűncselekmény-jelentési programjába (Uniform Crime Reporting Program) a nemzeti incidensalapú jelentési rendszer (National Incident-Based Reporting System) részeként bekerültek az állatkínzásokkal kapcsolatos bűncselekmények is (Addington és Randour, 2022). A vitathatatlan előrelépést érdemi bírálat is érte, ami mutatja a témakör vizsgálatának nehézségeit is.

Kutatók megkérdőjelezik az FBI által az Egyesült Államokban évente gyűjtött adatokból készült állatkínzási statisztikákat, és szerintük a bejelentések számának növekedése nem jelenti automatikusan a bűncselekmény gyakoribbá válását: a média közvéleményt formáló hatása aktívabbá teszi az állampolgárokat, hogy több bejelentést tegyenek, a rendőrséget pedig nyomozás elrendelésére készíti. Az Országos Incidensalapú Jelentési Rendszer (National Incident-Based Reporting System, NIBRS) az FBI meghatározása szerint rögzíti az eseteket, miközben az USA néhány államában az adott állatvédelmi jogszabály „bármilyen állatra” vagy „minden élőlényre” vonatkozik. Mások általánosságban „házi vagy vad” állatokra, illetve

„minden élő néma lény” („every living dumb creature”, Florida 2014) (Justia US Law 2014) megnevezést adnak meg. Sőt, egyes államokban csak a melegvérű lények szerepelnek, míg mások kizárják a halakat, madarakat, hüllőket, korábban be nem fogott vadon élő állatokat, rákféléket és puhatestűeket. Aaz egyes államokban nem az FBI egységesítő definíciója szerint járnak el, így a statisztika sem tükrözi a valós helyzetet (Beirne és Lynch 2023).

3.1.7. Személy elleni erőszakkal való kapcsolata

Az állatkínzás közösségi probléma és több mint jogi kérdés, a közbiztonságra is hatással van. Az állatkínzás mai társadalmi megítélését a gyermekbántalmazásnak az 1980-as évekbeli helyzetéhez hasonlítják az Egyesült Államokban, és azt feltételezik, hogy bár jelentős a látencia, gyors haladás tapasztalható (Phillips és Lochwood 2013).

Monsalve et al. (2017) személyek közti erőszakkal és állatkínzással foglalkozó, 1960 és 2016 között megjelent cikkeket elemezték. A 96 cikkből 76 (79,2%) Észak-Amerikából származott, egyik sem Dél-Amerikából vagy Afrikából. Kilencvennégy cikkben (97,9%) találtak összefüggést az állatkínzás és az emberek elleni erőszak között. A családon belüli erőszak és az állatkínzás együttes előfordulásának aránya 25% és 86% között változott. A bántalmazott, családon belüli erőszaknak vagy állatkínzásnak kitett gyermekeknél fennállt a bűnözői magatartás kialakulásának veszélye. Bár az állatorvosok fontos szerepet játszanak a közegészségügyben és az állatok jóllétében, ennek ellenére mindössze hét cikk (7,3%) jelent meg az állatgyógyászat területén. A feldolgozott tanulmányok szerint az állatorvosok 42,8-86%-a tud az ember és az állat elleni erőszak kapcsolatáról (Monsalve et al. 2017).

A személyközi erőszak és az állatok bántalmazása közötti összefüggést mutató kapcsolat vizsgálatának első lényeges megállapítása szerint a gyermekkori állatkínzás, a gyűjtogatás és ágybavizelés meghatározhatja, hogy a gyermekből bűnöző vagy akár sorozatgyilkos lesz-e. Ezt elnevezték szociopata triádnak. (Macdonald 1963). Ettől kezdve az állatvédő csoportok és a rendőrség ösztönözték a családon belüli erőszak, a bűnözői magatartás és a magatartási zavarok diagnosztizálásának helyzetében az összefüggés kutatását. (McEwen et al. 2014)

153 állatkínzó és 153 kontroll résztvevő büntetett előéletét követték nyomon és hasonlították össze. Az állatbántalmazók nagyobb valószínűséggel voltak interperszonális erőszakosak, mint a kontroll résztvevők, de nagyobb valószínűséggel követték el tulajdon elleni, kábítószerrel kapcsolatos és közrendellenes bűncselekményeket. Így összefüggés volt az állatkínzás és a különféle antiszociális viselkedések között, nem csak az állatkínzás és az ember elleni erőszakos cselekmények között. Ezen túlmenően, amikor megvizsgálták az állatkínzás és a személyközi erőszak hivatalos feljegyzései közötti időbeli sorrendet, az állatkínzás nem előzte meg nagyobb valószínűséggel az erőszakos cselekményeket, mint

ahogy követte. Bár ezek az eredmények megcáfolják azt a feltételezést, hogy az állatok bántalmazása elkerülhetetlenül emberekkel szembeni erőszakhoz vezet, rámutatnak az állatkínzás és számos antiszociális viselkedés, köztük az erőszak közötti összefüggésre. (Arluke et al. 1999).

Az FBI viselkedéselemző egysége (Behavioral Analysis Unit, BAU) 259 állatkínzást elkövető ügyét megvizsgálva megállapította, hogy szoros a kapcsolat az állatkínzás és az ember elleni erőszak között. Az összesen 495 állatkínzással kapcsolatos áldozat 64%-a kutya volt (Hoffer et al. 2018).

Az FBI Viselkedéstudományi Osztálya (Behavioural Science Unit) példáját követve a német Szövetségi Bűnügyi Hivatal (Bundeskriminalamt) is bevezette 1994-ben az esetelemzést és profilírozást, és összefüggést találtak különösen a szexuális indíttatású sorozatgyilkosság és a kirívóan kegyetlen állatkínzás között (Hoffmann és Musolff 2000).

Jimmy Lee Dykes az Egyesült Államokban életveszélyesen bántalmazott egy kutyát, majd a rendőröknek azt mondta, csak azt sajnálja, hogy nem verte teljesen agyon az állatot. Pár héttel később megölte egy iskolabusz vezetőjét, és elrabolt, majd föld alatti bunkerben túszként őrzött egy öt éves kislányt (The Wall Street Journal, 2013).

Bizonyítékok támasztják alá az állatokkal szembeni kegyetlenség és a testi sértések kapcsolatát. Aránytalanul gyakran fordul elő – első sorban a házi kedvencekkel szembeni – állatkínzás párkapcsolati erőszak esetén, jelezve az empátia hiányát (McPhedran 2009a).

Bár az állatkínzás erkölcsi aggodalomra ad okot, és önmagában is bűncselekmény, a bűnüldöző szervek válaszát az ilyen bűncselekményekre gyakran fokozza annak felismerése, hogy az állatok elleni bűncselekmények egyrészt az emberek elleni folyamatban lévő bűncselekmények mutatói, másrészt a személyek közötti erőszak lehetőségének előrejelzői (Lockwood és Arkow 2016).

Az állatokkal szembeni kegyetlenség a családi erőszak egy másik formája, és kapcsolat van az ismert sorozatgyilkosok és az állatokkal szembeni kegyetlenség között. A házi kedvencek gyakran elszenvetői a családi erőszaknak (Arkow 1995).

3.1.8. Családon belüli erőszakkal való kapcsolata

Történelmileg az állatkínzást elszigetelt kérdésnek tekintették, de a XIX. század végén a gyermekbántalmazás és az állatjólét jelentősége összekapcsolódott. A XX. század folyamán az állam felügyeletével kialakultak a gyermekvédelmi szolgálatok, és civil szervezetek foglalkoztak az állatjóléttel (Faver és Strand 2003). Ez az elkülönülés késleltette az állatkínzás és a családon belüli erőszak közötti összefüggés felismerését (Robinson és Clausen 2021).

A mai gyermekvédelmi szolgálatok rendszere az állatvédő mozgalom mellékága volt, és a két szakma több mint egy évszázada párhuzamos fejlődést követ. Az elmúlt években a családon

belüli erőszakkal kapcsolatos intervenciós programok is elkezdtek felismerni az állatok bántalmazását, mint az emberek elleni erőszakos viselkedés potenciális előrejelzését. Másrészt az állatkínzás a család nem megfelelő működésének jele is. Az állatok bántalmazása nem csak a fiatalok elkövetőire, de a szemtanúra is ártalmas, növeli az erőszakkal szembeni érzéketlenséget és a felnőttkori erőszakos hajlamot (Arkow 1996).

Tomlinson et al. (2022) feldolgozták azokat a tudományos közleményeket, amelyek tartalmazták a családon belüli erőszak legalább egy formájának empirikus vizsgálatát, valamint az állatkínzás kifejezést. A 61 közlemény többsége (n=48) a személyek közötti, 20 pedig a gyermekkel kapcsolatos erőszak és az állatkínzás viszonyát vizsgálta (az idők bántalmazásával is foglalkozó cikket nem találtak). A családi erőszak és az állatkínzás közötti összefüggésre vonatkozó megállapítások erősen eltérőek voltak, a kapcsolat 1% alattól a 80%-ot meghaladóig változott. Egyes tanulmányok azt találták, hogy a családi erőszak szignifikánsan összefügg az állatkínzással (vagy fordítva), de arra is bizonyítékok mutatkoztak, hogy az összefüggés statisztikailag nem szignifikáns. Ez arra utal, hogy szociodemográfiai tényezők (pl. az erőszak többféle formájának való kitettség, jövedelemviszonyok) magyarázhatják a családon belüli erőszak és az állatkínzás párhuzamos előfordulását közvetlen kapcsolat nélkül is (Tomlinson et al 2022).

Az állatok elleni bűncselekmények az erőszakosabb bűncselekmények előfutárai lehetnek, és csatlakozhatnak más típusú bűncselekményekhez, mint a családon belüli erőszakhoz és az idők bántalmazásához az Egyesült Államokban (Querol Viñas et al. 2019). Noha az állatkínzás és a családon belüli erőszak közötti kapcsolat jól ismert, kevés kutatás foglalkozott az állatkínzás különböző formáival és az interperszonális bűncselekmények formái közötti lehetséges összefüggésekkel. Az Egyesült Államokban 150 állatkínzás vagy szexuális zaklatás miatt letartóztatott, felnőtt férfi vizsgálati eredményeiben szignifikáns összefüggéseket fedeztek fel az aktív állatkínzás (például verés vagy késeles) és a személyközi erőszak, a kábítószerrel való visszaélés, valamint az állatok szexuális zaklatása és az emberek elleni szexuális bántalmazás között (Lewitt et al 2016).

Flynn (2000) 107 bántalmazott (17-61 év közötti) menedéket kereső nőt kérdezett meg, hogy milyen tapasztalataik voltak a bántalmazó kapcsolataikban. A háziállattal rendelkező nők 46,5%-a számolt be arról, hogy bántalmazóik azzal fenyegetőztek, hogy kárt okoznak bennük, vagy ténylegesen megkárosították kedvenceiket. A háziállatok gyakran az érzelmi támogatás fontos forrásaiként szolgáltak a kapcsolat során, különösen azoknak a nőknek, akik állatkínzásról számoltak be. Előfordul, hogy a házastársak, partnerek közvetlen, fizikai bántalmazása azért is folytatódhat, mert a bántalmazott fél (jellemzően a nő) a társállatát nem akarja az erőszakoskodónál hátra hagyni (Flynn 2000b).

Jóval nagyobb eséllyel volt kitéve a nő pszichológiai, fizikai és szexuális bántalmazásnak abban a kapcsolatban, ahol az élettársa állatkínzást követett el (Barrett et al. 2020). Az a nő,

akinek a partnere erőszakkal fenyegette a háziállatokat, ötször nagyobb valószínűséggel tartozott a párkapcsolati erőszak csoportjába, mint ahol az állattal szembeni fenyegetőzésre nem került sor (Volant et al. 2008). A családon belüli erőszakkal sújtott közösségekben szignifikánsan több a gyerek, fiatalabbak a férfiak és alacsonyabb képzettségűek a nők. Az érintett családok 53%-nak volt legalább egy kutyája és 40%-nak macskája (Volant et al 2008). A háziállatok bántalmazása olyan módszer lehet, amelyet a bántalmazók a partnereik irányítására, ellenőrzésére használhatnak. 38, párkapcsolati bántalmazás elől menedéket kereső nő 71%-a arról számolt be, hogy partnerük megfenyegette, többségében pedig ténylegesen bántalmazta kedvencét. A nők 58%-nak volt gyermeke, akik 32%-a bántott vagy megölt kedvtelésből tartott állatokat (Ascione 2008).

Napjainkban az állatkínzási eseteket nagyobb tisztelettel kezelik, mint korábban bármikor. Mivel az amerikaiak 96%-a családtagnak tekinti az állatokat (AVMA 2022), az állatkínzás a családi erőszak egy formájaként is leírható.

3.1.9. Gyerekbántalmazással való kapcsolata

A gyermekek bántalmazása fizikai, pszichológiai, kognitív és viselkedési következményekkel jár. A pszichológiai következmények a krónikus alacsony önbecsüléstől, szorongástól és depressziótól a kábítószerrel való visszaélésig, más önpusztító viselkedésig és öngyilkossági kísérletekig terjednek. A kognitív hatások közé tartoznak a figyelem- és tanulási zavarok és a rossz iskolai teljesítmény. A viselkedésre gyakorolt hatás a korosztályával való rossz kapcsolatoktól a fizikai agresszióig és az antiszociális viselkedésen át az erőszakig terjednek. A következmények nem annyira a bántalmazásnak vagy elhanyagolásnak tudhatók be, hanem az általa kiváltott eseményláncnak (Widom 2000).

A gyermekkori rossz tapasztalatokhoz a fizikai, szexuális és érzelmi bántalmazást, az egy háztartásban élők mentális betegségeit, az alkoholizmust, a kábítószerrel való visszaélést, a börtönbüntetést, a válást és a párkapcsolati erőszakot sorolják. Ezek a felnőttkori megbetegedések és halálozások vezető okaihoz kapcsolódnak (CDC 2023). A gyermekkori ártalmas hatás hosszú időn át érvényesül. A koszorúér-betegség, a szívinfarktus, a stroke, a cukorbetegség, az asztma, a rossz egészségi állapot, gyakori mentális szorongás és fogyatékoság kialakulásának esélye a gyermekkori rossz tapasztalatokkal összefüggést mutatott. A gyermekkori káros tapasztalatok a felnőttkori megbetegedések és halálozások vezető okaihoz kapcsolódnak (Gilbert et al. 2015).

Hawkins et al. (2017) szerint a gyermekkori állatkínzás kapcsán vizsgált leggyakoribb kockázati tényezőnek a viselkedési probléma, másodikként a gyermek gondozói bántalmazása és elhanyagolása, harmadikként pedig a családon belüli erőszak bizonyult. Érdemi volt még az

állatkínzás szemtanújává válás, zaklatás, mentális betegség, szexuális bántalmazás, utánzás hatása is (Hawkins et al 2017).

Azok a gyerekek, akik otthonukban erőszak áldozatai, hajlamosak rá, hogy állatokkal és más emberekkel is megismételjék ezt a viselkedést. Az állatkínzás és az interperszonális erőszak – valamint az egyéb társadalmilag nem kívánatos magatartások, mint a zaklatás, az antiszociális személyiségzavar, a nemi erőszak és a sorozatgyilkosság – szorosan összefüggenek egymással, így bármelyikük időben történő felismerése segíthet megelőzni az agressziós cselekményeket, és ebben az állatorvosok is segíthetnek (Mota-Rojas et al. 2022). Az Egyesült Királyságban készült felmérés szerint a gyerekek 9%-a volt kegyetlen az állatokkal, 2,6%-uk ráadásul hosszú időn keresztül. Az állatokkal kegyetlen gyerekeket nagyobb valószínűséggel bántalmazták és rosszabb szociális körülmények között éltek, mint más gyerekeket, bár a többségüket (56,4%) nem bántalmazták. Az állatkínzás nem járt együtt a családon belüli erőszakkal, amikor a bántalmazást ellenőrizték. A hátrányos helyzetű családokban az állatot bántalmazó gyermekek 60%-át bántalmazták. Az állatokkal való rossz bánásmód valószínűsége az életkorral nőtt (McEwen et al. 2014).

A felnőttek hajlamosak kétséggel fogadni a gyerekek elbeszéléseit több ausztrál felmérés szerint. A bántalmazásukról szóló történetet a felnőttek 25-31%-a nem hinné el (Tucci et al. 2010). A gyermekek, valamint az állatkínzás áldozatai védelméért felelős személyek támogatása szükséges ahhoz, hogy megelőzzük mind az áldozatok, mind az elkövetők számára kedvezőtlen következményeket. Az állatkínzással szembeni összehangolt, multidiszciplináris fellépéssel lehet megelőzni az állatok, a gyermekek és a felnőttek áldozattá válását. Az állatkínzást komplex jelenségként kell megfigyelni, mind a megnyilvánulási mód, az indítékok, mind az előfordulását elősegítő kockázati tényezők szempontjából. A megelőzés korai felismerést igényel (Marković 2022). Kanadában gyermekvédelmi gondozók tapasztalatai alapján felismerték, hogy gyermekbántalmazás gyanújánál figyelniük kell a házi kedvencek viselkedését és életkörülményeit a kockázatértékelés során (Girardi és Pozzulo 2012).

3.1.10. Gyerekek által elkövetett állatkínzás

Az állatokkal szembeni kegyetlenkedést gyermekkorban és serdülőkorban, összefüggésbe hozták a gyermekbántalmazással, a családon belüli erőszakkal, majd később a személyközi erőszakkal egy Egyesült Királyságban, iskolások között végzett kutatás során. Összefüggést találtak az állatkínzás és a személyközi erőszak között. A fiúk nagyobb gyakorisággal kínoztak állatot, mint a lányok, a fiatalabb serdülők nagyobb arányban számoltak be véletlenül elkövetett kegyetlenkedésről, mint az idősebbek. A gyerekek állatkínzáshoz való viszonyulása

segített előre jelezni az állatkínzó magatartást és az antiszociális viselkedést (Connor et al 2021).

Minél gyakrabban követ el egy gyermek állatkínzást, vagy van kitéve állati vagy családi bántalmazásnak, annál valószínűbb, hogy bántalmazó lesz (Ascione et al. 2007). A gyerekek a látottak és hallottak utánzásával sajátítják el a társadalmi szerepeket (Bandura 1977). A gyerekekkel szemben alkalmazott fizikai büntetésnek a formája és súlyossága is növeli a későbbi agresszivitást egy amerikai anyák között végzett felmérés szerint (Zolotor et al. 2008).

A családon belüli erőszaknak kitett gyermekek szignifikánsan nagyobb valószínűséggel kegyetlenek az állatokkal szemben, mint a nem erőszaknak kitett gyerekek. A bántalmazott és állatkínzó gyermekek lényegesen idősebbek, mint a családban nem bántalmazott, állatkínzó gyerekek. Tehát a nem bántalmazó családban az idősebb gyerekek már nem kínozták az állatokat, a bántalmazott gyerekek viszont idősebb korban is ezt tették (Currie 2006). A gyermekkori kegyetlenség nagy része motiválatlan és véletlenszerű, és az állatjóléti nevelés célja éppen a gyermekek és állatok közötti pozitív kapcsolatok előmozdítása. Az eddigi eredmények azt mutatták, hogy a kognitív tényezőket befolyásolta ez a nevelés, de az affektív tényezők jobban ellenálltak a változásnak. A számítógépes játékok tanító hatékonyságával viszont jók a tapasztalatok (Hawkins 2018).

Az állatokkal kegyetlen gyerekek hajlamosak arra, hogy későbbi életükben erőszakosak legyenek az emberekkel szemben, leggyakrabban testi sértés formájában (Grant et al. 2015). A sorozatgyilkosok és tömeggyilkosok esettörténetei arra utalnak, hogy gyermekkorukban sokan kegyetlenkedtek az állatokkal, aminek valószínű oka a családon belüli erőszak, a gyermekek és az idősek bántalmazása (Petersen és Farrington 2007) Wright és Hensley (2003) ún. érettségi hipotézis (gyerekkorban érzéketlenné válnak, ami később hajlamossá teszi az erőszakra) alkalmazásával öt sorozatgyilkos esettanulmánya alapján alátámasztotta a gyermekkori állatkínzás és a sorozatgyilkosság közötti lehetséges összefüggést.

Querol Viñas et al. (2010) rablásért és gyilkosságért bebörtönzött spanyolországi elítélteknél vizsgálta az erőszakosság és az állatkínzás kapcsolatát. A gyermekkori állatkínzás (csillagszóró kötése kutya farkára, kutyák és macskák megégetése, ragasztós csapdával fogott madarak összezúzása szórakozásból; házi vagy kóbor állatok kövel dobálása, verése düh levezetésére) 41,7%-ban, a gyújtogatás 71%-ban, az ágybavizelés 58,8%-ban volt megállapítható, és a McDonald triád 24,5%-ban teljesült.

Wauthier et al. (2022) azokat a pszichológiai tényezőket vizsgálták állatkínzás szempontjából hátrányos helyzetű gyerekekben, amelyek annak valószínűségét befolyásolják, hogy egy gyermek kárt tegyen az állatokban. A tanáraik szerint azok a gyerekek, akiknél nagy volt az állatbántalmazás kockázata, alacsonyabb pontszámot értek el a kognitív empátia területén, ami számos pszichológiai probléma indikátora lehet. Elmondható, hogy az állatok

bántalmazása felhasználható a súlyos és enyhe magatartási problémákkal küzdő gyermekek megkülönböztetésére (Frick et al. 1993).

A gyerekek leggyakrabban kezükkel vagy lábukkal bántalmaznak állatot, az esetek 85%-a kutyát vagy macskát. A szomszédok ritkán számolnak be gyermekbántalmazásról vagy párkapcsolati erőszakról az Egyesült Államokban, de egy amerikai vizsgálatban részt vevő gyermekeket érintő állatkínzási esetek 89%-át egy szomszéd vagy járókelő jelentette. Bár az elkövetőként vagy bejelentőként részt vevő gyermekek leggyakrabban korai serdülőkorban voltak, a gyermekjólét és az állatvédelem közötti keresztbejelentésekben részt vevő gyermekek gyakran 5 év alattiak (Campbell 2022).

A fiatal állatkínzók korai azonosítása és a beavatkozás kritikus lehet a jövőbeni erőszak megelőzése érdekében: segíteni a gyermekeket az empátia, az önállóság és az elszámoltathatóság érzésének fejlesztésében, valamint ösztönözni a szülők részvételét ebben (Lunghofer és Shapiro 2011). Csak a gyermekkorban ismétlődő állatkínzások jelezték előre a későbbi, ismétlődő, emberekkel szembeni erőszakos cselekményeket, jelezve a kettő közötti lehetséges kapcsolatot (Hensley et al. 2009). A gyermekek és a felnőttek háziállatokkal kapcsolatos attitűdjének eltéréseinek összehasonlító elemzése lehetővé teszi a gyermekek viselkedésének szabályozását, amelynek eszközei lehetnek állatmesék, állatokkal kapcsolatos, játékos feladatok, állatmenhely meglátogatása, művészeti vagy fotókiállítás, az állatokkal való bánásmód szabályainak megismerése (Parfanovych és Parfanovych 2021). A felnőttek az empátia ápolása és az erkölcs alapszabályainak megismertetésével csökkenthetik a gyermekek állatkínzó cselekményeit. A gyerekek jellemének alakítása az állatok példájával taníthatja meg számukra, mit jelent igazságosnak, türelmesnek, nagylelkűnek lenni (Juliadilla és Noveni 2021).

3.1.11. Az állatorvosok szerepe az állatkínzás felismerésében

Az állatok számára nem garantálhatunk minden fájdalomtól és szenvedéstől mentes létezését, csak a fölösleges fájdalom és szükségtelen szenvedés elkerülése lehet a cél (Bailey 2016). Az állatokra vonatkozó részletes szakmai ismereteknek köszönhetően állatorvosok az egyedüli szakemberek, akik képesek azonosítani az állatkínzás és az erőszak jeleit az állaton (Benetato et al. 2011). Az állatorvosi kriminalisztika alapvető erőforrás az állatkínzási ügyekkel foglalkozó állatorvosok, patológusok, ügyvédek és nyomozók számára (Merck 2013).

A társállatok életminőségének (quality of life, QOL) felmérése az állatorvosi gyakorlat lényeges eleme, különösen a kutyáknál (Yeates és Main 2009), de ezt a fogalmat az irodalom nem egységesen értelmezi (McMillan 2000). Össze is téveszthető a tágabb értelmű kifejezéssel, amely az egészséggel kapcsolatos életminőséget (health related quality of life, HRQOL) jelöli, és az egészségügyi állapotnak az egyed egészségére gyakorolt specifikus hatására utal (Cella

1992). Az életminőséget embereknél általában önbevallás útján értékelik (Utasi 2007), amely módszer állatok esetében nem lehetséges. További nehézséget jelent, hogy az állat viselkedésének adatait, sőt, azok értékelését is gyakran az állattartók végzik, növelve a szubjektivitást és csökkentve a szakmaiságot (Taylor és Mills 2007).

Emberi életminőség vizsgálatok során a külső szemlélők az életminőség nem fizikai aspektusait alacsonyabbra értékelhetik, mint az önbejelentő által adott értékelések, amit „fogyatékosági paradoxonnak” neveznek (Janse et al, 2005, April et al. 2006, Vetter et al. 2012, Ubel et al. 2005, Schwartz et al. 2007). Ez a jelenség arra utal, hogy az állatok esetében is fennállhat annak a lehetősége, hogy a természettudományos alapon tett értékelés nem egyezik az állat által megélt életminőséggel (Belshaw 2015). Az állatokkal való állítólagos rossz bánásmóddal kapcsolatos ügyeket tárgyaló új-zélandi bíróságok megkövetelték, hogy az állat szenvedését a szakértők fizikai és klinikai bizonyítékokkal támasszák alá. Az állatok szubjektív tapasztalataira vonatkozó kommentárokat tudományosan alá nem támasztott antropomorf spekulációnak tekintették, és csak a „biológiai működés” tudományosan igazolt jellemzőit fogadták el, és szélsőségesen elutasított minden utalást az állatok esetleges szubjektív tapasztalataira. Azonban az 1990-es évektől egyre nagyobb hangsúlyt kaptak az állatok viselkedésével foglalkozó tudósok számára az állatok szubjektív tapasztalatai, amelyek magukban foglalják az érzelmeket, érzéseket, hangulatokat és motivációkat (összefoglalóan: affektus). A neurológiai kutatásoknak köszönhetően egyre több adat szól az „affektív állapot” bizonyos állatfajoknál való létezéséről mellett, ami az antropomorf megközelítés feltételezett tévességét cáfolja (Ledger és Mellor 2018).

Az állatszállítások során az állatvédelmi szempontok figyelmen kívül hagyása hagyására az állatorvos nem jogosult. Akkor is javasolják az állatorvos felelősségének kérdését, amikor az Európai Unió belüli állatszállítás olyan helyre történik, ahol állatkínzásra sor kerülhet, pl.: az EU-n kívüli vágóhidak esetében (Bülte 2020). Az állatvédelmi eljárásban az állatorvos részvétele meghatározó értékű (Otteman 2022), a nyomozó és vádhatóságok számára a szakmai kapcsolat a hatékonyságot rendkívül javítja. Szakmai tartalmú formanyomtatványok és protokollok segíthetik a közös munkát (Otteman 2022), ahogy vizsgálati algoritmusok is hasznosak lehetnek, pl. mérgezéssel elkövetett állatkínzás gyanújánál (Kazantsev és Yatsenko 2022). Igazságügyi szakértői vizsgálatokra tudományos és módszertani ajánlások szintén növelhetik a felderítés és bizonyítás színvonalát (Yatsenko és Parilovsky 2020).

Az állatorvosoktól elvárt, felelősségteljes szerep, hogy kritikus szemmel észleljék és jelentsék az állatkínzásokat, biztosítva az érzelmektől áthatott kérdéskörben a természettudományos alapokat (Bailey és Swan 2013). Az állatkínzás bejelentése iránti kötelezettség és az állatorvosi etika kapcsolata egyrészt szoros, másrészt felvethet jogi aggályokat (Gray és Favre 2021). Az USA-ban gyakrabban állapították meg állatkínzás gyanúját azok az állatorvosok, akik részt vettek állatvédelemmel foglalkozó képzésen, a munkahelyükön sürgősségi ellátást

is nyújtanak, és akik kapcsolatban álltak a rendvédelmi szervekkel. Továbbá a gyanús eseteket nagyobb valószínűséggel jelentették a hatóságoknak azok az állatorvosok, akikre munkahelyi irányelvek vonatkoznak az állatkínzásos esetek kezelésére (Patterson-Kane et al. 2022).

A bántalmazott állat fajával kapcsolatos hiedelmek fontosabbak a laikusok által megkívánt büntetés meghatározása szempontjából, mint az állattal szemben elkövetett cselekmény természete, ami azt sugallja, hogy a lakosság hajlamos az áldozatra koncentrálni, nem pedig a bűncselekményre (Sims et al. 2007). Az elfogultság különösen erős a saját állatok esetében, pl. a gerincvelő sérült kutyák gazdája által hozzárendelt súlyozott életminőségi pontszámok sem változtak szignifikánsan a mögöttes ok vagy a sérülés időtartama alapján sem (Levine et al. 2008). Egy beavatkozás vagy kezelés sikere az alapján határozható meg, hogy a gazdák hogyan érzékelik állatuk életminőségének javulását (Levine et al. 2008). A tulajdonosok által észlelt rossz életminőség a brit háziállatok eutanáziájának gyakori oka (Edney 1998).

Dél-koreai állatorvosok között a nők, a kisállatgyógyászok és a fiatalabbak gyakrabban jelentettek állatkínzási eseteket. Az egyéni jellemzők (nem, életkor, gyakorlat típusa, állatbarát attitűd) befolyásolják az állatorvos érzékenységét az állatkínzás felismerésében. A bántalmazási esetek bejelentésével kapcsolatos legnagyobb visszatartó erő az volt, hogy az eljárás során az állatok biztonságos elhelyezéséről is gondoskodni kellett, amely nehézségekbe ütközött (Joo et al. 2020).

Új-zélandi állatorvosok körében 2008-ban végzett felmérés eredményei azt mutatták, hogy szándékos állatkínzást a válaszadók 63%-a látott az elmúlt 5 évben, és ezen állatorvosok 37%-a találkozott már ilyen esettel évente egyszer vagy ritkábban, míg 9%-uk legalább évente négyszer. A leggyakrabban a kutyákat bántalmazták, majd a macskákat, a szarvasmarhákat és a lovakat. A válaszadó állatorvosok egyértelmű többsége egyetértett azzal az állítással, hogy az állataikat bántalmazó emberek nagyobb valószínűséggel bántalmazzák gyermekeiket (77%) vagy házastársukat (70%) (Williams et al. 2008).

Hasonló vizsgálatot végeztek ausztrál állatorvosok körében, hogy felmérjék tudásukat és hozzáállásukat az állatkínzásról, az emberi erőszakról és a kettő közötti kapcsolatáról. A válaszadó állatorvosok túlnyomó többsége úgy gondolta, hogy valamilyen módon be kell avatkozniuk, ha állati vagy emberi bántalmazással szembesülnek, bár a legtöbben úgy érezték, hogy nincsenek felkészülve a feltételezett emberi bántalmazás kezelésére. Az állatkínzás eseteinek csaknem 20%-a feltételezett vagy ismert emberi bántalmazással járt (Green és Gullone 2005). Egy, az ausztrál lakosság közötti felmérés szerint a megkérdezettek negyede (25,7%) volt szemtanúja állatkínzásnak, de csak a szemtanúk 9%-a jelezte ezt (Glanville et al. 2019).

A Massachusettsi Állatkínzás Megelőző Társaság kutatásának eredménye szerint a válaszadó állatorvosok többsége (78,9%) arról számolt be, hogy legalább egy állatkínzást észlelt

beteginél, bár kevesen találtak ötnél több esettel (16,4%) a praxisukban. Szinte az összes válaszadó (93,6%) egyetértett azzal, hogy az állatorvosoknak etikai felelősségük van a visszaélés gyanúja esetén, de kevesebben (44,5%) gondolták úgy, hogy ezt a felelősséget kötelezővé kell tenni (Donley et al 1999). 2021-ben az Egyesült Államok 20 államában volt kötelező jelenteni állatkínzás gyanúját, a többi állam az állatorvosok etikai kódexe alapján erkölcsi kötelességnek tekinti (Wisch 2023).

Az állatorvosok észlelhetnek olyan klinikai tüneteket, amelyek bántalmazásra utalnak állatbetegeiknél, és kötelességük felmérni, hogy a sérülés megfelel-e az ügyfél magyarázatának. Az állatok vizsgálata során az állatorvosok az otthoni környezetet is értékelik. Tudják azonosítani a kockázatokat, segíthetnek a rászorulóknak (Robinson és Clausen 2021).

Az állatokkal való rossz bánásmód felismerése kihívást jelent, érzékenységet, tapintatot és bátorságot igényel. A gyakorló állatorvosok vonakodnak beismerni, hogy a kliens bántalmazott állatokat mutat be kezelésre. Az állatorvosok vonakodását felül kell múlja a szakma állatjólét iránti felelősségérzete, a bántalmazott állatokon való segítségi szándék, és a lehetőség a személyközi erőszak felismerésére, megállítására (Arkow 2015).

Az interdiszciplináris kihívásnak megfelelően a gyermekbántalmazás, az állatkínzás és a családon belüli erőszak közötti összefüggésről összegyűjtött bizonyítékok alapján célszerű ajánlásokat tenni az állatok, a gyermekek és a kiszolgáltatott családok jólétével foglalkozó szervezetek számára (Becker és French 2004). Nehéz megszakítani az önmagát erősítő folyamatot (Arkow 2003). Az állatorvosoknak a szükséges teendőkről és a helyszíni szemle eredményes elvégzéséhez formanyomtatványok, esetprotokollok és sablonok nagy segítséget nyújthatnak (Merck 2013, Otteman et al. 2022).

3.2. Az állatkínzás hazai megítélése

A hazai jogi szabályozás első lépése az 1879. évi XL. törvénycikk (a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról) 86. §-a volt: „A ki nyilvánosan, botrányt okozó módon állatot kínoz, vagy durván bántalmaz, úgyszintén, ki az állatkínzás ellen kiadott rendeletet vagy szabályrendeletet megszegi: nyolc napig terjedhető elzárással és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A tényállás a közrend (és közszemérem) elleni kihágások körébe tartozott, ezáltal – és a tényállás szövegezése révén is – kifejezésre juttatva, hogy ekkoriban még nem az állat, mint érző lény volt a védelmet igénylő, hanem az a közösségi/társadalmi érdek, amely ahhoz fűződött, hogy az állatok elleni kínzással felérő cselekményeket ne kelljen kívülállóknak észlelniük (Ambrus 2021). Az állatvédelmi szabályozás mai alapját Magyarország Alaptörvénye teremti meg, XX. cikke rögzíti mindenki testi és lelki egészséghez való jogát, melyet Magyarország a környezet védelmének biztosításával segíti elő, amelybe az

állatvédelem is beletartozik. A Büntető Törvénykönyv 2004-ben bekövetkezett módosítása (2003. évi XXXII. törvény) büntetni rendelte az állatkínzást (Héri 2014). A jogi környezet kialakítását részletesen ismerteti a vonatkozó jogi szakirodalom, amely források közös jellemzője az állatkínzással kapcsolatos fogalmak tárgyilagos és pontos használata, összhangban az állatvédelemmel kapcsolatos magyar jogszabályok szabatosságával. Pl. a magyar jogszabály az egészségügyi szemléletű, biológiailag értelmezhető és ellenőrizhető maradandó egészségkárosodás lehetőségét tekinti kritériumnak, szemben az Egyesült Államok és az Európai Unió több országával, amelyek ehelyett „szükségtelen szenvedés” és „fájdalom” kifejezéseket alkalmaznak (Tomaselli 2003, Vetter 2020, Paulovics 2002, Jámbor 2013, Embersics 2016, Dobos-Balogh 2019, Jámbor 2010, Iglódi 2019, Bánhegyi 2020, Fürjes 2020), ügyészek (Tilki 2017c, Bányai 2022a), bírák (Bertaldó 2016, Horváth 2017, Resch 2016, Kajó 2020).

Az állatkínzást bűncselekménnyé nyilvánító törvényjavaslat (Parlament 2003a) szintén több külföldi jogszabályt hozott példának, melyek biológiai tartalma a lényegét illetően bizonytalan, vitatható, mint pl.: kínoz, kínt szenved, elviselhetetlen megerőltetés, gyötrellem, agyondolgoztatás, kegyetlen bánásmód, súlyos kegyetlenkedés. A törvényjavaslat indokolja azt is, miért maradtak ki a magyar jogszabályból a biológiailag nem egyértelmű, az érzelmekre ható kifejezések: „A tényállás a bántalmazás, és nem a fizikai fájdalom okozása fordulatot alkalmazza azért, mert a Javaslat a büntetőjogi szankcionálást nem az állatban elért érzethez, következményhez, hanem az elkövető magatartásához kívánja kötni. Bántalmazás esetén meghatározóak az állat etológiai jellemzői, a fajta fizikai és pszichikai jellegzetességei, amely jellegzetességek az állattal szemben jogszerűen alkalmazható fizikai eszközök módját és mértékét behatárolják.” A Btk állatkínzásra vonatkozó része tehát alapvetően nem állatvédelmi célt szolgál, hanem a szélsőséges emberi cselekedetektől védi az emberi társadalmat.

A Magyar Bírói Egyesület publikációja ennek ellentmondani látszik: „A büntetőjogi szabályozásnak azonban nyilvánvalóan nem az az elsődleges célja, hogy az elkövető felelősségre vonható legyen, hanem az, hogy megfelelő szabályozás esetén a generál- és speciálprevenció megmentse az állatok életét, és megóvja őket bármilyen szenvedés elviselésétől” (Horváth 2014).

A 2008. évi LXXXIV. törvény bevezette a különös szenvedés fogalmát az állatkínzás bűncselekmény minősített esetéhez. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló T/6655. számú törvényjavaslat indokolása szerint: „A különös szenvedést okozó állatkínzás fogalma alá az átlagosat lényegesen meghaladó, rendkívüli brutalitással véghez vitt, illetve az állatnak az átlagosnál lényegesen nagyobb szenvedést okozó cselekmények vonhatók. E cselekmény megállapíthatóságát támasztja alá például, ha a bántalmazás hosszantartó, elhúzódó, illetőleg, ha az elkövetéskor az állat szenvedése

láthatóan rendkívüli mértékű (Jogkódex 2008). Ebben a tényállási elemben viszont az állat fájdalma vagy szükségleteinek korlátozása által kiváltott érzet kapott meghatározó szerepet. A nemzetközi irodalomban gyakorlatilag egységesen osztják az állatkínzás elkövetési módját aktív és passzív állatkínzásra (Rogers és Stern 2018), míg a hazai jogi szakirodalom logikusan pontosít: „a bántalmazás aktív magatartással követhető el, rendszerint egyszeri, akár egymozzanatú cselekménnyel. Ezzel szemben a bánásmód lehet aktív és passzív magatartás, illetve mulasztás is, és hosszabb periódust, folyamatos ráhatást vagy elhanyagolást jelent.” (Bertaldó 2016).

Az állatvédelemmel foglalkozó civil állítások, állásfoglalások és egész mozgalmak is jellemzően az „állat” és „állatok” fogalmát használják, miközben sosem értik alatta a biológiai jelentésüket, hanem csak egy általuk kiválasztott és érdeklődéstől erősen függő rendszertani egységet, gyakran pusztán néhány fajt. Ezzel szemben a jogalkalmazók számára az állatkínzással összefüggésben az állatoknak egy pontosan meghatározott köre szerepel (Metzger 2010, Jámbor és Tóbiás 2021, Bányai 2022b, Jámbor 2022).

A Magyar Bírói Egyesületnek az állatkínzás tényállásával kapcsolatos értekezésében „A maradandó egészségkárosodás vagy pusztulás előidézésére alkalmas másik elkövetési magatartás, a bánásmód fogalmába tartozik az állatra történő minden olyan fizikai ráhatás, vagy tartási, gondozási mulasztás, amely nem sorolható a bántalmazás körébe, mégis az állat szenvedését idézi elő (pl. tartós éheztetés) (Horváth 2017). A törvényben a maradandó egészségkárosítás minden egyéb megszorítás nélkül szerepel, és nem csak azokra a maradandó egészségkárosodásokra vonatkozik, amelyek szenvedéssel járnak.

Különösen érdekes állatorvosi szemmel, hogy: „a bántalmazás és bánásmód „indokolatlan” voltának a megítélése bírói mérlegelés kérdése, ami csak az eset összes körülményeinek, a társadalomban kialakult általános erkölcsi felfogásnak a figyelembevételével történhet” (Horváth 2017). Hiszen az állattal való bánásmód szokásos módjának ismerete az állatokkal és állattartókkal való kapcsolat révén az állatorvosok számára hétköznapi, míg az állattartástól egyre inkább távolodó társadalom többsége számára gyakran ismeretlen. A leírásból viszont belátható, hogy a közbiztonságot szavatolni hivatott Büntető Törvénykönyvnek a társadalom nézőpontjából kell tekintenie az indokoltság kérdésére, így ez már nem lehet állatorvosi szakmai kérdés.

A kompetencia kérdése más irányból is felmerülhet, amikor komoly szakmákhoz hasonló hangzása miatt egy kifejezés megtévesztően ígéretes, miközben bizonyosan téves: „A gyakorlatban egyébként a kutyakínzások bizonyítására kriminál-kynológus szakértő véleményét kell beszerezni. A szakértő megvizsgálja az állat sérüléseit és a viselkedését is behatóan tanulmányozza. Az, hogy hogyan reagál a kutya bizonyos személyek jelenlétére, közeledésére, sokat elárulhat arról, miként bántak vele. Ez alapján — ha az állatot kínzó személy a környezetben fellelhető — nagy valószínűséggel meg lehet állapítani, ki

bántalmazta” (Károlyi 2006). Itt meg kell jegyeznünk, hogy kynológus szakértő nem létezik, ahogy ember szakértő sem. Az állatok sérüléseinek vizsgálatára pedig egyedül az állatorvosok a megfelelően képzett személyek, kutyák magatartásának tudományosan megalapozott és gyakorlathoz is kötött vizsgálatára szintén. A bántalmazó személyének a megállapítása ugyan lehetséges, de a „nagy valószínűség” nem általános érvényű.

Az állatvédelemmel kapcsolatosan az állatok jogainak kérdése is felmerül. Magyarországon is elhangzik ez követelésként, mert „sértett csak emberi személy lehet, sőt jogi képviselője is csak emberi személynek lehet, tehát az állatvédő, aki a kínzás tényét észlelte ill. feljelentést tett, nem képviselője az állatnak” (Molnár 2015). DeGrazia (2004) szerint „az állatoknak joguk van a szabadságra, ezért nem szabad őket számukra ártalmas módon korlátok közé szorítani, még ha az sok előnnyel és költségcsökkenéssel járna is (...) „Szerintem az állattartóknak két feltételt kellene teljesíteniük ahhoz, hogy az állat tartása indokolható legyen. Először is, az állat alapvető szükségleteit ki kell elégíteni. (...) Másodszor, az állatnak legalább ugyanolyan életet kell biztosítani, mint amelyet a természetben élne.” Ugyanakkor itt szintén meg kell jegyeznünk, hogy az alapvető életfeltételek mellett az állat pusztán életben tartható, a természetben pedig az ínség rendszeres és általános, a környezet gyakran ártalmas, tele veszéllyel, ragadozókkal és élősködőkkel. Az állati jogok kérdésében a joghoz értő hazai szakemberek véleménye is elérhető (Hankovszky 1995, Gyöngyösi 2005), másrészt a magyarországi helyzet megnyugtató (Tóth 2012). Európai kitekintés során nem egységes, de az állatok érdekeit észszerűen szem előtt tartó jogszabályi környezet figyelhető meg, amely fejlődést is mutat (Vetter és Ózsvári 2020). A házi kedvencek számát meghaladó haszonállatok állatvédelmi kérdései az állatokkal való bánásmóddal és az állati termék előállításával függenek össze (Varga 2004, Varga 2013, Végh 2016, Végh et al. 2016), az állatkísérletek területén (Jámbor 2014) – kormányrendelet alapján (40/2013. Korm. rendelet az állatkísérletekről) – a kutatóintézetek maguk is oktatási és felelősségi rendszerrel, valamint szabályzattal gondoskodnak az állatok szükségtelen szenvedéseinek elkerüléséről (UNIVET 2022).

A szabatos szabályozás és logikusan feltételelezhető összefüggés ellenére is előfordulnak esetek, melyek szakmailag kétségesek vagy vizsgálatuk és bizonyításuk igen ritkán sikerülhet. PI. a gazdák meggondolatlan szeretet vagy gondatlansága miatt elhízott társállatok idült mozgásszervi betegségei vagy anyagcsere zavarai esetében (Ben-Belgacem 2019). Az ilyen esetekkel kapcsolatos jogértelmezés segítése érdekében az ügyészség többszöri, kellően részletes, egyszerre szakszerű és közérthető, szabadon hozzáférhető, lakossági tájékoztató anyagai (Magyarország Ügyészsége 2022) ítéleteket és indoklásokat is tartalmaznak, valamint a munkatársaik számára szakmai közleményeket is készítenek (Tilki 2018a, Tilki 2018b, Tilki 2018c). A Kúria Sajtótikársága is részletesen elmagyaráz, indokol egy-egy esetet (Magyar Bírói Egyesület 2018). Ezen túlmenően a tudományos szakirodalomból – részben állatorvosi

nézőpontból – is megismerhető az állatvédelmi jogrendszer (Vetter et al. 2010), valamint az állatvédelem társadalmi és gazdasági hatásai is (Vetter et al. 2014, Vetter és Ózsvári 2021). Állatkínzással kapcsolatos hazai jogi eljárásokról is született már elemzés. Tilki (2017a) 197 releváns bírósági eljárást tekintett át és megállapította, hogy ezek során nagyrészt indokolatlan bántalmazásról született végzés, és általában felfüggesztett börtönbüntetést szabtak ki. Bizonyítási nehézség elsősorban a maradandó egészségkárosodás és a pusztulás lehetőségénél merült fel. A bíróságok jogerős ítéletei szerint az állatkínzás jellemzően állatok indokolatlan bántalmazásával, valamint állatnak különös szenvedést okozva valósult meg. Az elkövetők általában 31–50 év közötti általános iskolát végzett férfiak voltak, akik vidéken élnek, olyan helyen, ahol gyakran a mai napig olyan szokások élnek, melyek mára már a társadalom többsége számára nem elfogadottak. A nyomozás során nehézséget okozott a bizonyítás, különösen fontosnak bizonyult a helyszíni szemle és a hatósági állatorvos jelenléte. A legtöbb probléma az élő állatok lefoglalása és őrzése kapcsán merül fel, és különösen lényegesnek találták a korai felderítés szükségességét.

Az elkövetők személyi körülményeit, tulajdonságait vizsgálva, valamint az objektív bizonyítás elősegítése érdekében Tilki (2017b) egy másik kriminológiai tanulmányában javasolja a hatósági állatorvos bevonását az eljárásokba, viszont ebben az esetben az ún. Állatvédelmi törvényben lévő definíciót alkalmazta a bűncselekményi tényállás meghatározására, ahogy a médiában is előfordul (Harmati 2021, Agroinform.hu 2021, Hutóczki-Orosz 2021). Hasonló – állatorvosi szemmel – téves megállapítások és következtetések (pl.: „tületetés” miatti maradandó egészségkárosodás, pár percre a felhúzott ablakú autóban hagyott kutya elpusztulása, másik kutyával játszani nem engedés ártalma, kóbor macskák rendszeres etetésének állatkínzó volta, állatorvos állatkínzása, amiért nem látja el ingyen is a rászoruló állatot) olvashatók (Ben-Belgacem 2019) az Országos Kriminológiai Intézet kerekasztal-konferenciájának megállapításai között, melyek alátámasztják a bizonyítás jelentőségét és az állatorvosi szakmai hozzáértés szükségességét.

Az állatkínzással kapcsolatos eljárások résztvevői között végzett kutatás eredményei is megerősítik az esetek szakmailag hiteles értékelésének fontosságát (Kiss et al. 2020).

3.3. A fogazat és az életkor összefüggése

A kutyakölykök nemzetközi szállításához kapcsolódóan részben járványvédelmi (veszettség elleni védőoltás), részben állatvédelmi okokból (szopós kölyök) az életkorhoz kötnek beutazási korlátozásokat a nemzeti és közösségi jogszabályok. Emiatt az utóbbi években hatósági igényként jelent meg annak a kérdésnek a különleges kiegészítő vizsgálatok nélküli megválaszolása, hogy egy bizonyos kutya a három hónapos életkort betöltötte-e vagy sem.

Feltételezések szerint az EU tagállamokban 74,4 millió kutya él (European Pet Food Industry Federation 2018), havonta 46.000 kutya kereskedelmi célú utazására kerül sor, 1,3 milliárd euro éves forgalommal, amely 300 ezer ember jövedelmét közvetlenül biztosítja (European Commission 2013). A kutyakereskedelem bűncselekményekkel való kapcsolatával (Maher és Wyatt 2021) a közösségi (European Parliament 2020, Banks M 2021) és a nemzeti hatóságok (Ministero della Salute 2017, Bundesministerium 2021), civil szervezetek (The Mayhew 2015, Ford 2021) és a média (BBC 2021, The Telegraph 2021, France 24 2021, Hubert és Schwaben 2022) is rendszeresen foglalkoznak, elsősorban állatvédelmi szempontból.

Magyarországról az egyik hagyományosan legnépszerűbb szállítási cél Olaszország, ahol a vonatkozó jogszabály szerint a megfelelő dokumentumok nélküli behozatal esetén 1-3 hónapig terjedő szabadságvesztés és 3.000-15.000 euró pénzbüntetés, szabható ki, amely tételek fokozódnak, ha az állat 12 hetesnél fiatalabb (Gazzetta Ufficiale 2010), miközben az állatokhoz tartozó iratok gyakran nem valós adatokat tartalmaznak (D'Intino et al 2015). Bár az EU tagállamaiban a veszettség háziállatokban való éves előfordulása az utóbbi időben alig néhány esetre csökkent, a szomszédos Ukrajnában két nagyságrenddel gyakoribb a betegség előfordulása, mint Magyarországon (WHO, 2023). Ez a veszettség elleni védőoltások fontosságát kiemeli, a hozzá kötődő, jogosultságot jelentő életkori határ miatt pedig jelentőséget nyer a kölyökkutyák életkorának minél pontosabb becslése.

Az állatorvosi gyakorlatban leginkább a fogazat alapján kerül sor életkor becslésre, noha a négyhónaposnál fiatalabb kutyák életkorának a fogazat megtekintése alapján történő meghatározására az irodalom nem közöl pontos módszert, valamint az adatok jelentősen eltérnek egymástól. A kutya fogak nélkül születik, majd meghatározott életkorban megjelennek (áttörnek) a tejfogak, ezek előbújnak (kiváltódnak), majd elérik teljes méretüket (sorba nőnek). A test növekszik, de a fogak mérete nem, így közöttük egyre nagyobb távolság keletkezik, majd kiesnek a tejfogak, és nagyobb, a kifejlett állat koponyájához megfelelő méretű, maradandó fogak nőnek. A koponya növekedésével és egyúttal a teljes méretű fogakkal úgy tudja leghatékonyabban ellátni a harapás és rágás feladatait az állat, hogy a fogak egymás után jelennek meg. A lovak adásvételénél legalább évszázadok óta bevett gyakorlat a fogazat alapján az életkor meghatározása, amelynek tapasztalati úton kialakított rendszerét először a magyar orvos apától származó osztrák állatorvos, Michael von Erdélyi írta le tudományos alapossággal ló, szarvasmarha, juh és sertés fajoknál (Von Erdélyi 1920). Az ipari termelésnél foglalkoztatott gyerekek életkorának felismeréséhez is a fogazat kialakulásának időrendiségét vették alapul (Saunders 1847) amely módszer közel kétszáz év elteltével is tudományosan elfogadhatónak tekinthető (Manjunatha és Soni 2014). A fogazat kifejlődését az ember (Mellanby 1918) után állatokat vizsgáló orvoskutatók összehasonlították a folyamatokat állatfajokkal (Mellanby 1930) köztük kifejezetten kutyával is (Mellanby 1929). Az állatorvoslásban a ló fogazatának életkorral arányos változása folyamatosan lényeges

tudásnak számított (Clarke 1893) és ma is születik az életkor fogak alapján történő megállapításáról tudományos közlemény (Hoopes et al. 1893) valamint más fajnál, pl. vaddisznónál is alkalmazzák az eljárást (Witte mann 2004). A kutya életkorának becslésére szintén a fogazatot választották először (Boenisch 1913). A több, mint száz évvel ezelőtti dolgozatban mai szemmel is értékelhető minőségű fényképek láthatók preparátumokról, melyek szerepét később már rajzok vették át (Barton 1939).

A fogak neveit (Constantinescu 2019), helyeződésüket (Budras et al. 2007), megközelítésüket (Evans és Lahunta 2010), pontos szerkezetüket (DuPont 2008) az anatómiai szakkönyvek részletesen bemutatják: kifejlett egyednél elől a metszők, utána a szemfogak, majd a farkasfog, hátrább a kis őrlők (előzáfogak), majd a nagyőrlők (záfogak) található k. A farkasfognak (L) és a záfognak (M) nincs tejfog párja. A könnyen vizsgálható tejmetsző (i) és a szemfogak (c) megjelenésére az élet első hónapjaiban kerül sor. A hivatalos fogneveknél kényelmesebben használható elnevezési rendszer is megjelent (Floyd 1991). A hivatkozott valamennyi forrás közös tulajdonsága, hogy a négy hónapos életkor alatti jellemzőket csak minimálisan és több hetes, vagy több hónapos pontossággal adják meg. Még az embrió fejlődését is anatómiai szempontból rendkívül részletesen leíró tankönyv (Evans és Lahunta 2013) is pusztán egy szűk szavú táblázatot mutat be róla, több hónapot is megadva egyes fogak megjelenésére. A kihatást röntgenvizsgálattal követő vizsgálatok (Lawson et al. 1967, Nomokonova et al. 2020, Broeck et al. 2022) sem ígé rnek az egyszerű tájékozódási lehetőségnél többet. A gyakorló állatorvosok számára referencia forrásban (Muylle 2022) nem szerepel a 2-4. hónap fogászati jellemzése.

Az állatorvosi fogászat legrangosabb szakmai szervezete (AVDC 2023a) a tejfogak megjelenését nem mutatja be, az elnevezésekben anatómia nomenklatúra könyvre hivatkozik, amely nem tartalmazza az első hónapokra vonatkozó fogászati információt (AVCD 2023b). A kisállatokkal foglalkozó állatorvosok szakmai világszervezetének (WSAVA 2023) a 150 oldal terjedelmű Globális Fogászati Irányelvei (Niemiec 2020) ugyan részletes anatómiai leírásokat is tartalmaznak, de az állatorvosi vizsgálatokkal és kezelése kkel foglalkoznak, a fogváltásra vonatkozó adatok hiányoznak.

Az Amerikai Állatkórházak Egyesületének (AAHA 2023) kutyák és macskák fogászati vizsgálatára és ellátására vonatkozó irányelveiben (Bellows et al. 2019) nem szerepelnek a fogváltás jellegzetességei. Az ezen összeállítást irányító szerző a fogak megjelenésével foglalkozó közleményében (Bellows 2011) a tejfogak megjelenési táblázata 3 és 6 hét közöttire vonatkozik, minden fogra több hetes különbséget adva meg, majd a 4 hónapos kor után a maradandó fogakra már 1-2 hónaposat. Az Egyesület a kutyák életszakaszait jellemző irányelvében (Bartges et al. 2012) 2 hetes kortól foglalkozik a kutyák életkori tulajdonságaival, de a fogakat csak egészségügyi problémák lehetőségeként tárgyalja. Részletezett leírásokat ismeretterjesztő oldalakon látni, gyakran szerző neve nélkül (The Modern Bark 2023).

Találkozni viszont olyan állatorvos által írt és tudományos publikációval, ahol a kutya életkorának megállapításához a szakember tanácsa a kiskutya felismerésére: „Náluk van egy ellenállhatatlan bájossági tényező, és a termetük kisebb” (Fitzsimmons 2023).

Az elérhető állatorvosi közlemények (Williams és Lerner 2023, Sinatra Ayres 2016) segítségével a három hónapos életkor nem állapítható meg, még fogászatra specializálódott klinikák ezzel foglalkozó írásai (Veterinary Dental Center 2023) alapján sem, vagy nem is esik szó róla (ADC 2023, Pet Dental Center 2023, Texas Veterinary Dental Center 2023). Az állateledel-gyártás ismert szereplője is ad tájékoztatást a fogak alapján lehetséges kormeghatározásról (Purina 2023), de a több hónapot átfogó szakaszok használhatatlanok. A lovak és kutyák fogainak életkorral összefüggő változását ma is oktatják az állatorvosképzés során, de a növendékeknél fiatalabbak sajátosságai kimaradnak (Fehér 1980, König és Liebich 2020).

A kölyökkutyák exportjának növekvő népszerűsége előtt ez nyilvánvalóan egyszerűen érdektelen információ volt. Ma viszont jelentőséget nyert, hogy az élet első heteiben pontosan mely fogak és milyen mértékben fejlődnek ki, mert a három hónaposnál fiatalabb kutyák nem részesülhetnek az országhatár átlépésekor feltétlenül megkövetelt veszettség elleni védőoltásban. A hatósági ellenőrzés során tehát szükséges volna felismerni, hogy három hónapos életkor alatti vagy fölötti a kutya. Ehhez az ismeretterjesztő kiadványoknál (The Humane Society of the United States 1996, Crossroads Animal Hospital 2018) hitelesebb és pontosabb adatok szükségesek, hiszen a szemléltető rajzok tulajdonképpen ismeretlenek ellenőrizhetetlen állításai, így nem tekinthetők természettudományos ténynek, ezáltal hatósági intézkedésnek sem képezhetik alapját. Ezért kutatási célunk volt a kutya fogazata kialakulásának végigkísérése bizonyosan ismert születési időponttól kezdődően 4 hónapos korig. Hasonló vizsgálatok által gyűjtött adatok segíthetnek a kétségek csökkentésében.

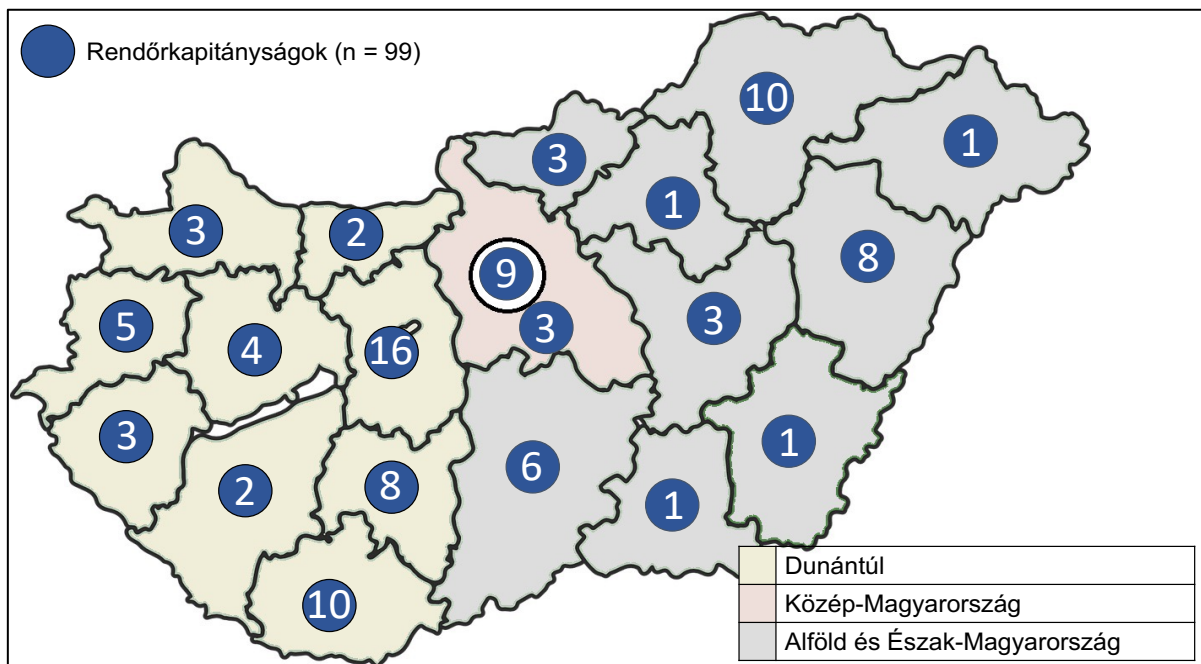
4. Saját vizsgálatok

Arra kerestük a választ, vajon az állatkínzásra gyanús ügyek milyen részlete jelenthet gyenge pontot, vajon hol és min kellene változtatni a hatékonyság növelése érdekében a hatósági eljárások során? Indokoltá vált utánajárni, hogy az eljárások más érintettjei hogyan látják ezeket az ügyeket, mi a nyomozók véleménye és tapasztalata, milyen kép alakult ki az ügyészekben, valamint hogyan vélekednek a bíróságok. Az állatkínzással kapcsolatos esetek rendszeres szereplői, gyakran motorjai az állatok védelme iránt elkötelezett, a köznyelv által állatvédőknek nevezett civilek, akiket szintén érdemes volt megkérdezni.

4.1. Rendőrkapitányságok tapasztalatai állatkínzás vizsgálata során

A kérdőíves felmérés célja a rendőrkapitányságok tapasztalatainak megismerése volt az eljárások megindításáról vagy elutasításáról való döntéstől a megszüntetésig vagy a vádhatóságnak történő átadásig.

4.1.1. Anyag és módszer

1. ábra: A kérdőívet kitöltő rendőrkapitányságok területi eloszlása (n=99)

Kérésünkre az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főosztálya 23 kérdést tartalmazó kérdőívet juttatott el Magyarország mind a 155 rendőrkapitányságához, majd annak a 99-nek a válaszait vissza hozzánk (1. ábra), melyek jelenleg ott dolgozó munkatársainál az állatkínzás bűncselekményével kapcsolatosan valamilyen rendőrhatalósági cselekményre (bejelentés vagy feljelentés fogadása, tanúvallomás felvétele, intézkedés megtétele, nyomozás elrendelése,

lefolytatása, megszüntetése, iratok vádhatósághoz továbbítása, továbbiakban eset vagy eljárás) sor került. A válaszok 2013.07.01. és 2021.12.31. közötti időszak 1169 esetének nyomozói tapasztalataira vonatkoznak. Rendőrkapitányságonként egy kérdőívet kaptunk vissza. Az egyes kapitányságok által megadott esetszám 1-től 100-ig terjedt, de válaszokat egyenlő súllyal vettük figyelembe, és országrészenként (Alföld és Észak-Magyarország, Közép-Magyarország, Dunántúl) vizsgáltuk. A rendőrkapitányságok közel fele (46,5%) 1-5, harmada (33,3%) 6-19 eset alapján válaszolta meg a kérdőívet, ötödének (20,2%) 20 vagy annál több állatkínzással kapcsolatos eljárási tapasztalata volt.

A rendőrkapitányságoknál az alábbiakra kérdeztünk rá: az illetékességi területre (megye), tapasztalati esetszámra, a rendőrségi intézkedést kiváltó eseményre, annak gyakoriságára, a nyomozó szemében az állatkínzás bűncselekmény relatív (és szubjektív) fontosságára, a nyomozás elrendelését elutasító intézkedés okára és arányára, igazságügyi szakértő bevonásának módjára, a nyomozás megindításáig és annak lezárásáig, ill. az ügy bíróságnak történő továbbadásáig eltelt időre és ezek arányára, a felderítés nehézségeire, a társult bűncselekményekre és a rendőrségi munka hatékonyságot vélhetően növelő körülményekre és feltételekre. Az állatkínzás tényállás állatorvosi szemmel nézve szakmai elemei a büntető törvénykönyvi sorrendben szerepelnek valamennyi ábrán a jobb összevethetőség érdekében.

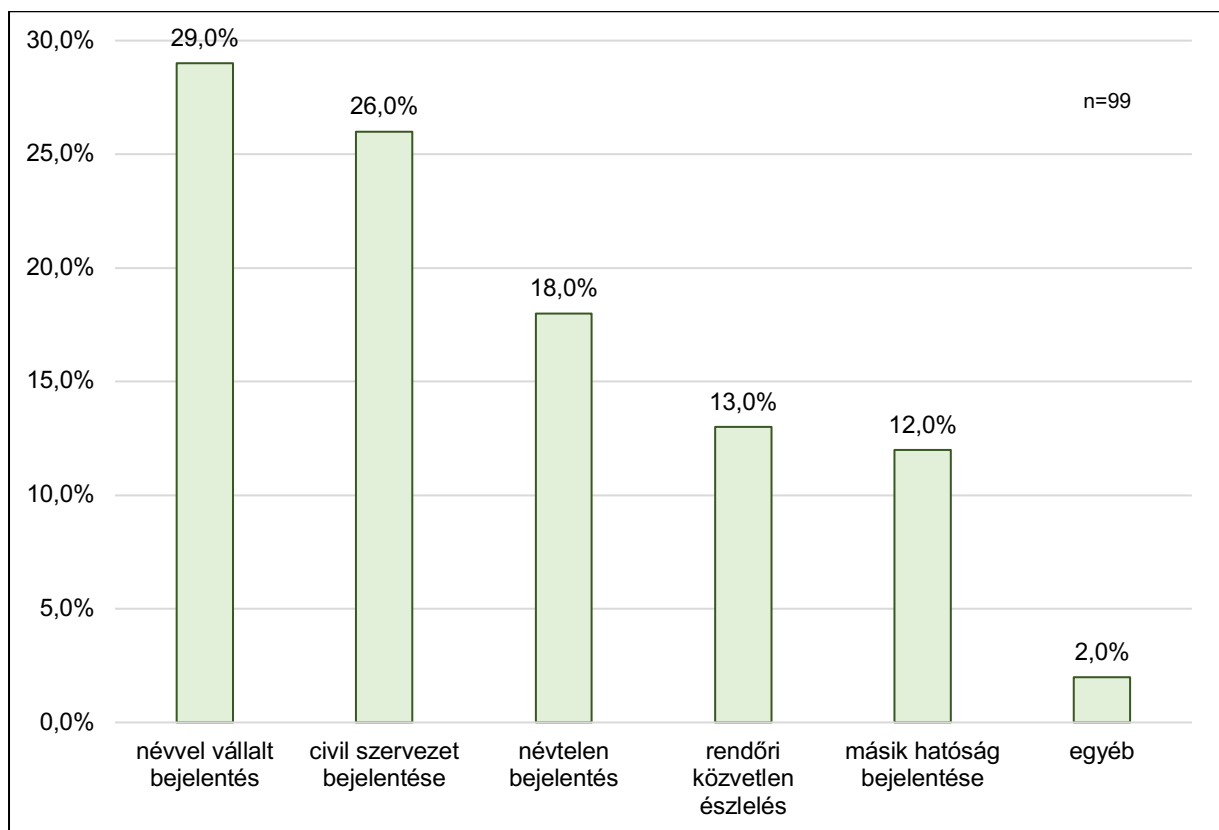
A gyakoriságok kifejezésére a soha, kivételesen, ritkán, gyakran és leggyakrabban, máshol a soha, kivételesen, általában nem, általában és a mindig jelzőket kértük hozzárendelni. A tényállási elemek vizsgálatának nehézségénél a közérthetőség érdekében a magától értetődő, könnyű, kissé körülményes és a nehéz jelzőket használtuk. Az állatkínzás bűncselekményének fontosságának (szubjektív) besorolásához egy mondatos megfogalmazásokat kínáltunk választásra, így az „átlagos” kategória meghatározása: „Nem kitüntetett szerepű bűncselekmény, egy a többi, üldözendő között.” A többi fokozathoz megadott kifejezések: „A kevésbé fontosak közé sorolom.”, „A társadalmilag fontosabbak közé sorolom.”, „Kiemelten fontos bűncselekménynek tekintem.” Ezzel – szándékunk szerint – a nyomozóknak az állatkínzáshoz való érzelmi viszonyulását lehet vizsgálni.

Gyanúsítottá minősítés esetén az adott személy korábbi büntetőeljárásainak eredménye is az iratok részévé válik, amit a nyomozó azonnal lát. Rákérdeztünk az állatkínzás bűncselekményével való gyanúsítás által kiváltott reakcióra is, vizsgálva, hogy van-e különbség abban, ahogy azt a büntetett előéletűek és a büntetlen állampolgárok fogadják. Az állatkínzáshoz társult bűncselekmények gyakoriságának vizsgálatához a soha, kivételesen, ritkán vagy gyakran jelzőket kértük hozzárendelni. A válaszokat Microsoft® Excel® adatbázissá alakítottuk át és dolgoztuk fel. A kutatási eredmények statisztikai összehasonlításához kétmintás Z-próbát alkalmaztunk, így vizsgáltuk az eloszlásbeli különbségeket. A felmérés adatait az ország régiói szerint, az állatvédők esetében a

válaszadók biológiai neme szerint is elemeztük. A különbséget akkor tekintettük szignifikánsnak, ha $p < 0,05$.

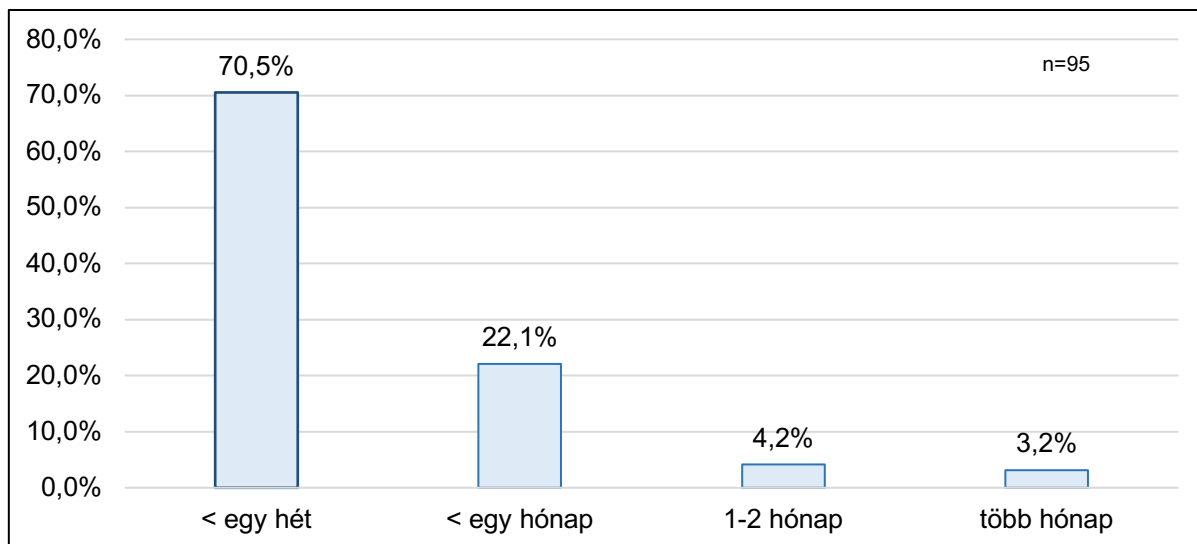
4.1.2. Eredmények

A rendőrség állatkínzással döntő többségében (85,0%) bejelentésre, ritkán (13,0%) saját észlelése során kerül kapcsolatba. A névvel (29,0%) és a névtelenül (18,0%) vállalt bejelentések aránya nem különbözött szignifikánsan ($p=0,0680$) egymástól (**2. ábra**).

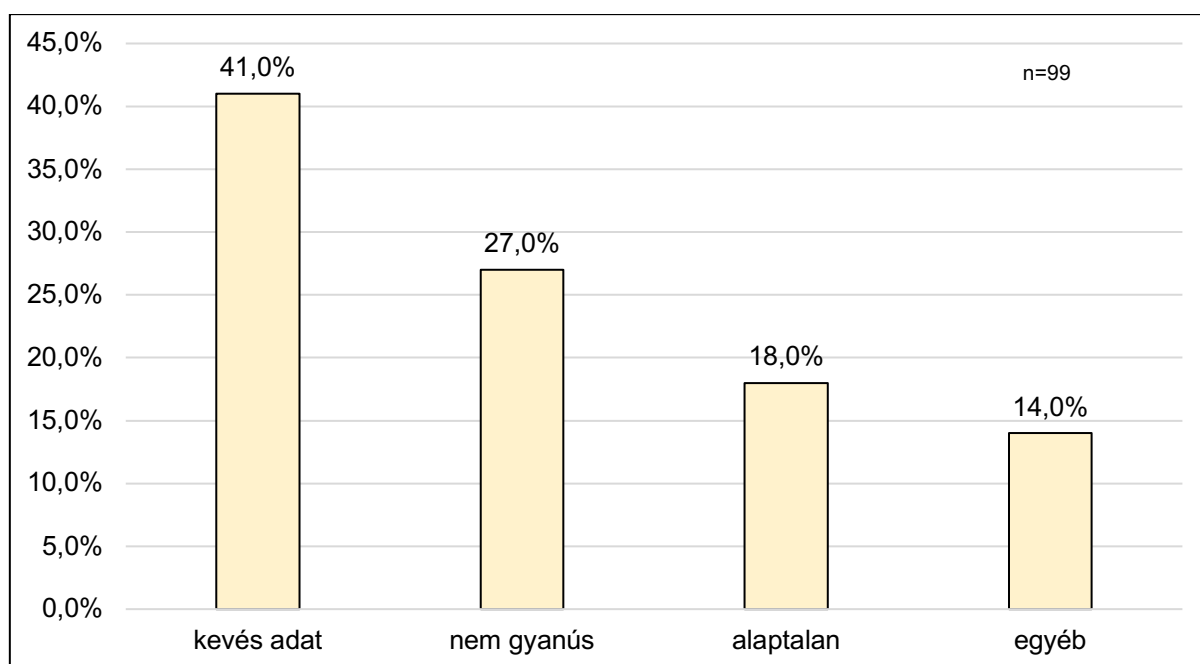
2. ábra: Az állatkínzással kapcsolatos eljárást kiváltó ok (n=99)

Az állatkínzást a rendőrkapitányságok döntő többsége fontosnak (53,5%) vagy nagyon fontosnak (16,2%) tartja, 27,3%-a átlagosan fontosnak, 3,0%-a kevésbé fontosnak. Eljárás megindításáról általában (70,5%) egy héten belül, igen ritkán (7,4%) egy hónapnál hosszabb idő alatt döntés születik (**3. ábra**). A rendőrség a bejelentések 77,0%-ban indít eljárást (n=93), melyek 67,0%-a (n=86) vádemeléssel ér véget.

3. ábra: Az eljárás megindításáról szóló döntésig eltelt idő (n=95)

Eljárás meg nem indításának a fő oka a bejelentett a bűncselekmény gyanújának hiánya (41%) és szignifikánsan ($p=0,0376$) kevésbé az adatok elégtelensége (27%) (4. ábra).

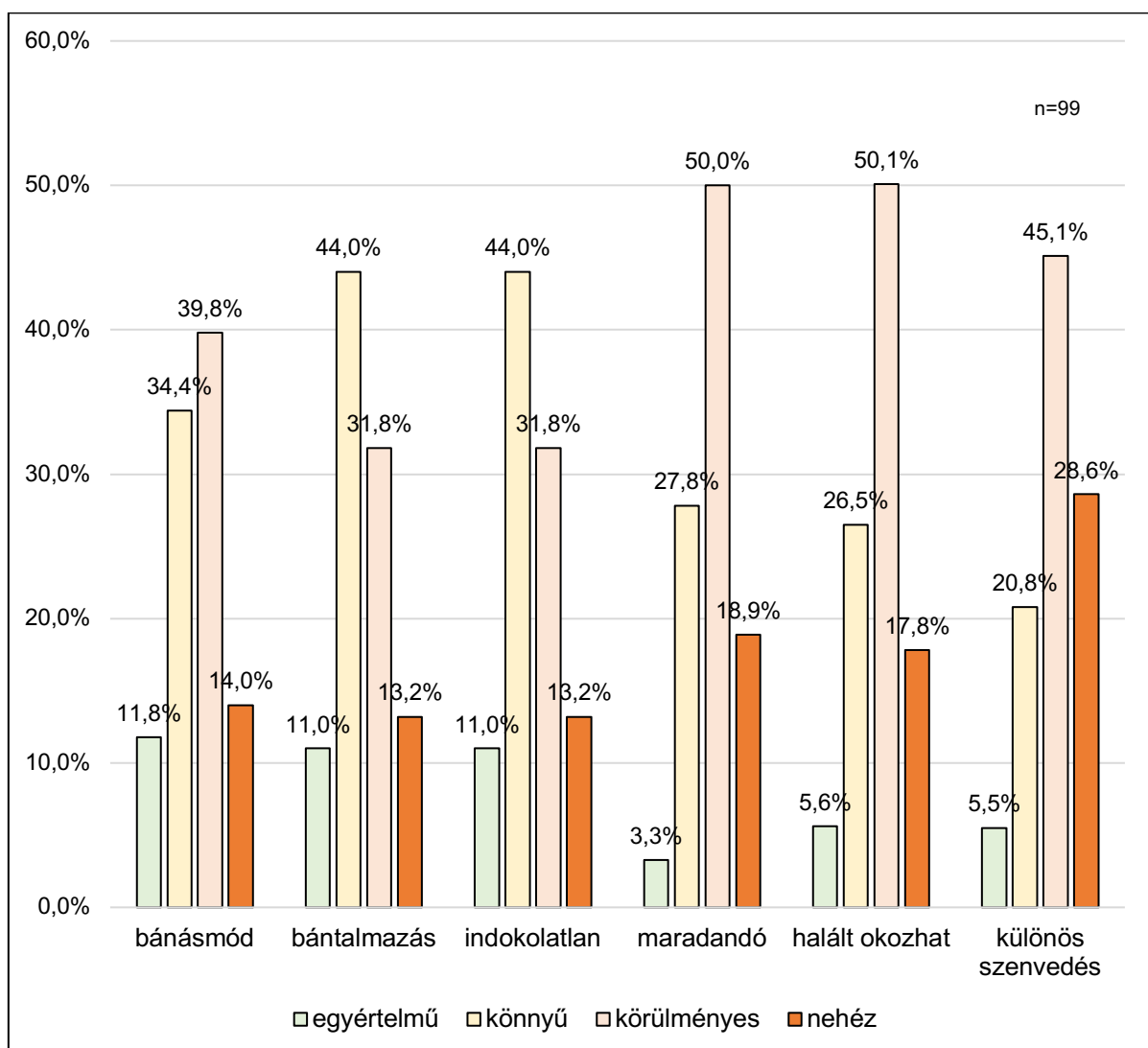
4. ábra: Az eljárás elmaradásának oka (n=99)

Az eljárások további rendőri cselekmény és vádemelés nélküli lezárása a megszüntetés. Igazságügyi szakértőt szignifikánsan ($p=0,0104$) gyakrabban vonták be általánosságban a megszüntetéskor (31,5%), mint az eljárás megindításakor (16,3%), és szignifikánsan ($p<0,0001$) kevesebb rendőrkapitányság mellőzte teljesen a megszüntetéskor (13,0%), mint elindításakor (41,8%). Az eljárást szignifikánsan ($p=0,0234$) gyakrabban szüntették meg a

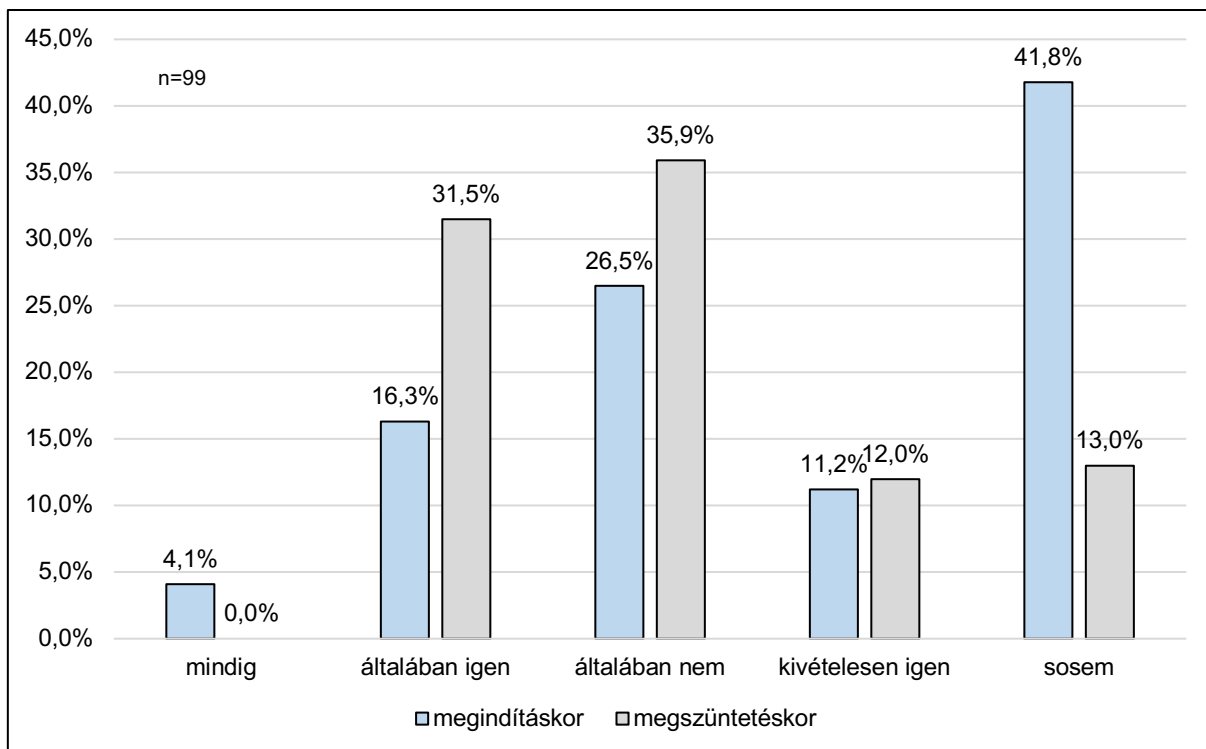
bánásmóddal elkövetés gyanújánál (32,2%), mint a bántalmazásnál (26,7%). A rendőrkapitányságok 31,1%-ánál a két forma esetében nem volt különbség.

A különös szenvedés megállapítását szignifikánsan többen találták nehéznek ($p=0,0000$), mint a tényállás többi szakmai elemét, melyek között szignifikáns különbség már nem volt ($p>0,05$). Az egyértelműnek látott esetek aránya szignifikánsan nem különbözött ($p>0,1685$) egyik tényállási elemre vonatkozóan sem (5. ábra).

Igazságügyi szakértőt az eljárások megszüntetésekor (31,5%) szignifikánsan ($p=0,0084$) gyakrabban vonták be általában, mint az eljárás megindításáról való döntéskor (16,3%). A szakértő mellőzésére az eljárás megindításakor 3,2-szer nagyobb arányban (41,8%) került sor, mint megszüntetésekor (13,0%) (6. ábra).

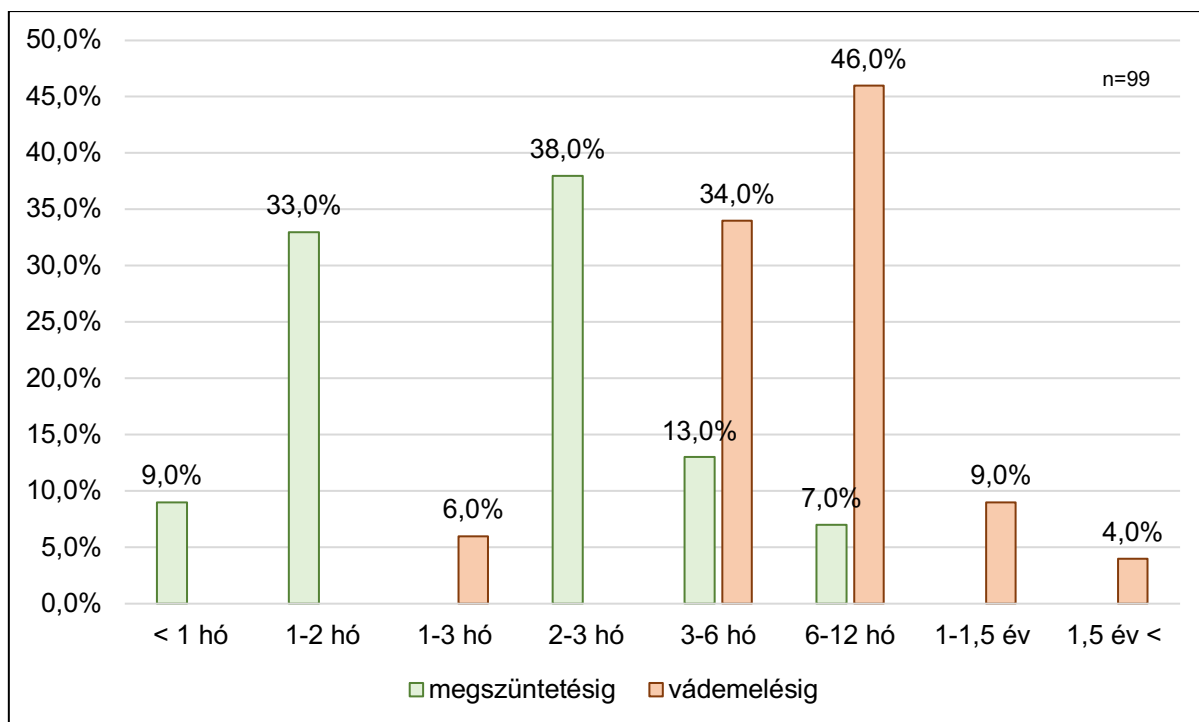

5. ábra: Az egyes tényállási elemek elbírálási nehézsége (n=99)

6. ábra: Igazságügyi szakértők bevonása az eljárásba (n=99)

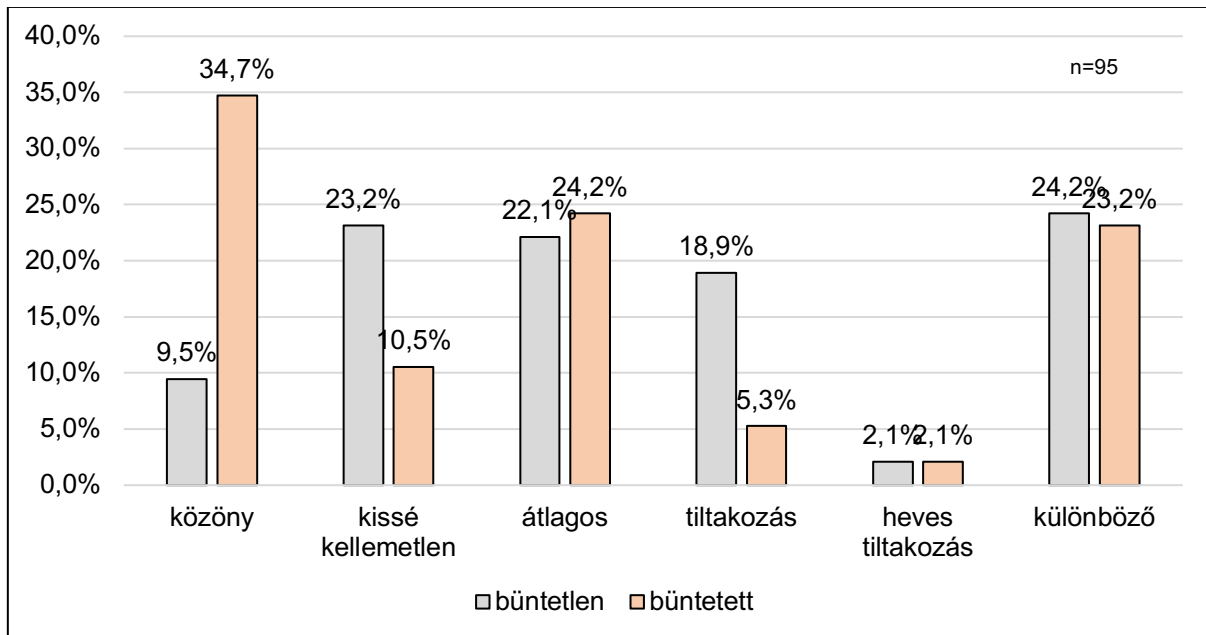
Az eljárás megszüntetése az esetek 80%-ban nem tart három hónapnál tovább, és a megindított nyomozások többségében (67%) a vádemelésre kerül sor, ennek 86%-ára egy éven belül (7. ábra).

7. ábra: Az eljárás megszüntetéséig és a vádemelésig eltelt idő (n=99)

Az állatkínzás bűncselekménnyel történő gyanúsítás, az eljárás alá vont személy gyanúsítottá válása eltérő reakciót váltott ki a gyanúsítottakból aszerint, hogy voltak-e már korábban büntetve valamilyen bűncselekmény miatt. Szignifikánsan ($p < 0.0001$) nagyobb arányban fogadták közönnel a büntetett előéletűek (34,7%), mint a büntetlenek (9,5%), akik szignifikánsan nagyobb arányban tiltakoztak ($p = 0,0033$) a gyanúsítás ellen. Az esetek kb. negyedében mindkét csoportban atipikus reakciókat tapasztaltak a rendőrök, hevesen egyforma arányban, de csak nagyon kevesen (2,1%) tiltakoztak (**8. ábra**).

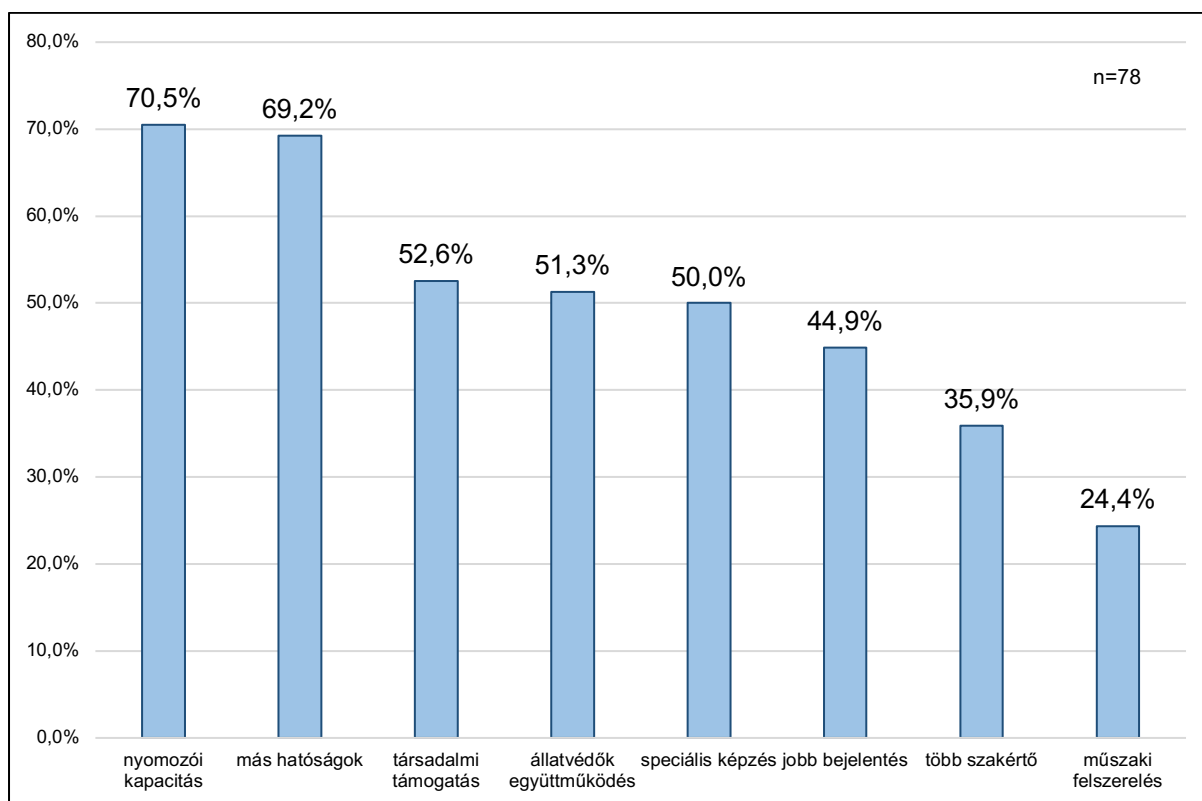
8. ábra: Az állatkínzás bűncselekménnyel való meggyanúsítás által a gyanúsítottban kiváltott hatás (n=95)

Az állatkínzás bűncselekményéhez más bűncselekmények is társulnak. Az egyéb bűncselekmények: csalás, emberkereskedelem, garázdaság, kényszermunka, okirat hamisítás, orvhalászat, orvvadászat, rongálás (**1. táblázat**).

A nyomozói munka hatékonyságát növelni képes körülmények kapcsán a legfontosabbnak a nyomozói kapacitás bővítését (70,5%) és más hatóságokkal való együttműködést (69,2%) tartották a rendőrök. Ez a két feltétel szignifikánsan ($p < 0,05$) nagyobb jelentőségű a speciális képzésre (50,0%), pontosabb bejelentésekre (44,9%), igazságügyi szakértőkre (35,9%) és a műszaki eszközökre (24,4 %) vonatkozó lehetséges fejlesztéseknél. A speciális képzést is szignifikánsan ($p = 0,0028$) értékesebbnek tartották a technikai bővítésnél (**9. ábra**).

1. táblázat: Az állatkínzás bűncselekményéhez társult bűncselekmények (n=99)

Társult bűncselekmények	Gyakran	Ritkán	Kivételesen
tiltott állatviadal	7	14	8
lopás	3	11	13
tiltott szerencsejáték	3	3	1
lőfegyverrel visszaélés	2	10	5
kábítószerrel visszaélés	2	4	3
testi sértés	1	6	11
rablás	1	1	1
uzsora	0	2	3
prostitúció	0	1	1
egyéb	3	2	5

9. ábra: A nyomozói munka hatékonyságát javító tényezők (n=78)

4.1.3. Megbeszélés

A rendőrkapitányságok állatkínzás gyanújával indított ügyekben szerzett tapasztalatának növekedésével egyre nagyobb arányban tekintik átlagos bűncselekménynek: ötnél nem több

esetről nyilatkozó rendőrkapitányságoknál ez az arány 16%, hat és húsz eljárás után 27%, húsznál több esetet követően 43% tartja az állatkínzást átlagos bűncselekménynek. Ezt akár úgy is értelmezhetjük, hogy ellentétesnek tűnik a nemzetközi irodalom alapján várt magatartással azzal a megjegyzéssel, hogy bár nagyobb gyakorlattal inkább tekintik átlagos bűncselekménynek a rendőrök az állatkínzást, de az nem egyértelmű, hogy a növekmény miből fakad. Nem tudjuk, hogy a gyakorlat megszerzése előtt hogyan határozta meg egy rendőr a bűncselekmények fontossági sorát, és az „átlagos” is egyénekenként eltérőt jelenthet. Nemzetközileg az állatkínzás első sorban az emberek elleni erőszakkal való szoros kapcsolata miatt kiemelten fontos bűncselekmény, amely nézetet nyomozó hatóságok (Robinson és Clausen 2021, Keith 2018) embert (The Humane Society of the United States, 2023, PETA 2019) és állatokat (Schultz et al. 2018) védő, valamint szakmai szervezetek is osztanak. A közvéleményt újságcikkek (Palais 2020) és könyvek (Mariak 2022) is tájékoztatják, a közösségi médiát pedig még a Scotland Yard (Scotland Yard CSI 2017) is igénybe veszi. Saját kutatásunk adatai szerint a büntetett előéletűek szignifikánsan ($p < 0,0001$) gyakrabban (34,5%) fogadják közönnyel a gyanúsítást, mint a büntetlen előéletűek (9,5%). Utóbbiak szignifikánsan ($p = 0,0033$) gyakrabban (18,9%) tiltakoznak is ez ellen, mint a büntetett előéletűek (5,3%).

Az Egyesült Államokban kétszáz ügyésszel végzett felmérésben vizsgálták, mely tényezők segítik vagy akadályozzák az állatkínzás üldözését. Úgy találták, hogy bántalmazás (78,7%), állatviadal (30,9%) és a zoofília jellegű cselekmény (21,2%) volt az állatkínzás leggyakoribb megvalósítási formája. Az állatkínzással együtt leggyakrabban előforduló bűncselekmények: partneri erőszak (23,5%), kábítószerrel visszaélés (22,9%), illegális fegyvertartás (13,5%), a gyermek vagy idős bántalmazása (10,6%), szerencsejáték (10,0%), testi sértés (9,4%), bandákkal kapcsolatos tevékenységek (5,9%), valamint gyújtogatás, betörés és lopás (2,9%) (Lockwood et al. 2019). Hazánkban az állatkínzáshoz társult bűncselekmények közül a tiltott állatviadal, a lopás és a tiltott szerencsejáték fordul elő egyes nyomozó hatóságoknál gyakran. Az irodalomban a rablás, a zaklatás, szexuális erőszak és a szándékos tűzgyújtás szerepel (Vaughn et al. 2009). Az állatkínzást elkövető személyek leggyakoribb pszichiátriai rendellenességei az élethosszig tartó túlzott alkoholfogyasztás (63,69%), a családon belüli erőszak (53,87%), a nikotinfüggőség (36,16%) és az antiszociális személyiségzavar (35,84%) (Douglas et al. 1986).

A felmért rendőrkapitányságok szignifikánsan ($p = 0,0104$) gyakrabban vontak be igazságügyi szakértőt az eljárás megszüntetése esetén (31,5%), mint az eljárás megindításakor (16,3%), ami arra utal, hogy a nyomozó hatóság törekedett állatorvosi szempontból is megalapozni, amikor egy eljárást nem tartott indokoltnak folytatni. Az eljárás megindítását a rendőrkapitányságok az elutasítások 27,0%-ában kellő adatok hiányára hivatkozva tagadták meg, tehát a bejelentések jobb dokumentáltsága előnyös volna. A nyomozók számára

speciális képzés szükséges, mert a szakértelemtől függ a vádemelés eredményessége, és növekszik az állatorvos-szakértő jelentősége (Lockwood 2006). Saját felmérésünk szerint a hatékonyság növelésének legfőbb akadálya a nyomozói kapacitás korlátozott volta, legfőbb segítséget más hatóságok együttműködése nyújthatna, technika gyakorlatilag nem hiányzik. A szükséges feltételeket szinte egybehangzóan ítélik meg a rendőrkapitányságok, függetlenül attól, mekkora szakmai gyakorlatuk van az állatkínzás vizsgálatában.

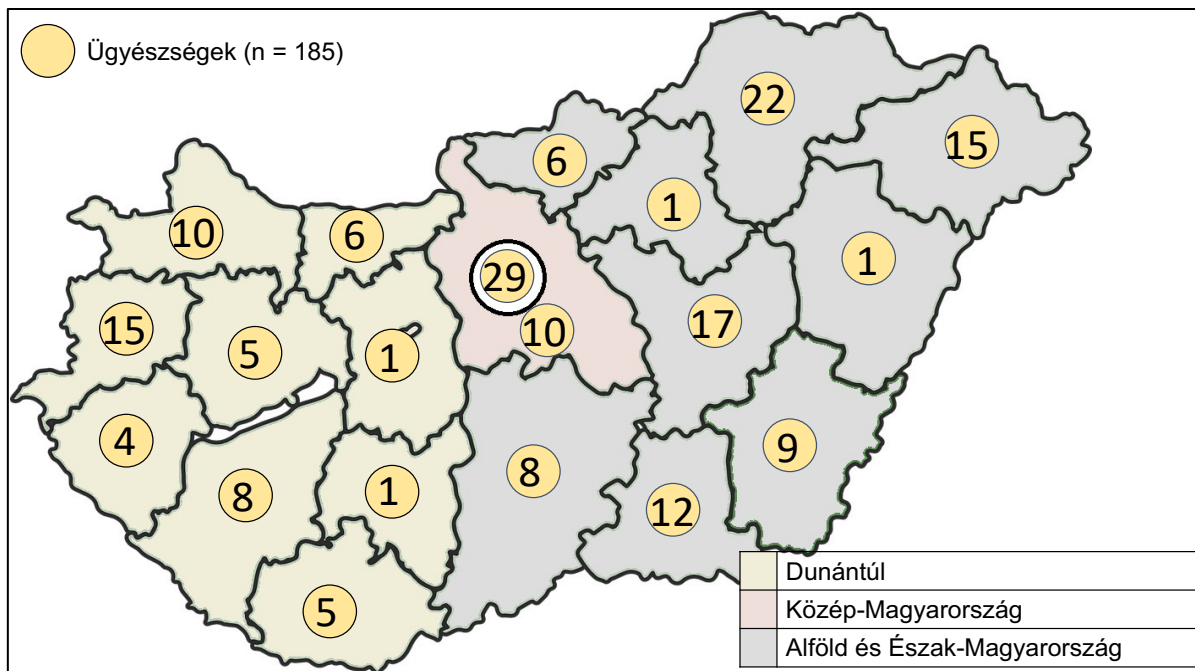
4.2. Az ügyészségek tapasztalatai állatkínzás vizsgálata során

A kérdőíves felmérés célja az ügyészségek tapasztalatainak megismerése volt az állatkínzásra gyanús eljárásokkal kapcsolatban, a nyomozati és a tárgyalási szakban egyaránt.

4.2.1. Anyag és módszer

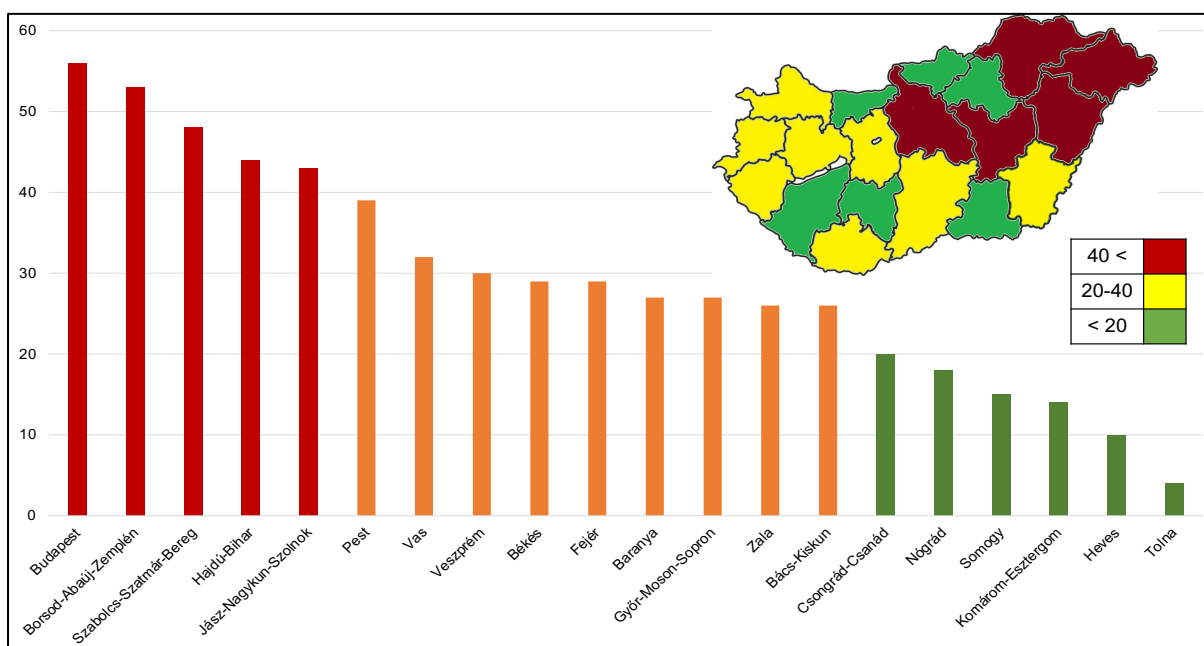
Legfőbb Ügyészség Adatvédelmi és Biztonsági Osztályának közreműködésével 13 kérdésből álló kérdőívet állítottunk össze, amellyel az állatkínzás bűncselekmény nyomozati és bírósági szakasza során a tényállás bizonyításának részleteit vizsgáltuk 2019 decemberében.

A kérdőíveket a Legfőbb Ügyészség juttatta el az ügyészekhez, akik közül 184 ügyész, valamint a Központi Nyomozó Főügyészség töltötte ki ezeket, 591 jogerős ítélettel zárult eljárás tapasztalata alapján (**10. ábra**). A válaszokat a Legfőbb Ügyészség gyűjtötte össze, és minden személyes, vagy az adott ügyet beazonosító adat nélküli formában juttatta el nekünk. A válaszokat Microsoft® Excel® adatbázissá alakítottuk át és dolgoztuk fel. A kutatási eredmények statisztikai összehasonlításához kétmintás Z-próbát alkalmaztunk, így vizsgáltuk az eloszlásbeli különbségeket. A különbséget akkor tekintettük szignifikánsnak, ha $p < 0,05$.

10. ábra: A kérdőívet kitöltő ügyészségek területi eloszlása (n=185)

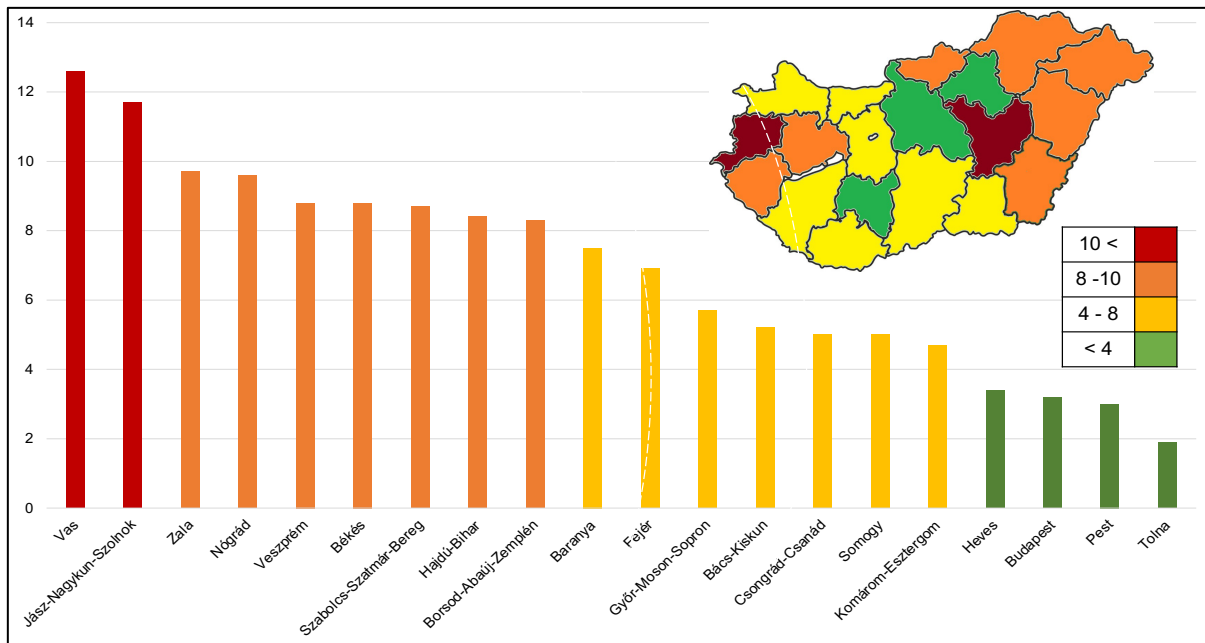
4.2.2. Eredmények

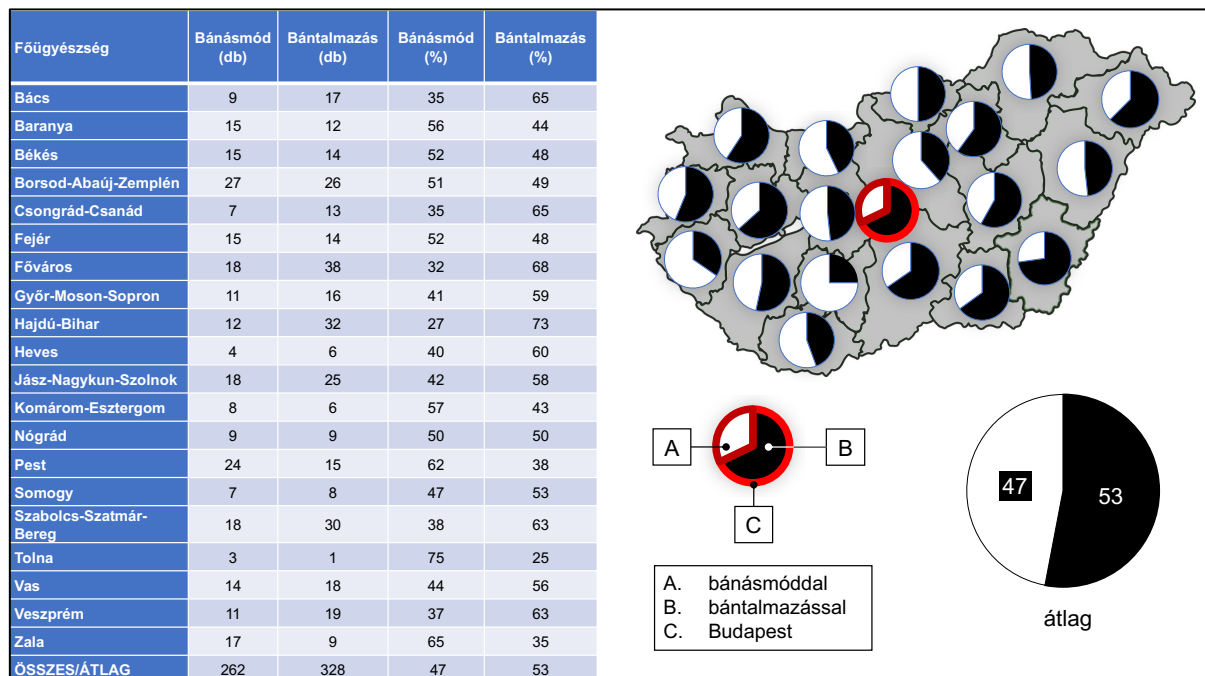
11. ábra: Állatkínzással kapcsolatos bírósági eljárások száma megyénként (2004-2019, n=590)

Az ügyek abszolút számát tekintve vezető Budapest (11. ábra), míg a Központi Statisztikai Hivatal demográfiai adatait figyelembe véve, népesség arányosan a legtöbb bírósági szakba jutó eljárást Vas és Jász-Nagykun-Szolnok megyében indították (12. ábra). A vád szerint az

elkövetés országosan 47%-a bánásmóddal, 53%-a bántalmazással valósult meg, de megyénként e vonatkozásban jelentős az eltérés (13. ábra).

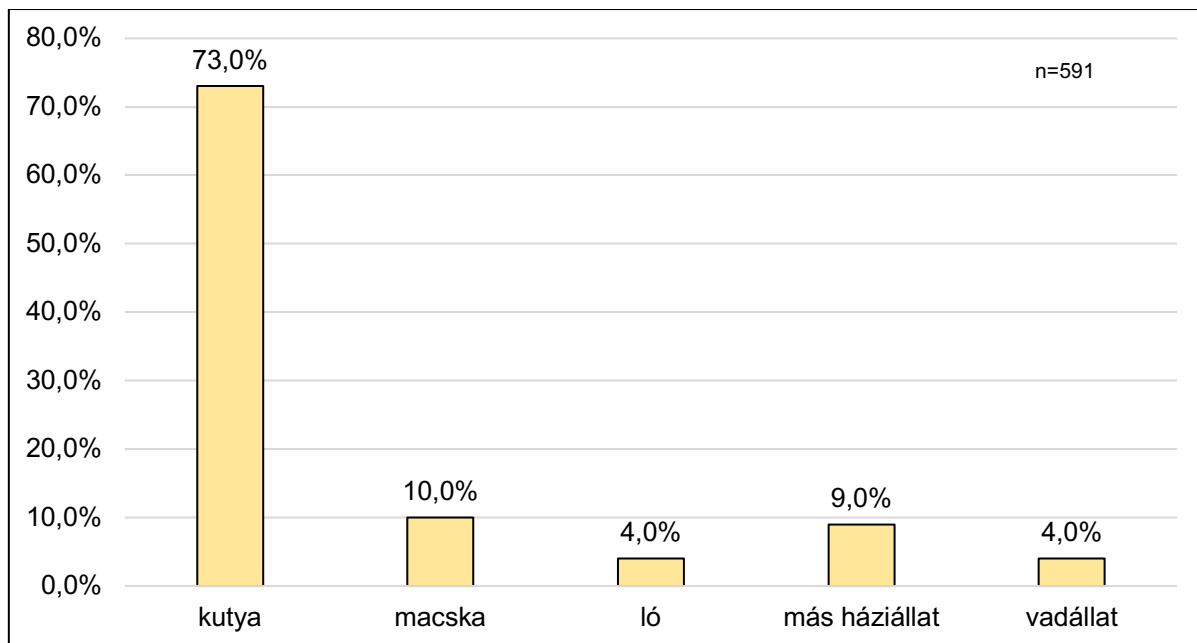

12. ábra: A 100.000 lakosra jutó állatkínzással kapcsolatos bírósági eljárások aránya megyénként (2004-2019, n=590)

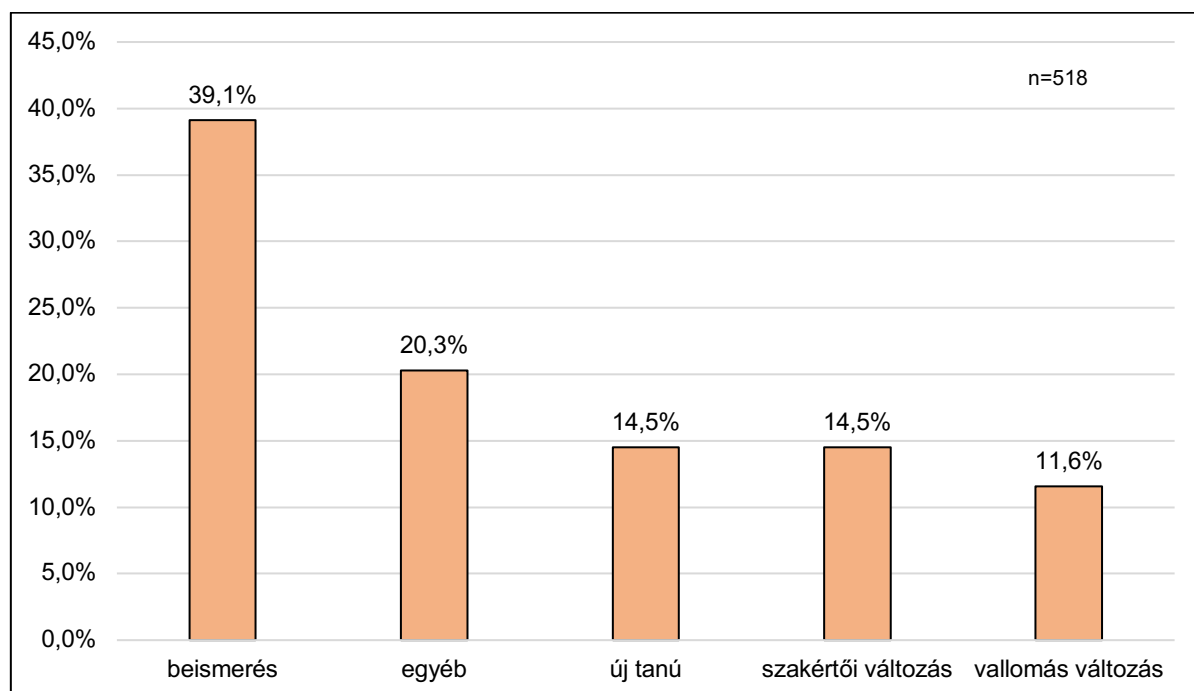
13. ábra: Bántalmazással és bánásmóddal elkövetett állatkínzás aránya megyénként (2004-2019, n=590)

Állatkínzás vádjával túlnyomó többségében (73,0%) kutya miatt indult bírósági eljárás (14. ábra).

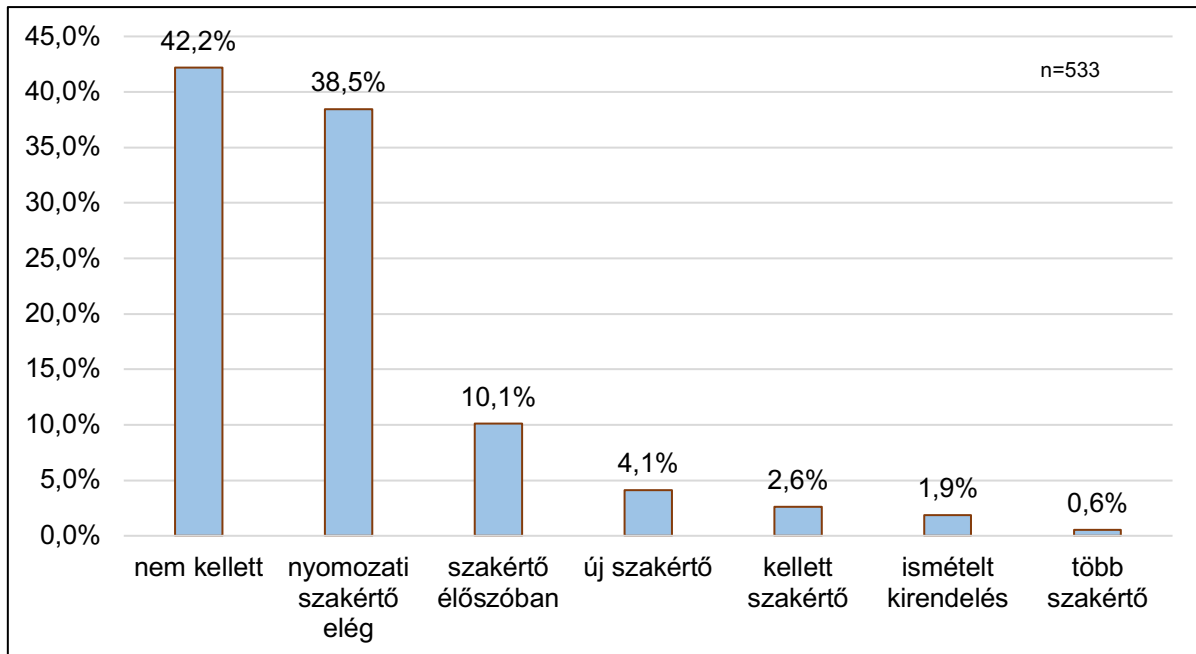
14. ábra: Az eljárásokban szereplő állatfajok aránya (n=591)

Az ügyészségek véleménye szerint a tárgyalási szakban érdemi újdonság csak az esetek 7,3%-ban került elő (n=518), melyek közül a beismerő vallomás volt szignifikánsan ($p=0,0144$) a legjelentősebb (39,1%) (15. ábra).

15. ábra: A tárgyalási szakra jellemző új információ forrása (n=518)

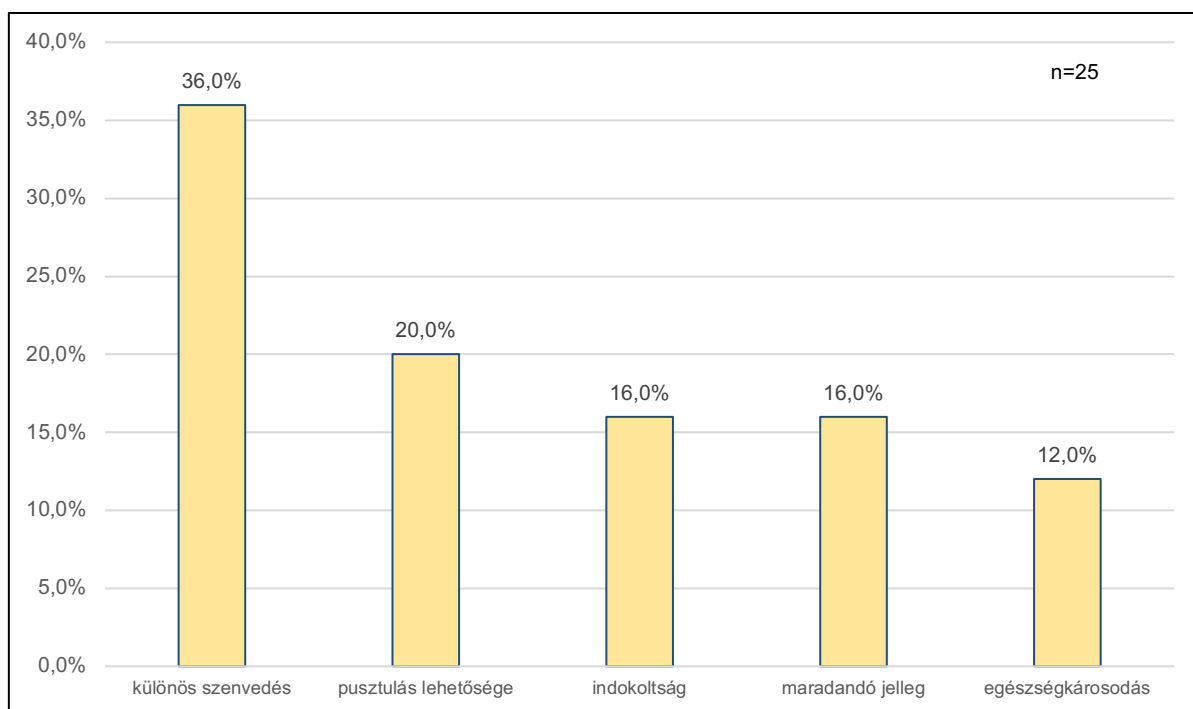
Szakértői vélemény az eljárások 57,0%-ában készült (n=563). A tárgyalási szakaszban (n=533) vagy nem volt rá szükség (42,2%), vagy a nyomozati szakaszban írt vélemény (38,5%), illetve a szakértőnek a szóbeli meghallgatása (10,1%) elegendő volt. Ritkán új szakértőt kellett igénybe venni (4,1%), vagy csak akkor lett rá egyáltalán szükség (2,6%) (16. ábra).

16. ábra: Szakértő bevonása az eljárásba (n=533)

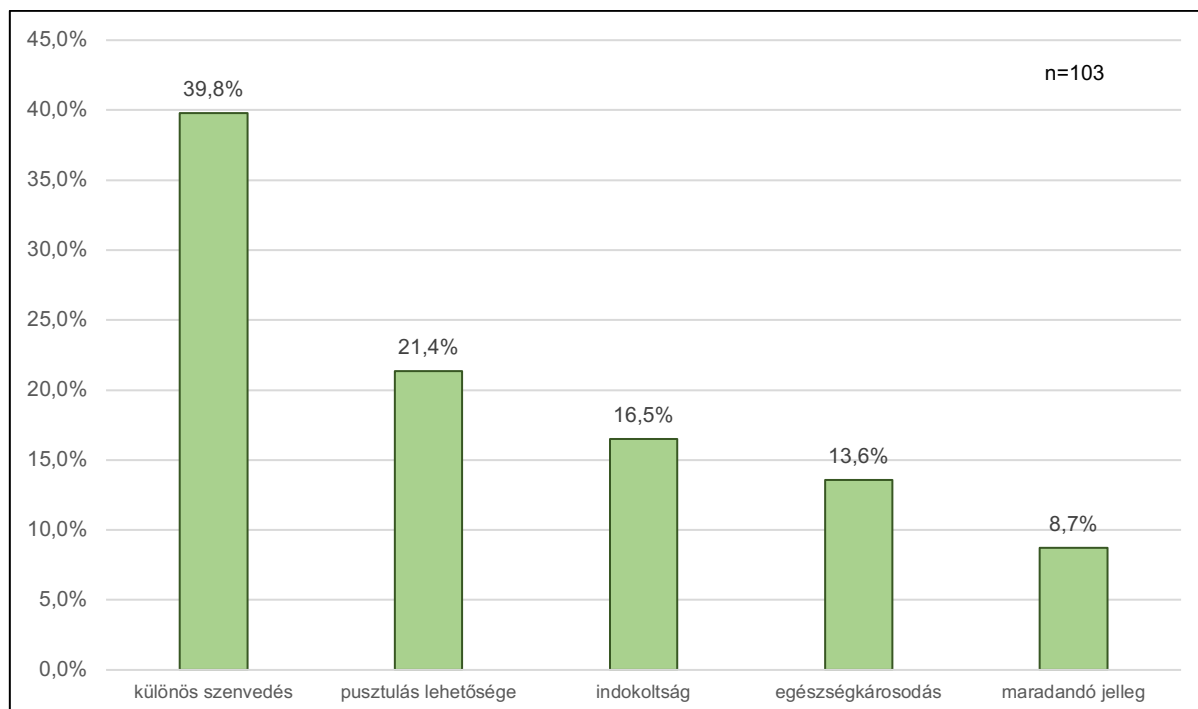
A szakértő személyes meghallgatását az ügyek (n=360) során általában (78,1%) nem tartották szükségesnek, többszöri szóbeli idézését pedig csak kivételesen ritkán (3,1%). A meghallgatásnál (n=86) főként a szakvélemény megerősítése (75,6%) vagy új információ értékelése (19,8%) volt a feladat, esetleg a hiányosságok pótlása (4,7%). A szakértői vélemények hiányosságai az állatkínzás tényállás valamennyi szakmai elemére vonatkoztak (17. ábra).

17. ábra: A szakértői vélemények hiányosságai által érintett tényállási elemek (n=25)

A szakértői vélemények hiányosságai közül csak az egészségkárosodás (12,0%) és a különös szenvedés (36,0%) szempontok tértek el szignifikánsan ($p=0,0469$) egymástól.

18. ábra: A szakértő szóbeli meghallgatása során leginkább hangsúlyos tényállási elemek (n=103)

A szakértők szóbeli meghallgatásánál a különös szenvedés kérdése (39,8%) szignifikánsan ($p=0,0031$) hangsúlyosabb volt valamennyi más tényállási elemnél. Az állat elpusztulásának lehetősége (21,4%) szintén szignifikánsan ($p=0,0159$) fontosabb volt az egészségkárosodás maradandó jellegénél (8,7%) (**18. ábra**). A jogerős elmarasztaló ítéletek aránya 97,0% volt ($n=591$).

4.2.3. Megbeszélés

Az ügyészek szerepe az állatkínzás vizsgálatában kiemelt jelentőségű, részben az ember elleni erőszakkal való összefüggése miatt, melynek ügyészi vizsgálatához is jelent meg kézikönyv (Lockwood 2006) és szakmai tájékoztató dokumentum (Charron et al. 2006), ill. állampolgároknak szóló ügyészi tájékoztató (Daniel 2023) az Egyesült Államokban. Nem kizárólagosan hazai jelenség, hogy különösen állatvédő civil szervezetek elégedetlenek időnként az állatkínzásra gyanús ügyek miatt a hatóságokkal, köztük ügyészekkel (Nickerson 2022, ALDF 2023a), mert szerintük nem lépnek fel kellő eréllyel az állatkínzókkal szemben. Kivételesnek tűnik New York ebből a szempontból, ahol szabadon hozzáférhető nagy számú eset rövid ismertetése, összefüggésben a jogi szabályozással, beleértve a büntetéseket is (Biramian 2013), valamint az ügyészség működési gyakorlatának vizsgálata is az állatkínzást illetően (Kordzek 2014). Kanadai ügyészek központot hoztak létre, amelyben az ügyészek és más szakemberek interdiszciplináris közössége az állatkínzásra gyanús ügyek hatékonyabb vizsgálatának módszerét igyekszik kidolgozni (The National Centre for the Prosecution of Animal Cruelty, 2023).

A közvélemény nálunk is azt várja, hogy vonják felelősségre az állatkínzókat. A jogerős elmarasztaló ítéletek rendkívül magas aránya (97,0%) arra utal, hogy az ügyészségek nagyon alaposan előkészített ügyekben emelnek vádat. Ezt támasztja alá, hogy az eleve rendkívül alacsony arányú felmentések mindössze negyedénél (25,0%) állapította meg a bíróság a bűncselekmény hiányát.

Az állatkínzással kapcsolatos eljárások jelentős része egyértelmű lehet, és a jogalkalmazók szerint szakismeretek sem szükségesek hozzá. Erre utal, hogy a nyomozati szakban az esetek közel felében (43,0%) nem készül szakértői vélemény, és ilyen arányban (42,2%) nincs is rá szükség a tárgyalások során. A bírósági tárgyaláson lényeges, új információ ritkán (7,3%) merül fel, ennek többsége (39,1%) a vádlott beismerő vallomása, de a szakértői is megváltoztathatja álláspontját (14,5%).

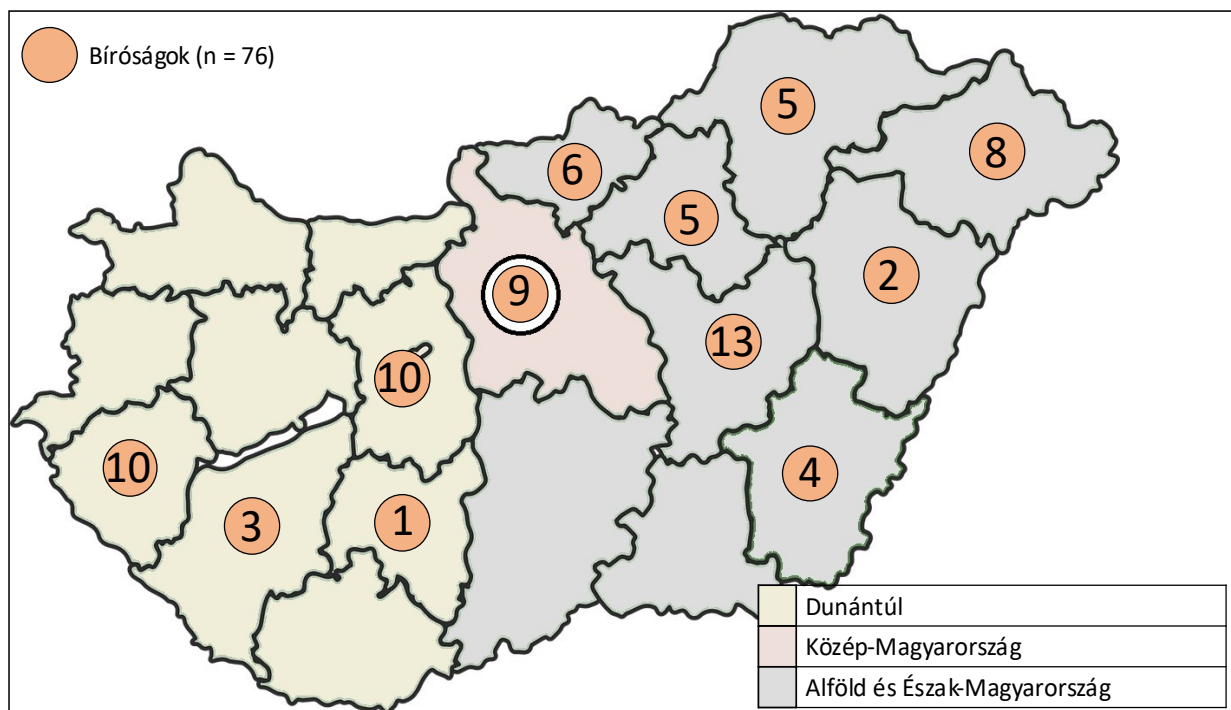
A nyomozati szakban készült szakértői vélemények általában elegendőek, de minden negyedik szakvélemény készítőjét szóban is meghallgatják. Ha szakértőt rendelnek ki a per során, kétszer gyakrabban inkább egy új szakértőt választ a bíróság, mint aki már a nyomozati szakban eljár. Nagyon ritkán (0,6%) több szakértőt is kirendelnek. A szakértői vélemények

általában megfelelőek, a szóbeli meghallgatásnál főként a megerősítést várja el a bíróság (75,6%), de előfordul, hogy hiányosságok és ellenmondások miatt kerül rá sor (4,7%). A szakértő tárgyaláson történő meghallgatására leggyakrabban a különös szenvedés megállapításának vagy kizárásának a vonatkozásában kerül sor.

4.3. A bíróságok tapasztalatai állatkínzás vizsgálata során

A kérdőíves felmérés célja a bíróságok tapasztalatainak megismerése volt az állatkínzás vádjával indult büntetőeljárások során.

4.3.1. Anyag és módszer

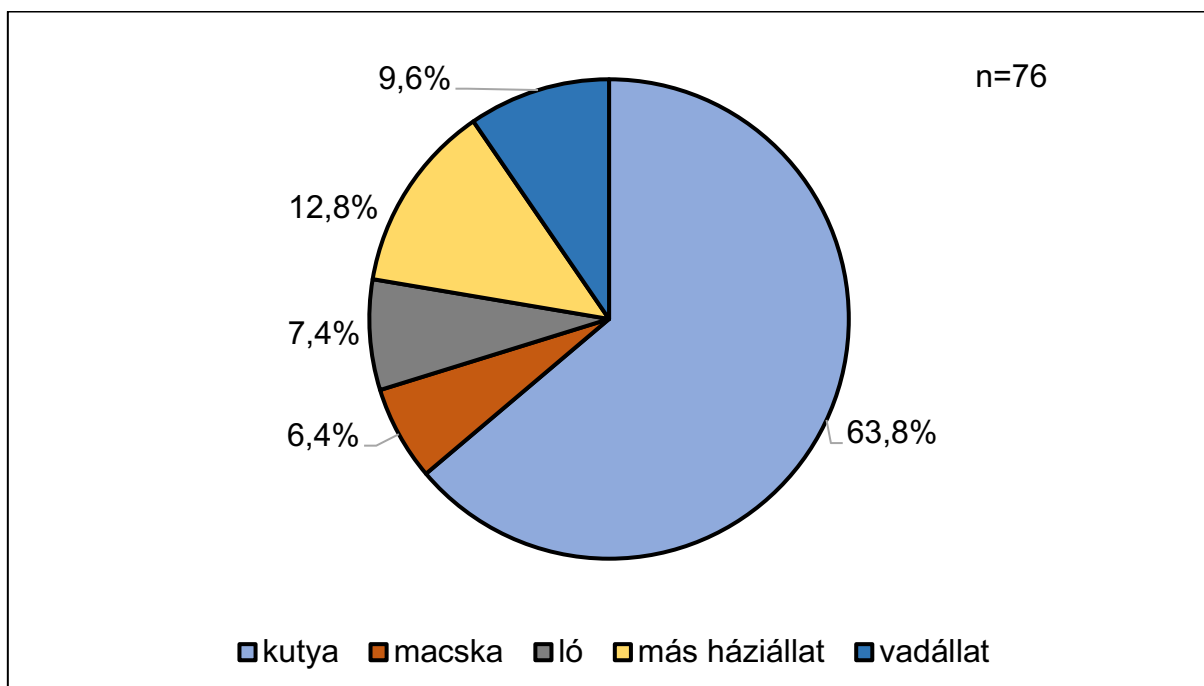
19. ábra: A kérdőívet kitöltő bíróságok területi eloszlása (n=76)

15 kérdésből álló kérdőívet állítottunk össze, amellyel az állatkínzás bűncselekmény bírósági szakasza során a tényállás bizonyításának részleteit vizsgáltuk. Kutatási engedély kérelmet adtunk be a törvényszékeknél. A Balassagyarmati, a Debreceni, az Egeri, a Fővárosi, a Gyulai, a Kaposvári, a Miskolci, a Nyíregyházi, a Székesfehérvári, a Szekszárdi, a Szolnoki és a Zalaegerszegi Törvényszéktől kaptunk engedélyt, és 2020-ban elküldhettük az adott törvényszéknek a minden azonosító adat nélküli kérdőíveket, melyeket szintén azonosítók nélkül kitöltött formában kaptunk vissza 76 bírótól (19. ábra).

Egyszerű vagy többszörös választ lehetett adni. A tényállási szempontok elbírálásánál az adott elem viszonyíthatósága érdekében a magától értetődően elbírálható esetekre nulla, a körülményesnek találtakra egy, a nehezekre két pontot adva igyekeztünk megbecsülni annak szakmai jelentőségét. A válaszokat Microsoft® Excel® adatbázissá alakítottuk át és összesítést, valamint százalékos eloszlást számoltunk belőle. A kutatási eredmények statisztikai összehasonlításához kétmintás Z-próbát alkalmaztunk, így vizsgáltuk az eloszlásbeli különbségeket. A különbséget akkor tekintettük szignifikánsnak, ha $p < 0,05$.

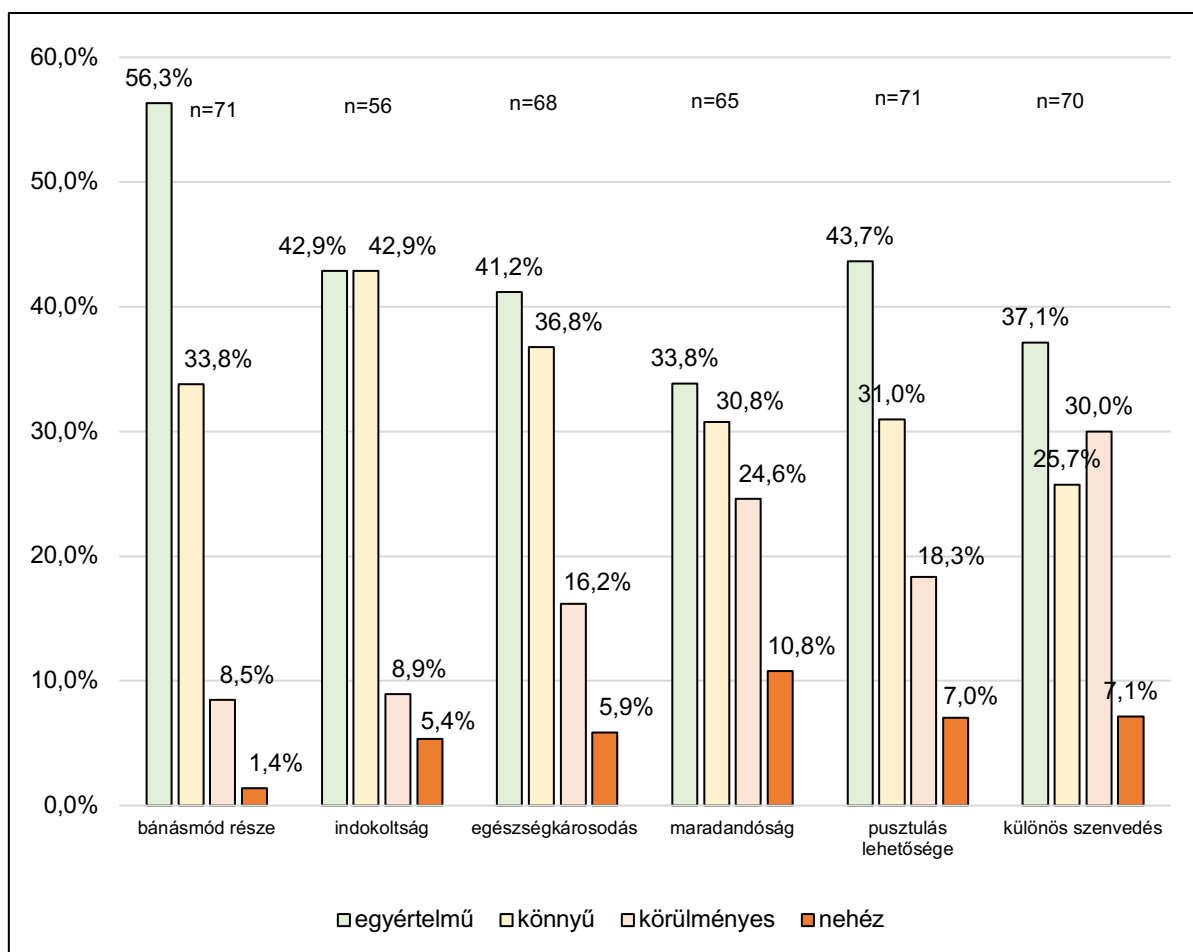
4.3.2. Eredmények

Állatkínzás vádjával többségében (64,4%) kutya miatt indult eljárás (20. ábra).

20. ábra: A bírósági eljárásokban érintett fajok aránya (n=76)

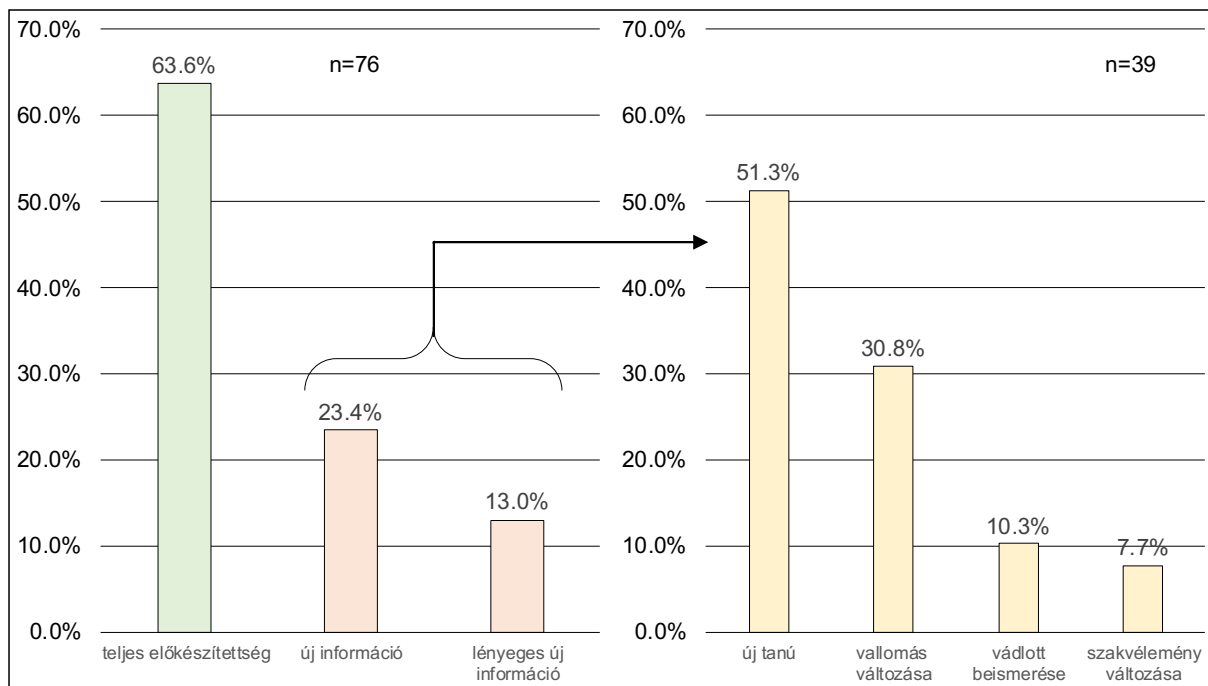
Az elkövetés módja (56,3%) szignifikánsan csak az egészségkárosodás maradandóságával (33,8%) ($p=0,0101$) és a különös szenvedés lehetőségével (37,1%) összehasonlítva ($p=0,0237$) bizonyult nagyobb arányban könnyűnek. A maradandóság (10,8%) meghatározása szignifikánsan volt nagyobb arányban nehéz feladat, mint amilyen arányban a cselekmény bánásmódhoz sorolása (1,4%) nehéznek bizonyult ($p=0,0125$) (21. ábra).

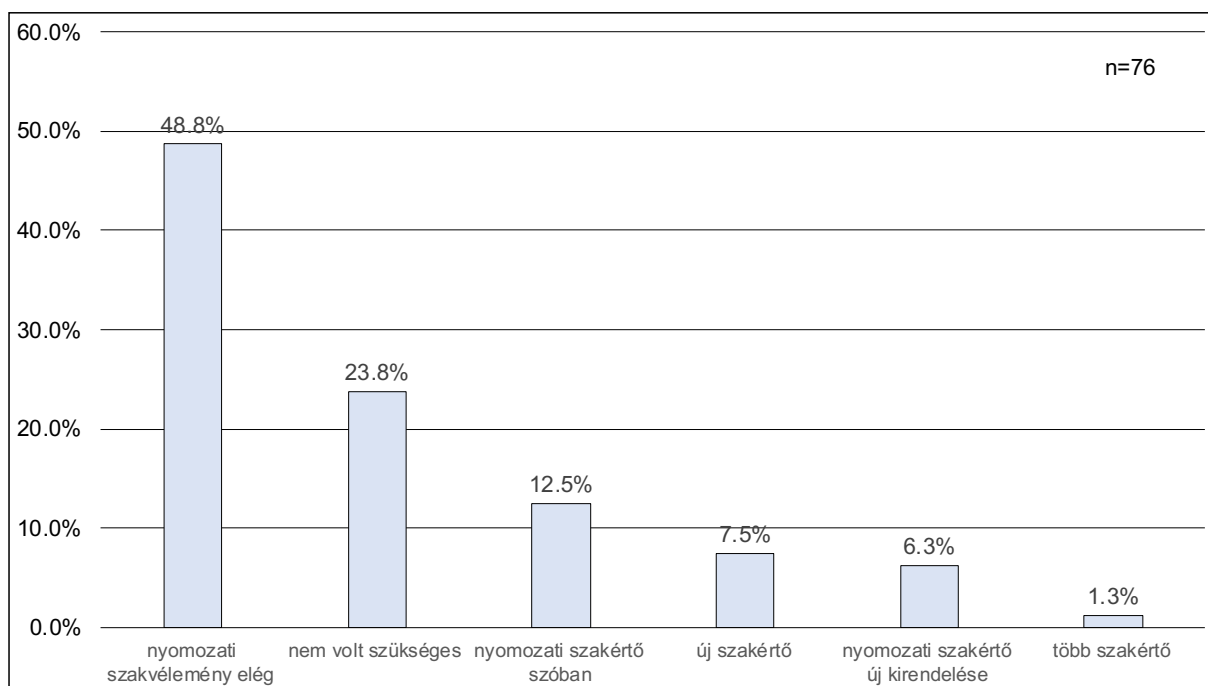
21. ábra: A tényállási elemek elbírálásának nehézsége (n=71)

A tárgyalási szak a bíróság számára az esetek közel kétharmadában (63,6%) nem hozott új információt. Az újdonságoknál a lényeges (13,0%) és nem lényeges (23,4%) információ aránya nem különbözött szignifikánsan ($p=0,1063$). Az újdonságát illetően új tanú jelentkezésének (51,3%) és a nyomozati szakban tett valamely vallomás megváltozásának (30,8%) szignifikánsan ($p=0,0216$) nagyobb jelentősége volt, mint a vádlott beismerésének (10,3%) vagy a szakvélemény módosításának (7,7%) (**22. ábra**).

Nem kellett szakértőt kirendelni a tárgyalási szakban az esetek közel feléhez (48,8%), mert a nyomozáshoz készített szakvélemény elegendő volt, de minden negyediknek (12,5%) a szóbeli meghallgatására is sor került, minden nyolcadikat (6,3%) pedig újra ki kellett rendelni, vagy közel ilyen arányban (7,5%) új személy kirendelésére került sor. Az eljárások közel negyedéhez (23,8%) nem volt szükség szakértőre (**23. ábra**).

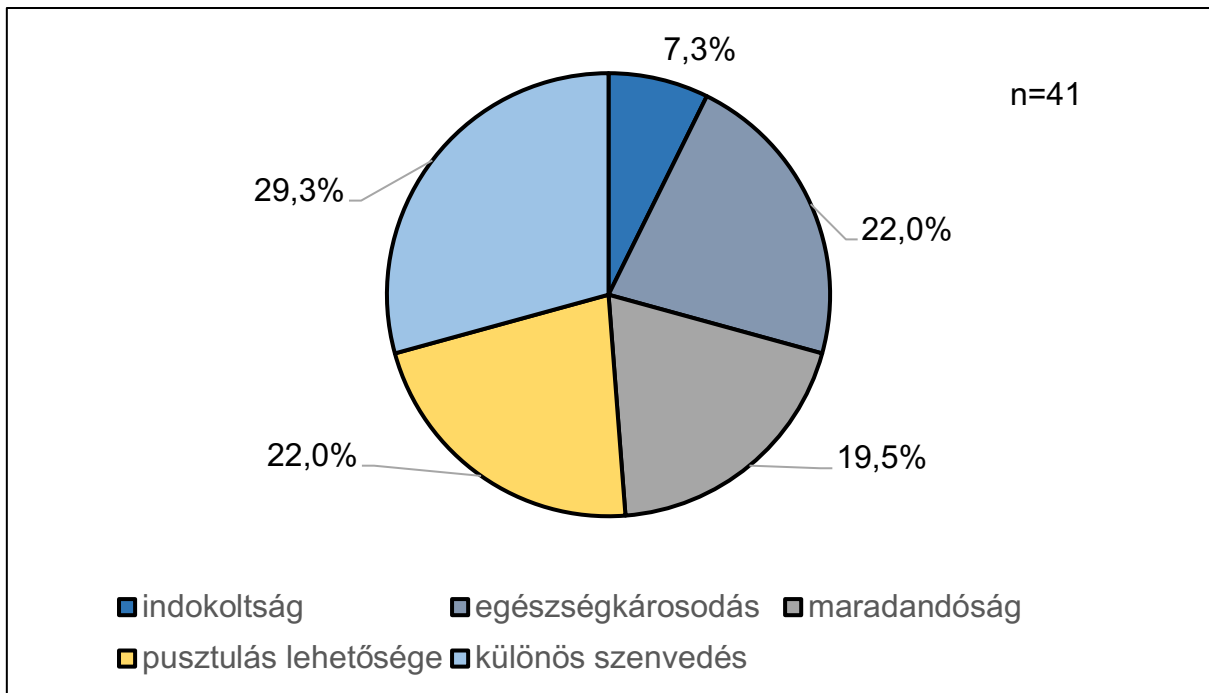

22. ábra: Az eljárások vádhatósági előkészítettsége a bírósági szakra (n=76), és a bírósági eljárás során keletkezett új információk forrása (n=39)

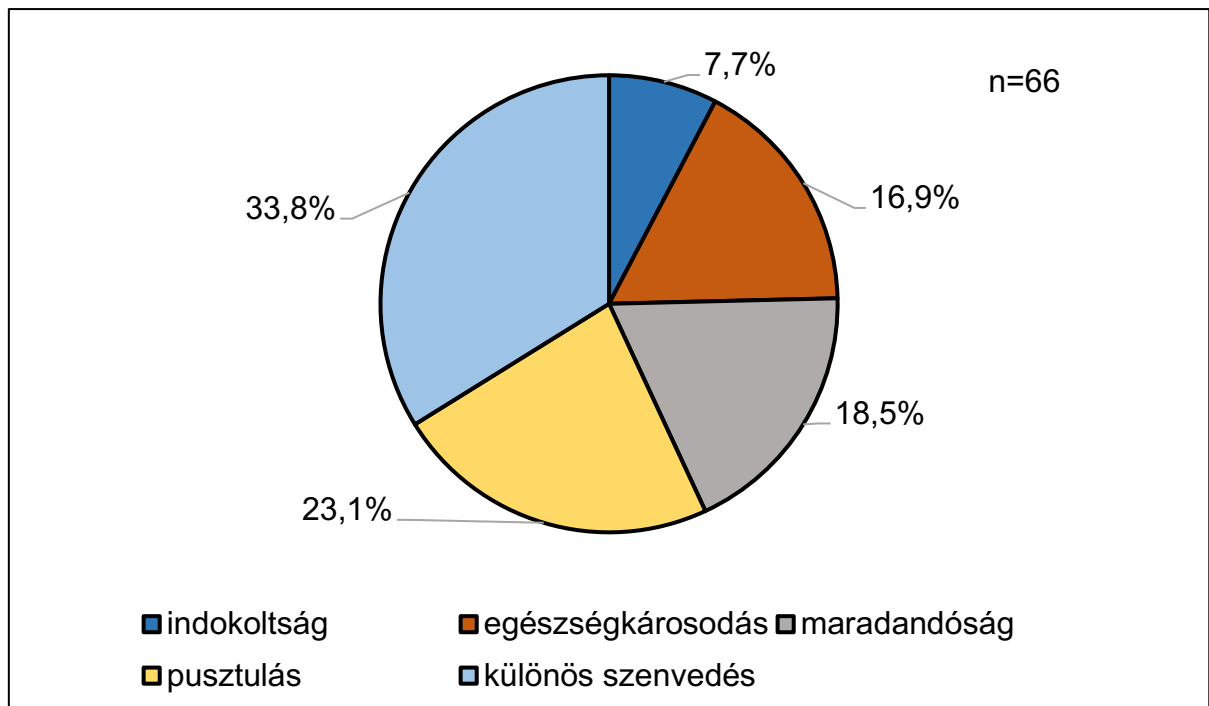
23. ábra: Szakértő bevonása a bírósági eljárásba (n=76)

A szakértői véleménnyel szembeni kifogás mindegyik tényállásai szakmai elemmel kapcsolatban felmerült. Szignifikáns különbség ($p=0,0095$) csak az indokoltság (7,3%) és a különös szenvedés lehetőségét (29,3%) illetően állapítható meg. Nem megfelelőnek minősítették a szakértői vélemények 7,9%-át (**24. ábra**).

24. ábra: A szakértői véleménnyel szembeni kifogások által érintett tényállási elemek (n=41)

Szóbeli meghallgatáson a hangsúly az indokoltsághoz (7,6%), az egészségkárosodáshoz (1,7%) és a maradandósághoz (18,2%) képest szignifikánsan ($p < 0,0269$) nagyobb volt a különös szenvedés eshetőségén (34,8%). Az állat pusztulásának (22,7%) kérdése szignifikánsan ($p = 0,0243$) fontosabb volt, mint az indokoltság (7,6%) (**25. ábra**).

25. ábra: A szóbeli meghallgatáson hangsúlyos tényállási elemek (n=66)

A kitöltők (n=76) 92,1%-a (n=70) hozott ítéletet, 94,3%-ban elmarasztalót, a felmentések háromnegyedére került sor bizonyítottság hiányában. Egyetlen bíró (1,4%) nyilatkozott úgy, hogy volt olyan vádlottja, akit bűncselekmény hiányában mentett fel.

4.3.3. Megbeszélés

Bírósági tapasztalatok az irodalomban főként egyes (Solodov 2021) de csoportos (Animal Law and Historical Center 2023) formában is elérhetők, és a bíróságoknak az állatkínzással kapcsolatos ítélethozatali mechanizmusáról is jelent meg nemzetközi közlemény (McIntyre 2021) és érhető el tájékoztatás (ALDF 2023b), de a magyar jogszabály tényállási elemeire vonatkozóan azok nem relevánsak. A hazai jogi szakirodalom részletesen tárgyalja az állatkínzás jogszabályi környezetét, de a tényállás állatorvosi szemmel nézve lényeges elemeit, valamint a szakértői tevékenységet nem vizsgálja (Tilki 2017b, Harmati 2021, Agroinform.hu 2021).

Felmérésünk alapján a bántalmazással vagy bánásmóddal elkövetett állatkínzás vádjával bíróság előtt állókat 94,3%-ban elmarasztalták, és csak kivételesen mentettek fel vádlottat bűncselekmény hiányában. Az ítéletek arányai szinte pontosan megfelelnek az ügyészek tapasztalatainak. Új szakértő kirendelését a bíróság ritkán (7,5%) rendelte el. Ennek és a szóbeli meghallgatásoknak is kb. harmadában a szakértői vélemény kifogásolhatósága volt az oka, amely valamennyi tényállási elemet érintette, leghangsúlyosabban a különös szenvedés lehetőségét, és ezt a szempontot volt legnehezebb tisztázni. A nyomozó hatóság a bíróság elé kerülő ügyek többségét maradéktalanul feltárja, és csak ritkán (13,0%) bukkant fel meghatározóan lényeges információ a tárgyalási szakban, amely többségében a vallomások módosítását jelentette, és ritkán a szakértői álláspont is változott (7,7%).

A bírák közel kétszer akkora arányban (13,0%) találtak lényeges újdonságot hozónak a tárgyalási szakaszt, mint az ügyészek (7,3%). Amíg az ügyészek számára ez legnagyobb részben (39,1%) a vádlott beismerő vallomása jelentette, addig annak a bírók csak negyed akkora fontosságot (10,3%) tulajdonítottak, és a szemükben az új tanúk megjelenése volt kiemelkedő értékű (51,3%). Ebben az ügyészek harmad ekkora (14,5%), viszont a szakértői vélemény megváltozásában kétszer nagyobb (14,5%) jelentőséget láttak, mint a bírák (7,7%). A nyomozati vallomások módosítását a bíróságok háromszor fontosabbnak tartották (30,8%) az ügy szempontjából, mint az ügyészek (11,6%).

A szakértő szóbeli meghallgatásán a tényállási elemek között a bírák és az ügyészek egyaránt (34,8 és 39,8%) a különös szenvedést tartották a leghangsúlyosabb kérdésnek, viszont a cselekmény indokoltságát a bírák fele annyira (7,6%) tekintették a meghallgatás fontos elemének, mint az ügyészek (16,5%). Az egészségkárosodás maradandóságánál pedig fordított volt a helyzet, a bírák kétszer (18,2%) fontosabb tisztázni való szempontnak tartották,

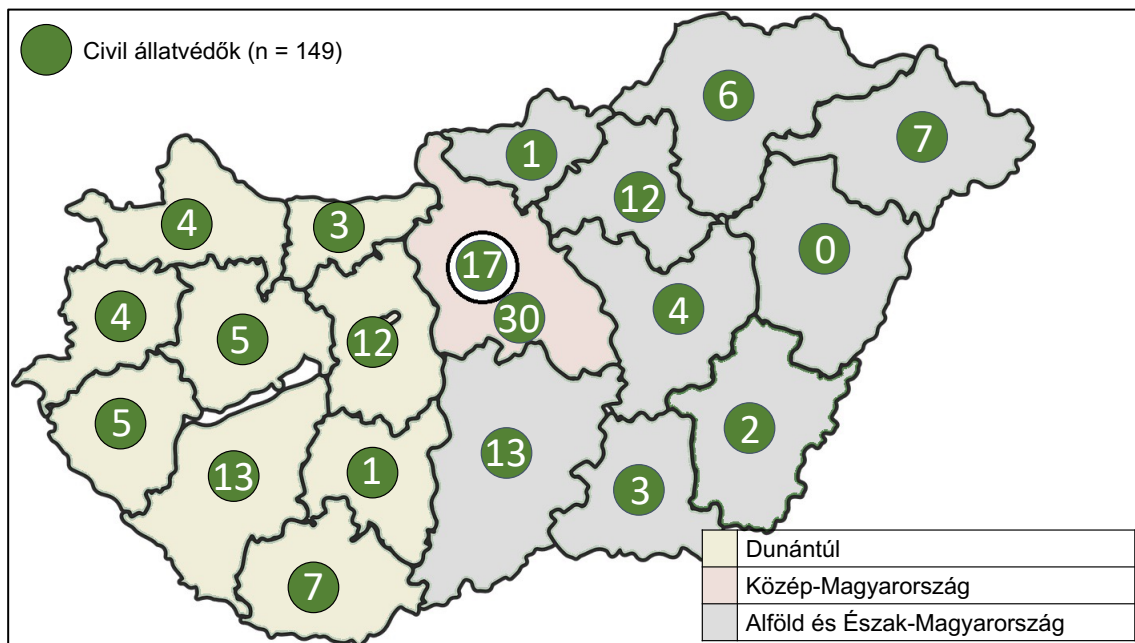

mint az ügyészek (8,7%). Az igazságügyi szakértők munkáját az ügyészség ritkán (4,2%) tartotta kifogásolhatónak, elsősorban (39,8%) a különös szenvedés lehetőségét illetően. Szóbeli meghallgatására a tárgyalási szakban az esetek 10,1%-ban került sor. A bíróságok a szakértői vélemények közel kétszeresét (7,9%) minősítették nem megfelelőnek. Szóbeli meghallgatást az eljárások 12,5%-ban tartottak, melyeken a hangsúly a különös szenvedés eshetőségén volt (29,3%). Igazságügyi szakértő bevonását az ügyészek nem tartották indokoltnak az ügyek 42,0%-ban, a bíróságoknál ez az arány 23,8% volt. Ez arra utal, hogy az ügyészség biztos volt a dolgában, amit az eredmények igazoltak is, de a bíróság alapos bizonyítást folytatott le. A bánásmóddal elkövetett állatkínzás kifejezés biológiai tartalmához nem elegendők az általános ismeretek, mert nem olyan magától értetődő szakmai tartalmú, mint az állatkínzás tényállásának többi eleme. Indokolt ezért egyrészt az eltérő fajok nagyon különböző biológiai tulajdonságait pontosan figyelembe venni a szakértői munka során, másrészt a kérdésre adott válaszban gondot fordítani a részletes és világos magyarázatra. A szakértői vélemények minőségének növelésével valószínűleg csökkenteni lehetne az új kirendelések és a szóbeli meghallgatások számát, ami az eljárásokat hatékonyabbá tehetné.

4.4. Az állatvédelemmel foglalkozó civilek tapasztalatai állatkínzás vizsgálata során

A kérdőíves felmérés célja a civil állatvédőknek az állatvédelem helyzetéről alkotott és az állatkínzással, annak hatósági vizsgálatával kapcsolatos véleményének megismerése volt.

4.4.1. Anyag és módszer

26. ábra: A kérdőívet kitöltő civil állatvédők területi eloszlása (n=149)

A nyilvános elérhetőségüket megadó – szándékunk szerint összes, 116 – magyarországi állatvédő civil szervezetnek elküldtünk egy 19 kérdést tartalmazó kérdőívet, melyet a közülük együttműködőknek a közösségi oldalain is közzé tettünk. 2021. október 29. és december 29. között 194 kitöltött ívet kaptunk a szervezetektől és magánszemélyektől.

A feldolgozás során az állatvédő civil szervezetekhez fűződő viszonyuk alapján “aktívnak” minősítettük a tényleges állatvédelmi munkát végzőket és a civil állatvédelmet adományokkal segítőket (**26. ábra**). Az értékelésnél csak az aktív állatvédők válaszait vettük figyelembe. A szervezetektől és az aktív állatvédő magánszemélyektől érkező válaszokat gyakran nem lehetett megkülönböztetni, ezért egyforma súllyal vettük figyelembe.

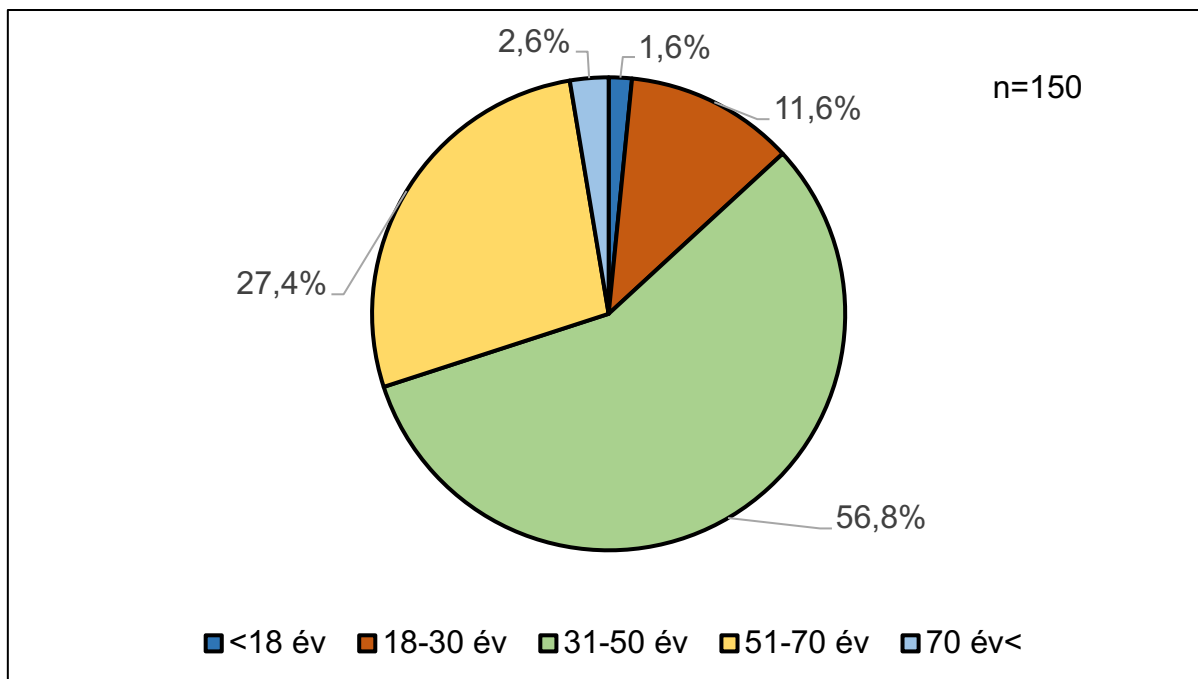
Az állatvédők érzelmi reakcióiról a nyolc alap érzelem (Plutchik 1980) alapján rákérdezve érdeklődtünk. Az érzelmek valamennyi fokozatának figyelembevételéhez az adott érzelem relatív nagyságát előfordulási arányának egyszeres, kétszeres és háromszoros (relatív) értékeinek összegével fejeztük ki.

Az állatvédő civilek néhány demográfiai adata mellett a véleményüket kérdeztük arról, hogy vajon milyen arányban indít nyomozást a rendőrség állatkínzással kapcsolatos bejelentés vagy információszerzés esetén, milyen arányban ítéli el a bíróság a vádlottakat, milyen a büntetések visszatartó ereje, hogyan lehetne ezt fokozni, mekkora a biológiai ismeretek szerepe az állatkínzásos ügyek vizsgálata során, milyen szerepet játszik a média és a közösségi média, milyen a kapcsolata a civil állatvédő szervezetekkel és mi a véleménye róluk, mennyire fontos bűncselekménynek tartják az állatkínzást, milyen érzelmeket vált ki belőlük egy állat szenvedése, az állatkínzás melyik formáját gondolják gyakorinak és nehezen felderíthetőnek, valamint milyen az állatvédelem magyarországi helyzete, és azon hogyan lehetne javítani?

A feleletválasztásos kérdéseknél általában egyértelműsítő mondatokat adtunk meg. A válaszokat Microsoft® Excel® adatbázissá alakítottuk át és dolgoztuk fel. A kutatási eredmények statisztikai összehasonlításához kétmintás Z-próbát alkalmaztunk, így vizsgáltuk az eloszlásbeli különbségeket. A különbséget akkor tekintettük szignifikánsnak, ha $p < 0,05$.

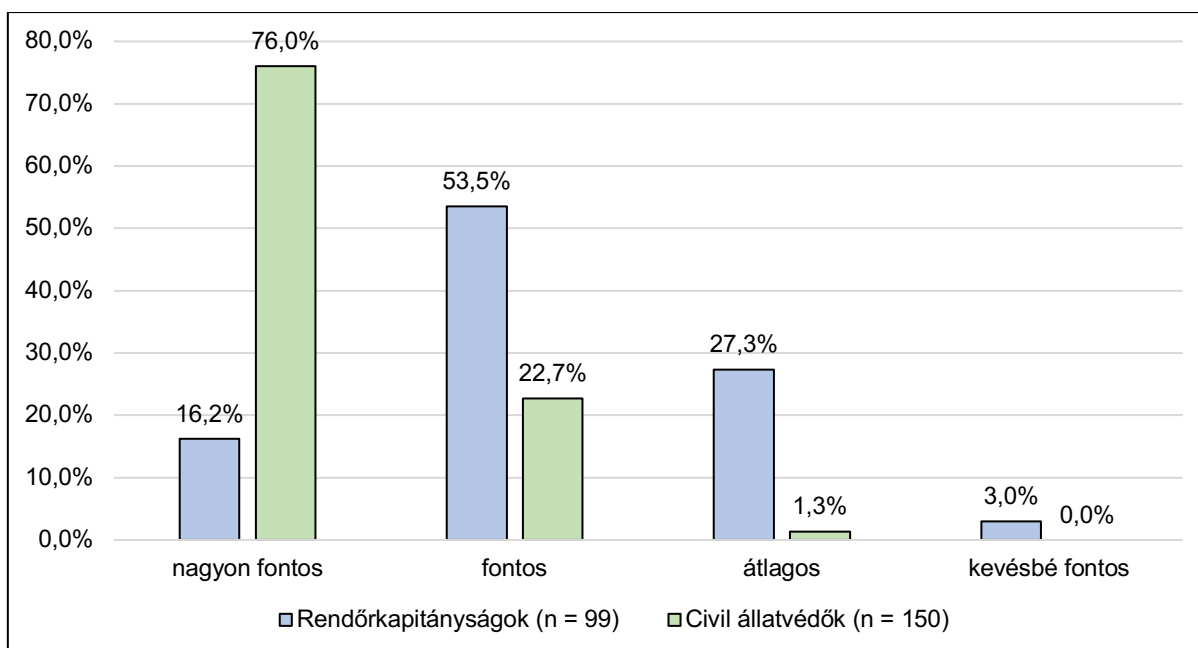
4.4.2. Eredmények

A civil állatvédők között szignifikánsan ($p < 0,0001$) legnagyobb volt a 31-50 éves korosztály (56,8%), és az 51-70 éves korosztály (27,4%) (**27. ábra**).

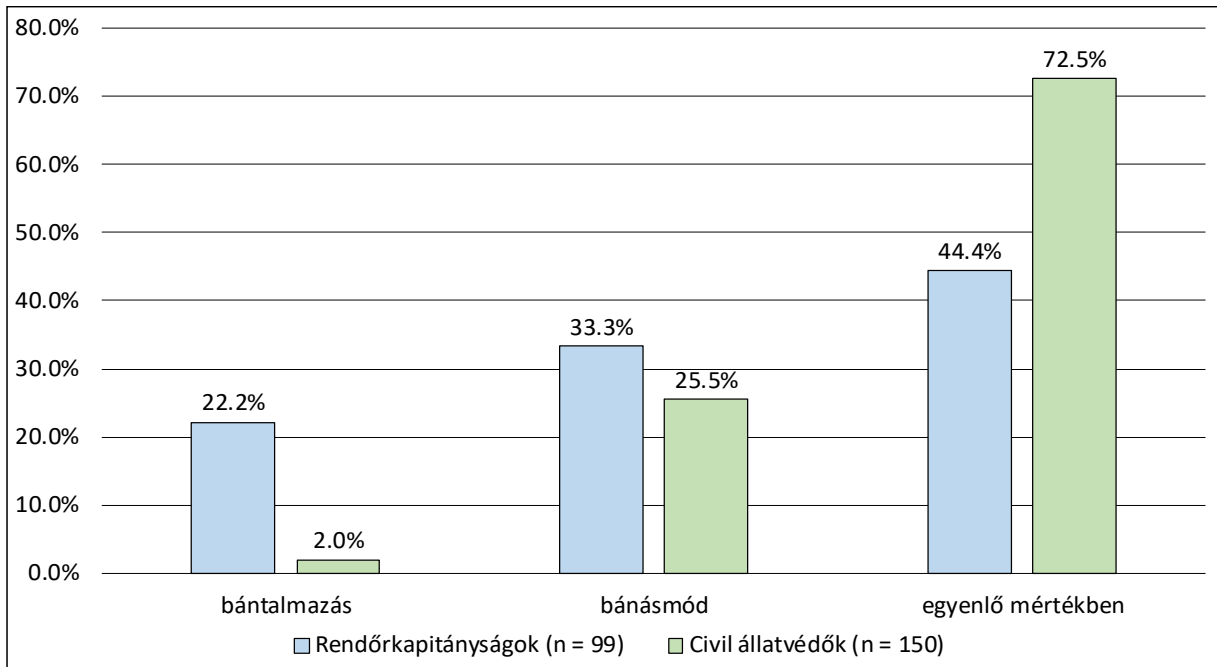
27. ábra: A kérdőívet kitöltő civil állatvédők demográfiai összetétele (n=150)

A rendőrségek több, mint kétharmada (69,7%) az átlagosnál fontosabb bűncselekménynek tartja az állatkínzást. Állatvédők véleménye az állatkínzás bűncselekmény fontosságáról szignifikánsan ($p < 0,0001$) bizonyult kiemelten fontosnak (76,0%) vagy fontosnak (22,7%). A nyomozók közül szignifikánsan ($p < 0,0001$) többen (27,3%) tartották átlagos bűncselekménynek, 3,0% szerint kevésbé fontos. Az állatvédők 1,3%-a tartja az állatkínzást átlagos bűncselekménynek (**28. ábra**).

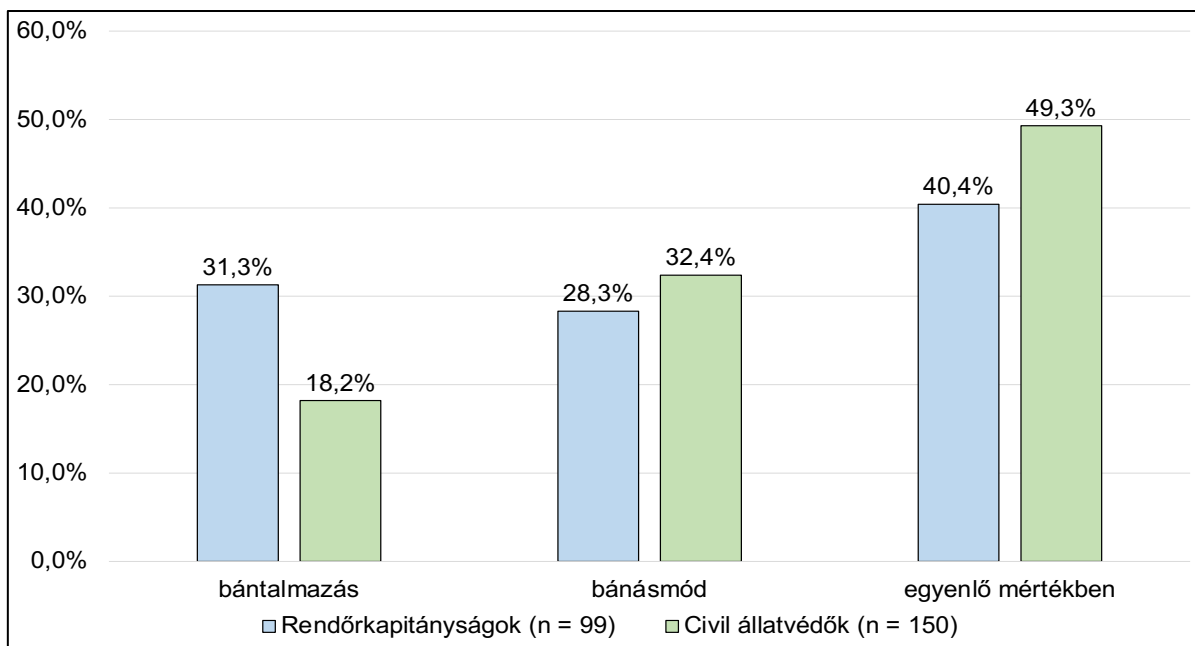
28. ábra: A rendőrkapitányságok (n=99) és a civil állatvédők (n=150) véleménye az állatkínzás bűncselekmény fontosságáról

A bántalmazást szignifikánsan ($p < 0,0001$) kevesebben tartották gyakoribbnak az állatvédők (2,0%), mint a rendőrök (22,2%), és az egyenlő előfordulási valószínűséget szignifikánsan ($p < 0,0001$) nagyobbra becsülték az állatvédők (72,5%), mint a rendőrségek (44,4%) (**29. ábra**).

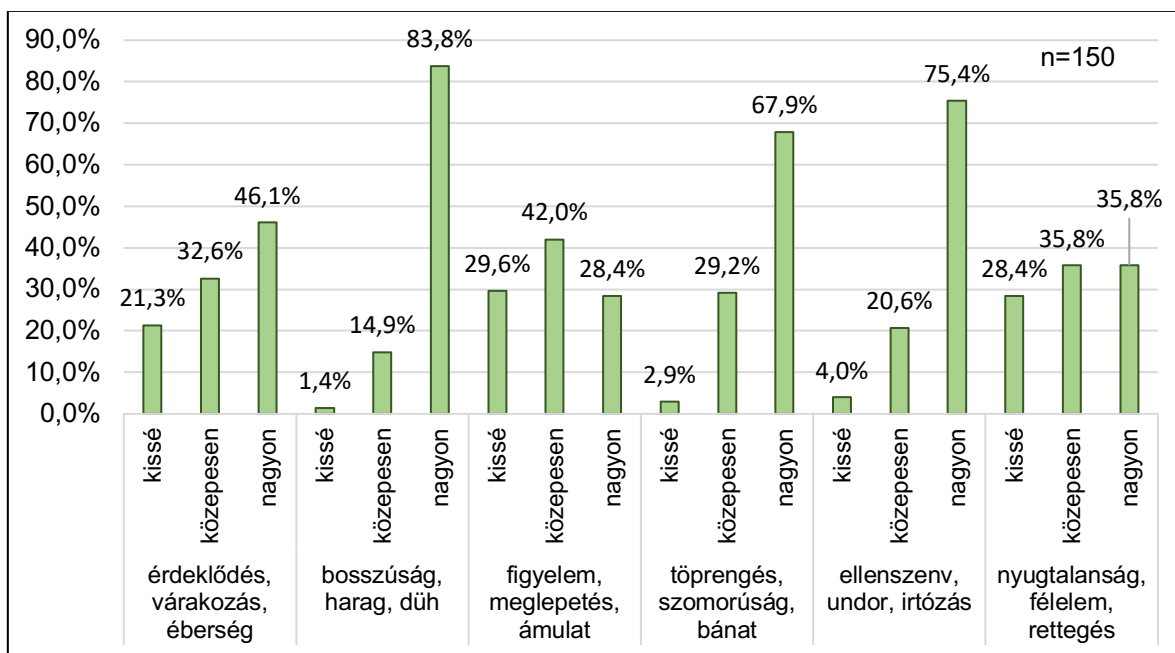
29. ábra: Az állatkínzás bűncselekmény két formájának előfordulási aránya a rendőrkapitányságok tapasztalata és a civil állatvédők véleménye szerint

A bántalmazás felderítését a rendőrség (31,3%) szignifikánsan ($p = 0,0169$) nehezebbnek ítélte, mint ahogy azt az állatvédők (18,2%) gondolták. Az állatvédők között a férfiak szignifikánsan ($p = 0,0159$) nehezebbnek tartják a bánásmód hibájával kapcsolatos nyomozást, mint a nők (**30. ábra**).

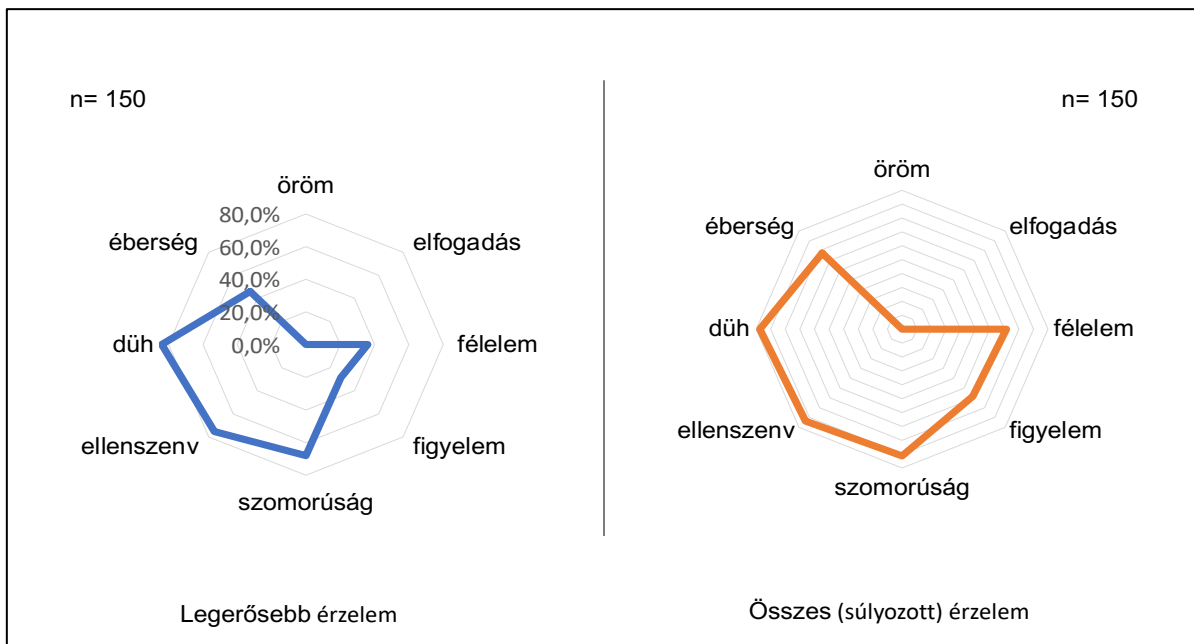
30. ábra: Az állatkínzás bűncselekmény két elkövetési formájának előfordulási aránya a rendőrkapitányságok tapasztalata és a civil állatvédők véleménye szerint

Az állatvédőkben az állatkínzás által kiváltott alapérzelmek közül az öröm és az elfogadás teljesen hiányzik (0,0%). Legerősebb fokozataikat figyelembe véve a harag (83,8%), a szomorúság (67,9%) és az irtózás (75,4%) szignifikánsan ($p < 0,0001$) erőteljesebbek a többinél. A harag (83,8%) szignifikánsan ($p = 0,0012$) nagyobb arányú az erős érzelmek között, mint a szomorúság (67,9%) (**31. ábra**).

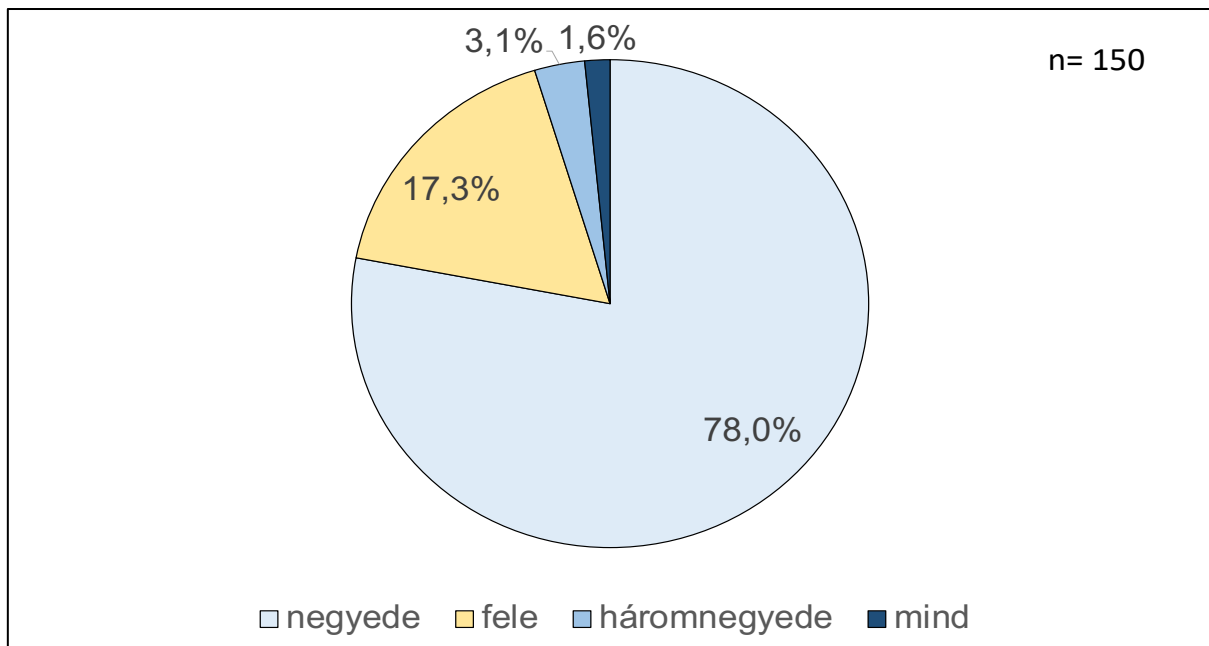
31. ábra: A civil állatvédőkben az állatkínzás által kiváltott érzelmi reakció (n=150)

Az érzelmek legerősebb fokozatai Plutchik (Plutchik 1980) érzelmi kerekében sajátos megjelenésű: a legerősebben hatók ábrázolása esetén határozottan kiemelkedő három érzelmek elsődlegessége megmarad a súlyozás után is, de másik három (éberség, félelem és figyelem) is megjelenik jelentős mértékben (**32. ábra**). A dühöt jelölték meg a legtöbben, mint legerősebben ható érzelmet, és az összes érzelmi fokozat súlyozott összegzésénél szintén a düh adta a legmagasabb értéket. Ezért az ábrán mindkét szempontnál a düh jelentette a viszonyítási alapot (100%). A súlyozott értékek figyelembevételével is szignifikánsan ($p < 0,0003$) különbözik a három legerősebb érzelmek.

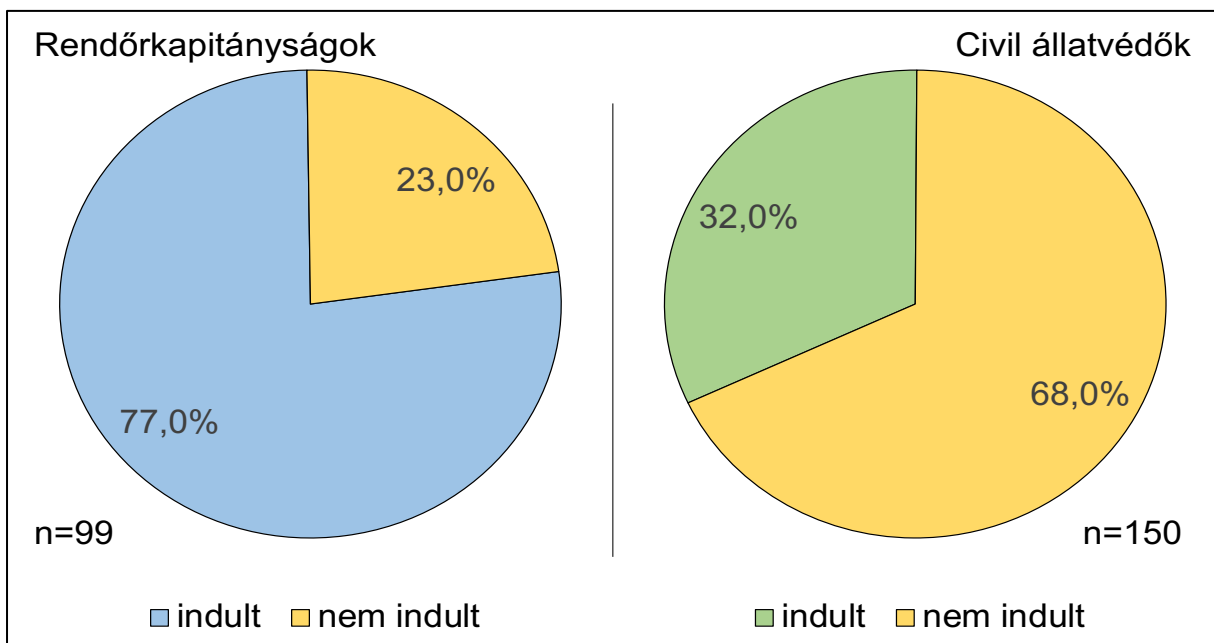

32. ábra: A civil állatvédőkben az állatkínzás által kiváltott érzelmi reakciók Plutchik-féle alap érzelmek szerint (n=150)

Az állatvédők több, mint háromnegyede (78,0%) azt feltételezte, hogy a rendőrség csak a bejelentések negyedében indít eljárást, és csak 3,1%-uk, hogy ez az arány 75,0% (**33. ábra**). Az állatvédők az eljárások indításának arányát átlagosan 32,0%-ra becsülték, a rendőrség 77,0%-os arányához képest, ami szignifikánsan eltérő ($p < 0,0001$) (**34. ábra**).

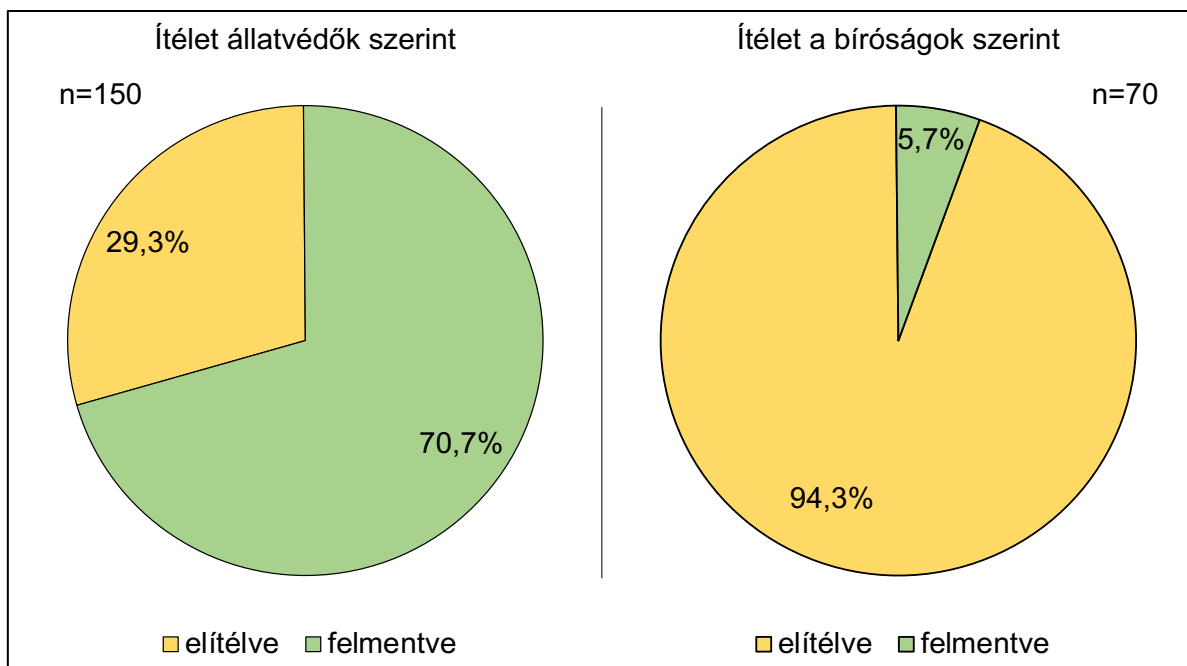

33. ábra: A büntetőeljárások indításának aránya a civil állatvédők szerint (n=150)

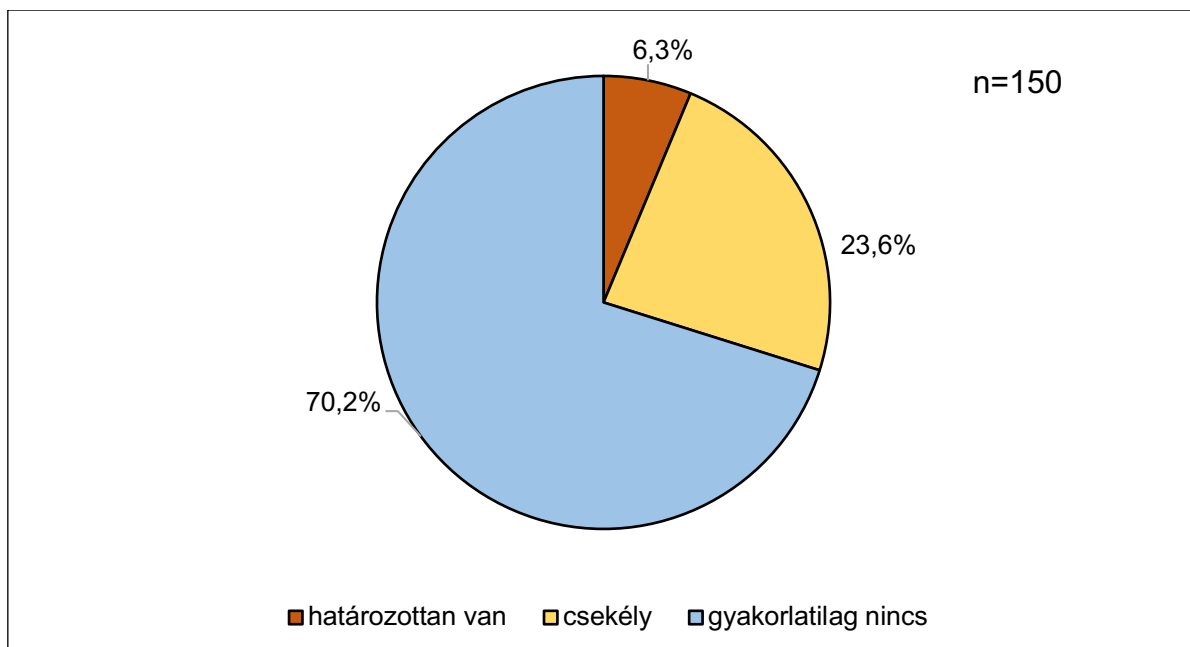
34. ábra: A büntetőeljárások indításának aránya a rendőrkapitányágok (n=99) gyakorlata és a civil állatvédők (n=150) feltételezése szerint.

Az állatvédők döntő többsége (87,4%) vélte úgy, hogy a vádlottak negyedét ítéli el a bíróság állatkínzás vádja esetén, 8,9% gondolta, hogy a felét, 2,6%, hogy a háromnegyedét, és 1,0%, hogy minden vádlottat. Az állatvédők összesített véleménye szerint tehát 29,3% lehet az elmarasztalás aránya, amely a bíróságok válasza alapján valójában 94,3%. A különbség szignifikáns ($p < 0,0001$) (**35. ábra**).

35. ábra: A büntetőeljárások kimenetele a civil állatvédők (n=150) véleménye és a bíróságok (n=70) gyakorlata szerint.

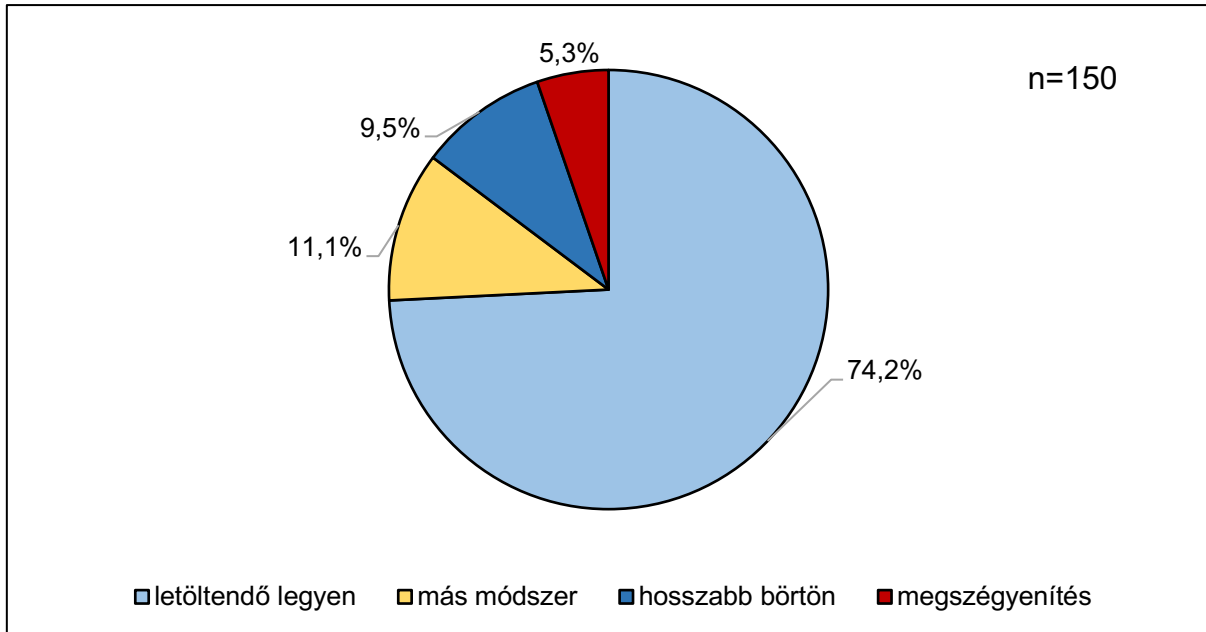
Az állatvédők többsége (70,2%) szerint az állatkínzásért kiszabott büntetéseknek gyakorlatilag nincs visszatartó hatásuk, szignifikánsan ($p < 0.0001$) kevesebben gondolják, hogy ha van is, az csekély (23,6%), és még kevesebben (6,3%; $p < 0.0001$), hogy kifejezetten visszatartó erejű (36. ábra).

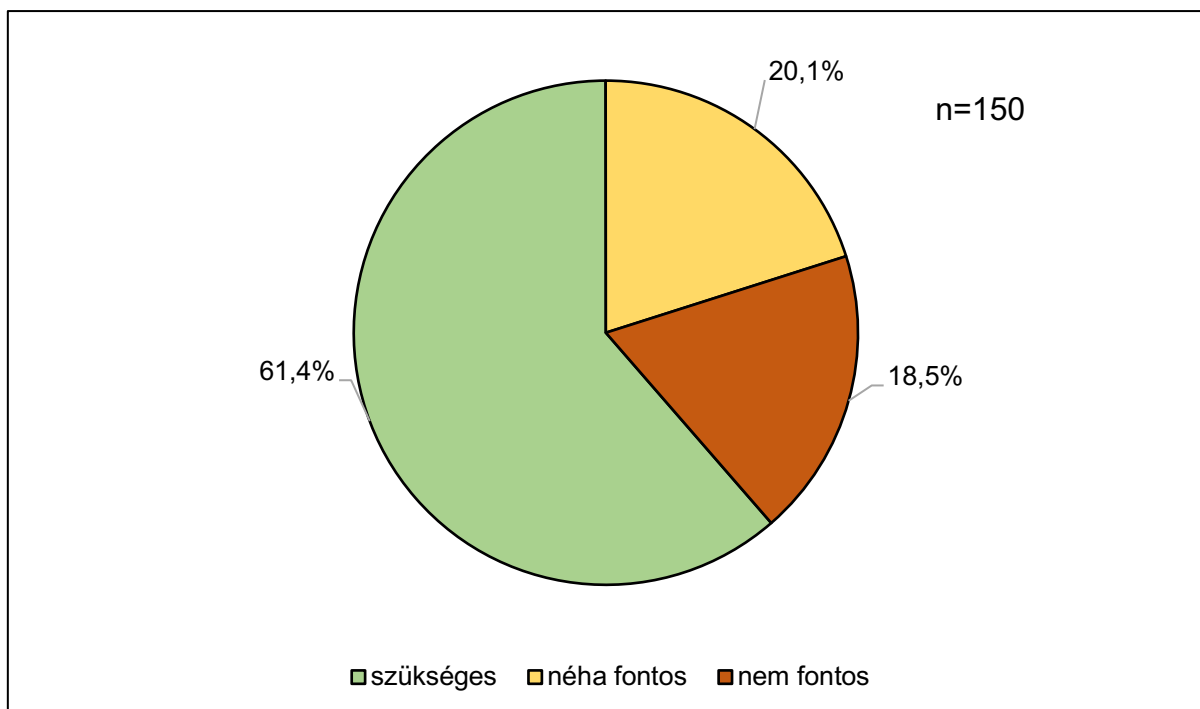
36. ábra: Az elmarasztaló ítéletek visszatartó ereje az állatvédők szerint (n=150)

Az állatvédők közel háromnegyede (74,2%) a letöltendő börtönbüntetésben látná a visszatartó erőt, más módszerek támogatottsága szignifikánsan nem különbözik ($p>0.05$) egymástól (**37. ábra**). Az állatvédők többsége (61,4%) szerint az állat biológiai igényeinek ismerete szükséges, szignifikánsan ($p<0.0001$) kevesebben gondolják néha fontos (20,1%) vagy nem fontosnak (18,5%) (**38. ábra**).

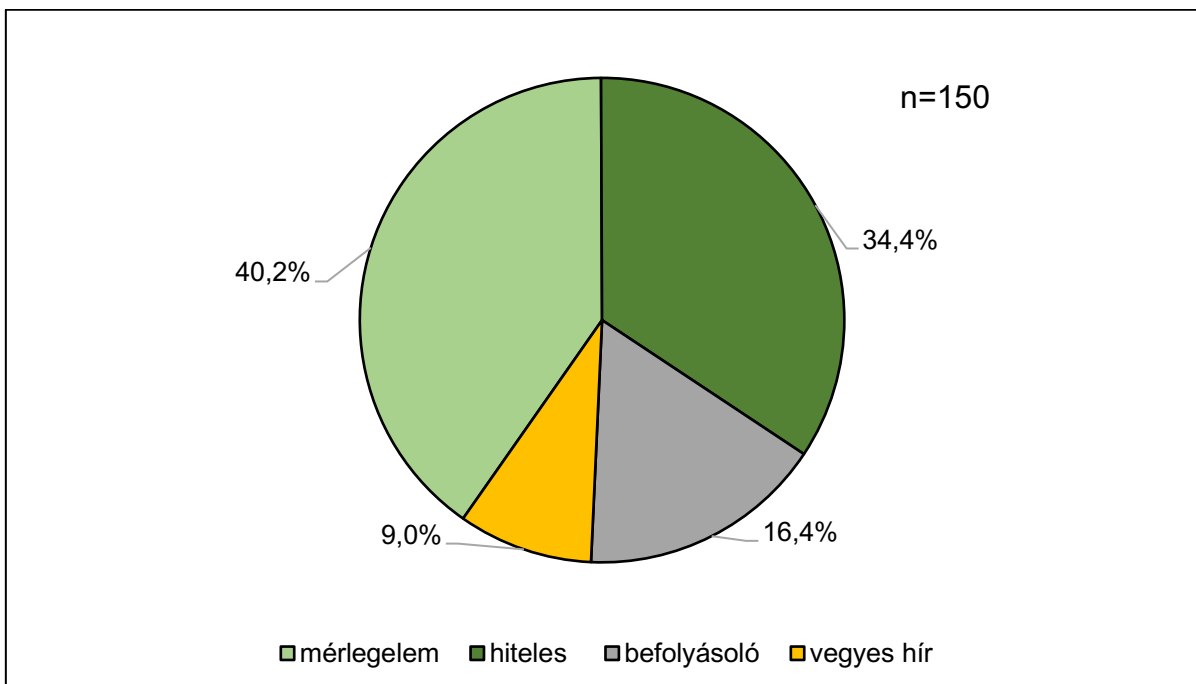
37. ábra: Az ítéletek hatásának növelési lehetőségei (n=150)

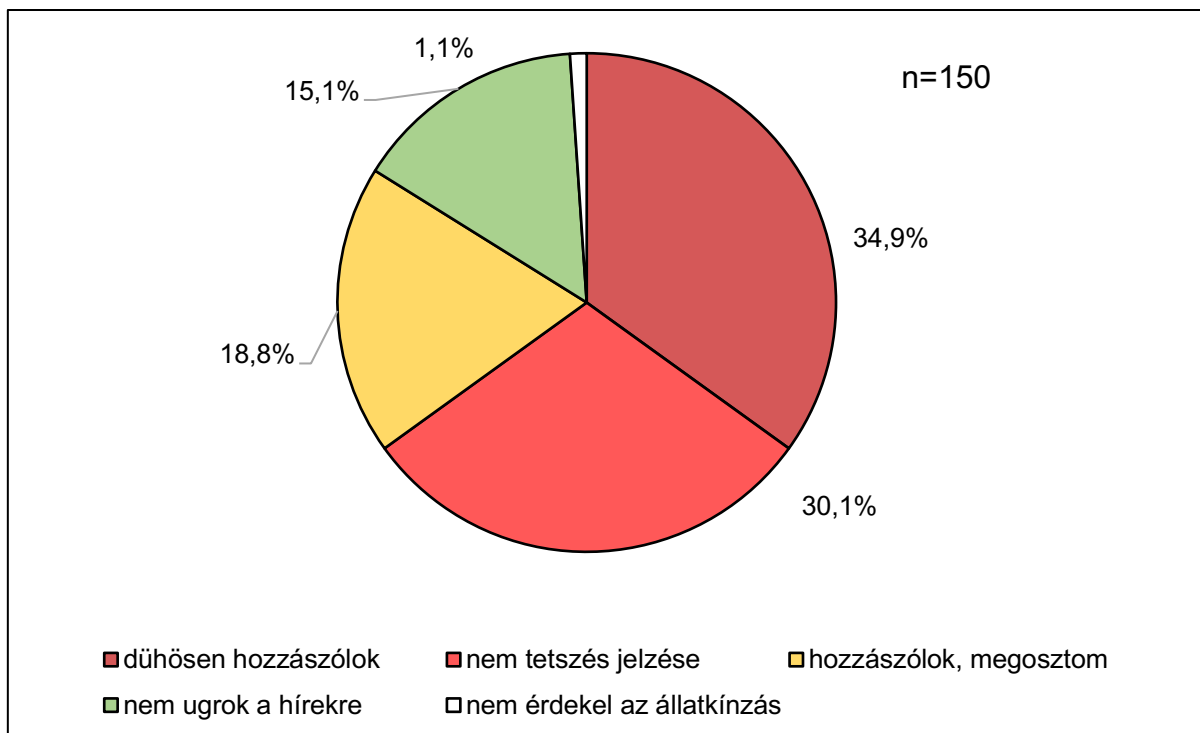
38. ábra: Élettani igények ismeretének fontossága az állatkínzással kapcsolatos eljárásokban az állatvédők szerint (n=150)

A közösségi médiában az állatokkal kapcsolatos információkat mérlegelve (40,2%) és mérlegelés nélkül (34,4%) elfogadók aránya nem különbözött szignifikánsan ($p=0,2818$) egymástól. Mindkét előző csoporthoz képest viszont szignifikánsan ($p<0,0003$) kevesebben tekintenek torzított és befolyásoló tartalmúként az ilyen forrásra (**39. ábra**).

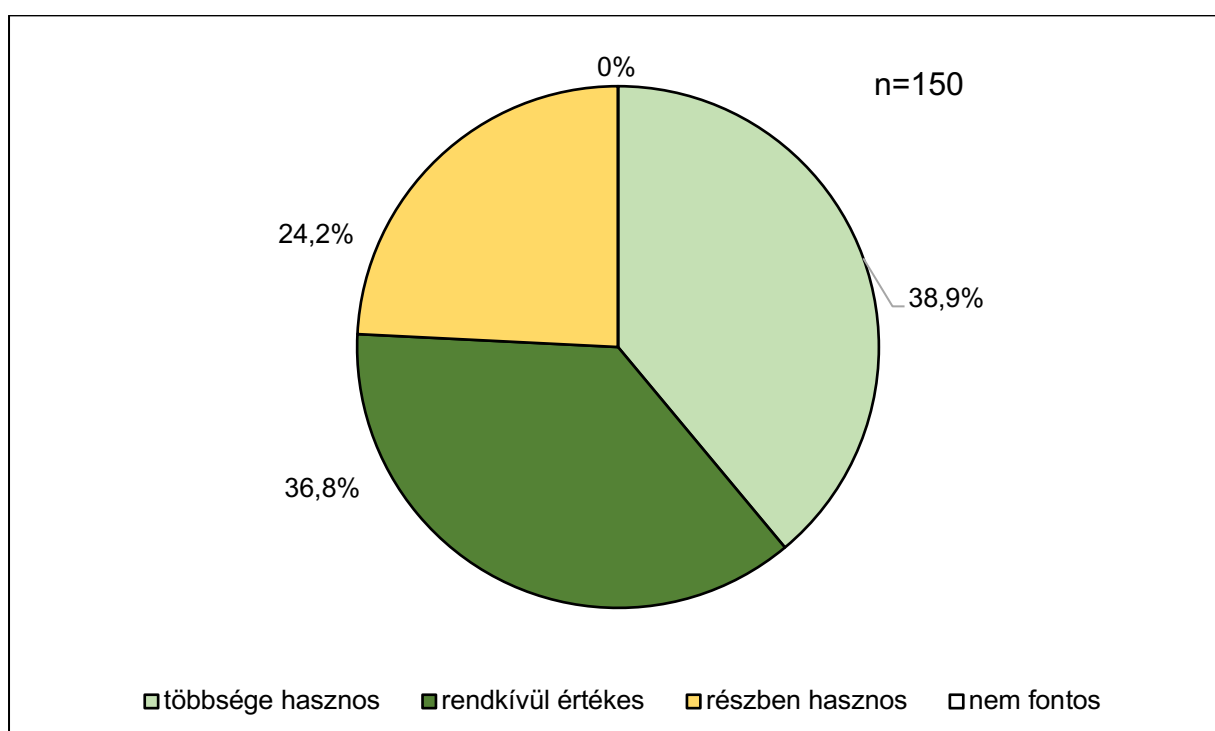
Az állatvédő civil szervezeteket az állatvédő válaszadók egyharmadánál nagyobb része (36,8%) tartja rendkívül értékesnek, többségében hasznosnak 38,9%, és mindkettőnél szignifikánsan ($p<0,0145$) kevesebben vannak (24,3%), akik szerint csak részben hasznos a tevékenységük (**40. ábra**). A döntő többség (83,8%) aktívan reagál a közösségi médiában állatkínzással kapcsolatos hírre, közel az ötödük (18,8%) tovább is adja (**41. ábra**).

39. ábra: Az állatvédőknek a közösségi média állatkínzással kapcsolatos híreinek megbízhatóságáról alkotott véleménye (n=150)

40. ábra: A civil állatvédők reakciója a közösségi médiában állatkínzásról megjelenő hírekre (n=150)

41. ábra: A civil állatvédők véleménye állatvédő civil szervezetek tevékenységének értékéről (n=150)

4.4.3. Megbeszélés

A bánásmóddal elkövetett állatkínzás gyanúja esetén a rendőrségi eljárásokra az egyes eset szintjén kerül sor, de az állatkínzásos ügyek jobb megértése és hatékonyabb felderítése érdekében célravezető a rendszer egészét, az összes lényeges szereplő tapasztalatát is megismerni. Az állatkínzás mai jogi megítélésének alapját az állatok iránti érzelmek jelentik, amelyet leghatározottabban és legeredményesebben az a réteg közvetíti a társadalom felé, amelyiket szokás összefoglalóan állatvédőknek nevezni. Ezért vontuk őket is a vizsgálatokba. Az állatkínzás a felmérésünkre válaszolók aránya alapján meghatározó részben (90,0%) nőket érdekel, főleg a 31-50 éves korosztályt (61,3%), kisebb részben az idősebbeket (31,3%), összhangban az irodalomban olvasható megállapításokkal (Benetato et al. 2011, FAO 2010, Mellor 2016). Ezek szerint az állatvédő mozgalmakban résztvevők kétharmada-negyötöde nő (Peek et al. 1997). A nők és a társállat tulajdonosok szignifikánsan együttérzőbbek (Taylor és Signal 2005, Glanville et al. 2021, Herzog et al. 1991), erős a kapcsolat a nők és a természet között (Alaimo 1994), de az állatkínzás és a nem kapcsolata összetettebb. Egyes források odáig is elmennek, hogy az állatok számára igényelt jogokat (Singer 1975), részben a nők évszázadokkal ezelőtt indult mozgalmára (Wollstonecraft 2016) vezessék vissza: hasonlóságot vélnek felfedezni az ember állatok fölött gyakorolt uralma, és a férfiak nők fölötti uralma között (Donovan 1990, Nibert 1994, Adams 1995). A nők bántalmazása analógiájára született meg a „bettered pets” kifejezés (Munro 1996, Flynn 2000). Az Egyesült Királyságban 448 nem baleseti sérült állatnál végzett felmérés szerint a bettered pets 74%-a kutya, melyek 6%-ánál szexuális eredetű volt a bántalmazás (Munro és Thrusfield 2001). A kutyák és macskák nem véletlenszerű sérülései hasonlóak, mint a gyerekeknél. Főként fiatal, hím állatokon fordul elő, staffordshire terrieren nagyobb, labradoron kisebb eséllyel (Munro és Thrusfield 2001).

Az állatkínzással kapcsolatos véleményben az érzelmek szerepe döntő, ahogy ezt a saját eredményeink is megerősítik. Egy kutatás szerint az átlagos amerikai állatvédő 1989-ben kb. 30 éves, fehér bőrű, magasan képzett, középosztálybeli, a tudomány iránt gyakran gyanakvó nő volt. Többségüket a saját társállata iránti érzelem vitte a mozgalmába, a vezetőik viszont egységesen erkölcstelennek tartották az állattartást (Jamison és Lunch 1992) 80%-uk szerint az állati és az emberi élet egyenértékű. Az állatvédő nők 90%-a, a férfiak 76%-a ítélte el az állatkísérleteket (Plous 1991). A nők és az egyetemisták általában magasabbra értékelik az állatjólétet (Mazas et al. 2013).

Az amerikaiak 62%-nak van legalább egy házi kedvence a háztartásában (The Harris Poll 2015). A társállatokkal való bánásmód a társadalmi én megítélésében is szerepet játszik, társadalmi katalizátor funkciót tölt be (Veevers 1985). Gyakran családtagnak tekintik a társállatokat, ha nem is a bántalmazó, de a családon belül mások. Azokban a családokban,

ahol az erőszak bármely formája létezik, az állatkínzás is nagyobb valószínűséggel fordul elő (McPhedran 2009b). Az állatszeretet szélsőséges példája az állatok felhalmozása. Jellemző, hogy a felhalmozó – 83%-uk nő, és 71%-uk özvegy, elvált vagy egyedülálló – nincs tudatában a gyűjtemény saját egészségére és jóllétére, valamint más családtagjaira gyakorolt negatív hatásainak. Az ilyen tartási helyek 93%-a nem higiénikus és 70%-a bizonyult tűzveszélyesnek (Reinisch 2008).

Az életmód szemléletformáló hatását mutatja, hogy a városi élet, a férfias attitűd, a fiatalabb életkor és a házi kedvencek hiánya gyakrabban jár együtt állatkínzással (Hawkins és Williams 2020). A Cipruson élő emberek (akikre vidéki életmód, illetve az állatokkal való fokozottabb érintkezés jellemző) pozitívabb hozzáállással rendelkeznek állatok felé, mint az Egyesült Királyságban élő lakosok (Zalaf 2015). Ausztráliában legkevésbé a mezőgazdaságban dolgozók, leginkább az irodában dolgozók és magasabban képzettek jelentik az eseteket a hatóságoknak. Nők gyakrabban, de ez a különbség csak az iparban foglalkoztatotknál szignifikáns (Taylor és Signal 2006).

Egy chicagói kutatás szerint az állatkínzáshoz kábítószerrel vagy fegyverekkel kapcsolatos bűncselekmények társulnak (Burchfield 2018). A hazai rendőrkapitányságok tapasztalatai szerint időnként ezek nálunk is előfordulhatnak állatkínzással együtt, de ritkán, és gyakoribb az állatviadal, a lopás és a tiltott szerencsejáték.

Állatokkal kapcsolatosan a fiatalok általában súlyosabb bűncselekményeket követnek el, mint a felnőttek (Burchfield 2018), Webster (2005) felmérése szerint a családon belüli erőszak miatt letartóztatott férfiak 41%-a követett el legalább egy esetben állatkínzást 18 éves korát követően, szemben a férfiak teljes populációjára jellemző 3%-os előfordulással (Febres et al. 2014). A gazdasági hátrányokkal, etnikai heterogenitással, lakóhelyi mobilitással és családi zavarokkal rendelkező, hátrányos társadalmi helyzetű csoportokban többször fordult elő volt az állatkínzás és a családon belüli erőszak (White és Quick 2019).

A különböző civil mozgalmaknál az érzelmek meghatározó jelentőségűek (Herzog 1993, Liu 2022, Sommer 2022, Rodgers 2010), melyek akár a matematika eszközeivel is mérhetők (Bieleke et al. 2023), szerepük az állatvédelmi aktivistáknál is ismert (Jacobsson és Lindblom 2013, Herzog és Golden 2009, Plous 1991). Kutatásunkban az állatvédők legerősebben dühöt (83.8%), megvetést (75.4%) és szomorúságot (67.9%) éreznek az állatkínzással összefüggésben. Figyelembe véve ezen érzelmek bipolaritását („opposite dyad”) nem csodálkozhatunk rajta, hogy az állatvédők félelem nélkül (a düh ellentétes érzelme) kiállnak a véleményükért és bizalmatlanok (a bizalom ellentétes érzelme). A legerősebb érzelmeiknek az elsődleges „dyad”-jai szinte készletet adnak az ítélkezésre (megvetés), amely magyarázatul szolgálhat, miért feltételeznek a valóságosnál lényegesen gyengébb hatékonyságot a nyomozó hatóságok és az igazságszolgáltatás részéről, miért hangosak, rendkívül elítélőek és engesztelhetetlenek az állatkínzókkal szemben. A második és harmadik

legerősebb érzelmüknek az ellenszenv és szomorúság bizonyult, melyek elsődleges „dyad”-ja a büntudat. Az együttérzés, magukra vett felelősség és a szenvedés megélése így érthető és tapasztalható következmény. A legerősebb érzelemhez (düh) képest az éberség gyengesége az elsődleges „dyád”-juk, az agresszivitás kis mértékére szolgál magyarázatul. Békések a tüntetéseik, hangzatos jelszavaikat és állatkínzókkal szembeni durva kijelentéseiket talán ezért nem nagyon követik tettek (Simonelli 2003, Douglas 2019, Hwang 2021), amely törekvés is egyes állatvédő szervezetek részéről (PETA 2023, Many Ways to Help Animals, 2023).

Kutatásunkban az állatvédelemben aktívan részt vevőknek kevésbé egyöntetűen pozitív a véleményük az állatvédelmi civil szervezetekről, a válaszolók fele (50%) csak egy részét tartja hasznosnak. Vélhetően látják a hibákat is, amelyek a lelkes támogatók és kívülállók számára nem mindig nyilvánvalóak. Ez jelentősen eltér attól a képtől, amit a hazai és nemzetközi civil szervezetek az állatvédelemmel foglalkozókról kialakítanak (The Human League, 2021, The Animal Wellness Institute, 2021, Animal Rights Foundation, 2023, FARM, 2023). A szakirodalomban az állatvédelmi helyzet megítélése első sorban az állatokkal való bánásmódra, szakmai kihívásokra és feladatokra vonatkozik (Lopez 2007, Stevenson et al. 2014, European Commission 2018, European Food Safety Authority, 2022) és a megoldandó problémák között (Strand 2014, Rioja-Lang et al. 2020) csak kivételesen (Protect the Harvest Non-Profit Coporation, 2023) szerepelnek civil szervezetekkel kapcsolatos kérdések. Egyes szélsőséges állatjogi aktivisták céljaik elérése érdekében bűncselekményeket is elkövetnek, pl. az ipar és állatkísérletet végző vállalatok ellen (Justice.gov 2023, Donovan és Coupe 2013, Ceccato et al. 2022) Esetleg közvetett társadalmi visszajelzésnek tekinthető, hogy az állatvédelemben komoly elismertséggel rendelkező Egyesült Királyságban a mérsékelt állatvédő mozgalmaknak több tagjuk és egy nagyságrenddel nagyobb a költségvetésük, mint a radikálisoknak (Garner 1993).

A hivatalos szervek nem mindenütt tapasztalják a társadalom támogatását. A finn hatósági állatorvosok gyakran fenyegetve (Väärikälä et al. 2020), az amerikai állatrendőrség tagjai ”másodrendű” rendőrnek érzik magukat és elégedetlenek a bíróságok munkájával (Arluke 2004). A civil szervezetek és a hatóság együttműködése az állatok és a közösség védelmét is szolgálja (Thompson 2019, ASPCA 2023). A São Paulo állam Környezetvédelmi Katonai Rendőrségén egy állatvédelmi képzéshez kapcsolódó, két hónapos protokoll használatának tapasztalatai után a 200 tiszt az eseményeket hatékonyabban tudta értékelni, jobb minőségű adatokat rögzített az esetekről (Hammerschmidt 2023). A protokollok állatvédelmi eljárásokra gyakorolt hatása egyértelműen előnyös (Webster 2005, Loráskó 2017), nagy adatbázisok létrehozása pedig úgyszintén (Palais 2016), így bűnügyi statisztika kérhető le az Egyesült Államokból (FBI 2016) 2020-ban a bűncselekmények 1,5%-a (11.566 eset) volt állatkínzás az USA-ban.

Az érzelmek a bűnüldözői oldalon is szerepet kapnak, bár ott más, szakmai és egyéb hatások is érvényesülnek (Basinska et al. 2014, McCraty és Atkinson 2012). A két csoport nézőpontját az állatkínzásnak a bűncselekményeken belül való relatív fontosságával hasonlítottuk egymáshoz.

Az állatvédőknek töredéke (3,1%) feltételezte, hogy a bejelentések közel háromnegyedében indul eljárás, a döntő többsége (78,0%) úgy gondolja, hogy mindössze a negyedében. A rendőrkapitányság valójában a bejelentések 77,0%-ban eljárást kezdeményez, és erről általában (70,5%) egy héten belül határoznak. Egy hónapnál tovább csak kb. az esetek tizedében (7,4%) húzódik el a döntés. Minél tapasztaltabb ezen a téren a nyomozó, annál hamarabb kerül rá sor, és annál jobban csökken a késlekedő határozatok aránya. Az eljárások 67,0%-a vádemeléssel zárul.

A Massachusettsi Állatkínzás Megelőző Társaságához 1996-ban 4942 panasz érkezett állatkínzás miatt, többsége kutyákat (69,5%), macskákat (21,5%) vagy mindkettőt érintette. 200 esetükből bűncselekmény gyanújával nyomozást 75 esetben (37,5%) rendeltek el (Donley 1999). Ez az arány kevesebb, mint fele a magyarországi gyakorlatnak, de befolyásoló tényező lehet, hogy az amerikai felmérés 1990-es évekbeli adatokra vonatkozott.

Magyarországon az állatkínzással kapcsolatos rendőrségi eljárások megszüntetésére többnyire (80,0%) 3 hónapon belül kerül sor, ill. kb. ilyen arányban (86,0%) jut el a vádemelési szakba egy éven belül. A megkérdezett állatvédők 1,0%-a feltételezi, hogy 100%-ban elítélik a vádlottakat, és 87,4%-a hiszi, hogy csak negyedét ítélik el. Ugyanakkor a bíróságok 94,3%-ban hoznak elmarasztaló ítéletet, és a vádlottak 1,4%-át mentik fel bizonyítottság hiányában (Lorászko et al. 2021).

A büntetéseknek vagy nincs (70,2%) vagy csekély (23,6%) a visszatartó erejük az állatvédők szerint, aminek fő okát (74,2%) abban látják, hogy nem kapnak az elítéltek letöltendő szabadságvesztés büntetést. Pénzbüntetés, oktatás, állattal vagy állatokért végzett jóvátételi jellegű munka kötelezettsége, de akár szélsőséges büntetési formák (megszégyenítő fizikai bántalmazástól a nyilvános kivégzésig) is szükségesek volnának egyesek véleménye szerint. Fontos megjegyezni, hogy a letöltendő szabadságvesztés megfelelő reintegrációs, rehabilitációs törekvések nélkül könnyen válhat kontraproduktívvá az intézmények falai között időről időre tapasztalható kriminalizáció, illetve az ún. börtönártalmak miatt (Sander et al. 2016) így csak széleskörű mérlegelést követő kiszabása javasolt, amennyiben a büntetés célját másképpen nem lehet elérni a konkrét eset sajátosságait figyelembe véve. Ez az elégedetlenség nem hazai sajátosság.

Évtizedek óta látják úgy az állatvédők, hogy nemzetközileg is létezik egy szakadék az állatokat védő jogszabályok szövege és a végrehajtás között, ami miatt az emberek a hatóságokat és a kormányokat bírálják (Sunstein 1999), a büntetéseket nem tartják elégségesnek (Taylor és Signal 2009). Ausztráliában (New South Wales) 1996 januárja és 2000 decembere között az

állatkínzást elkövetők mindössze 3%-át zárták börtönbe és 80%-uk volt négy hónapig vagy annál rövidebb ideig elzárva. A vádlottak 20%-át felmentették, a szabálysértők 75%-át megbírságolták (98% pénzbüntetést, 2% közérdekű munkát kapott). A kiszabott ítéletek szigora között alig volt észrevehető különbség (Sharman 2002). A nyilvánosság a bíróságok nagyobb szerepvállalásától az állatjólét előremozdulását várja Ausztráliában (Morton et al. 2020).

Lengyelországban elkövetőket ritkán vonják büntetőeljárás alá, és még ha így is történik, ritkán kapnak súlyos büntetést. Ugyanezen tanulmány szerint a lengyel rendőrség időnként késedelemmel és szakszerűtlenül jár el, és az állatjóléti szervezetek fontos szerepet játszanak az állatkínzási esetek felderítésében (Solodov 2021).

A büntetésekkel kapcsolatban könnyebb bírálni, mint hatásos gyakorlati módszert kidolgozni. Egyetemisták számára egy elképzelt esetet ismertettek, amire ők erős érzelmi töltésű büntetési javaslatokat tettek, melyben az elkövető életkorának volt meghatározó hatása volt, nem a cselekménynek vagy az állat bekövetkezett szenvedésének (Bailey et al. 2016). Más kísérletben a résztvevők neme és az állatfaj volt a két legerősebb előrejelző, ami azt sugallja, hogy a résztvevők hajlamosak az elkövetési tárgyra, vagyis az állatra koncentrálni, nem pedig a bűncselekményre, majd az adott állattal kapcsolatos saját hiedelmeiket felhasználva büntetnének. Rehabilitációs intézkedések ajánlása helyett az elkövető jövőbeni állattartási lehetőségének korlátozását, pénzbüntetést és szabadságvesztés büntetést kívántak. A mezőgazdasági tapasztalattal rendelkező nők szigorúbban, a férfiak enyhébben ítélték meg az eseteket (Sims et al. 2007). Az emberek és az állatokat ért bántalmazás során egyaránt tapasztalható, hogy a megfigyelő hangulata és az áldozatnak a megfigyelőhöz való hasonlósága befolyásolja a megfigyelő azon vágyát, hogy segítsen az áldozaton és megbüntesse az elkövetőt. A jobb hangulat és az emberhez közelebb álló állatok esetén szigorúbb büntetést javasoltak (Waerstad et al. 2022).

Ausztráliában az állatkínzásról szóló médiaábrázolások alakíthatják az állatjóléti jogszabályokról alkotott közvéleményt. Morton (2022) 71 db hírcikk tematikus elemzésre alapján egy körforgást ismert fel: az állatvédelmi jogszabályok módosításokról szóló médiajelentések azt sugallják, hogy javulnak a törvények, de úgy tűnik, hogy (az igazságszolgáltatási rendszerben rejlő számos tényező miatt) a bíróságok nem szabnak ki szigorúbb ítéleteket, így a média „enyhe büntetésről” számol be. Emiatt a közvélemény nem elégedett a büntetési rendszerrel, kialakítva a „közösségi elvárásokat”, amelyek aztán a jövőbeli jogszabályváltoztatásokhoz vezetnek, és a folyamat újra indul (Morton et al. 2022).

Ausztráliában 2008-ban módosították és megduplázták az állatjóléti bűncselekményekért kiszabható maximális büntetést. Ez bizonyítja a jogalkotó szándékát a szankciókkal kapcsolatban, de a tanulmányok azt feltételezik, hogy a megemelt büntetések mögött meghúzódozó jogalkotói szándék nem tükröződik a bíróságokon. Ezzel szemben a módosítások

óta az átlagos büntetések mértéke megduplázódott (Morton et al. 2018). Egy alternatív megoldás lehetne a társadalmi igazságosság kérdéseit felvetve a büntetés-orientált megközelítésekről az állatszabályozás támogatás-alapú modelljeire áttérés (Hawes et al. 2020). A bomlasztó és bűnöző magatartás kialakulása progresszív módon megy végbe. Az állatkínzás észlelésével korábbi és hatékonyabb beavatkozásokra volna lehetőség (Randour 2008).

A jogszabályi környezettel szembeni elégedetlenség máshol, így Oroszországban is foglalkoztatja a társadalmat és a szakembereket (Mikheeva 2023, Gushanova és Petrova 2023).

Összességben elmondható, hogy az állatkínzásra gyanús esetekre a magyar társadalom érzékenyen reagál, a civil állatvédők pedig különösen. A jogalkotók szinte osztatlan egységgel állnak ki az állatok védelméért, és a vonatkozó jogszabályok alapvetően biológiai szemléletűek, így természettudományosan megalapozott eljárásokat tesznek lehetővé. A nyomozó hatóság komolyan veszi a szerepét, hatékonyan feltárja az eseteket, melyeket a vádhatóság rendkívül alaposan elő is készít a tárgyalási szakra. A bíróságok körültekintőek a bizonyítást illetően, és az elítélési arány így is szinte teljes. Mindezek alapján a társadalom alaptalanul feltételezi az állatkínzásos ügyek figyelmen kívül hagyását vagy elhanyagolását. A büntetések visszatartó erejét az állatvédők döntően (74,2%) a letöltendő szabadságvesztésben képzelik el. Ennek ellentmondani látszik, hogy a büntetett előéletűek számára az állatkínzással meggyanúsítás jelentősen kevésbé tűnik felzaklatónak, ami felveti a lehetőségét annak, hogy a bűnisméltés kockázata növekedjen.

4.5. A bánásmóddal elkövetett állatkínzás bűncselekmény új típusának vizsgálata

A négy hónaposnál fiatalabb kölyök kutyák életkorának becsléséhez kívántunk gyakorlatban könnyen használható módszert találni az illegális kutyakereskedelem elleni eszközként, és ehhez két, ismert életkorú kutyakölyök fejlődését kísértük figyelemmel négy hónapon keresztül.

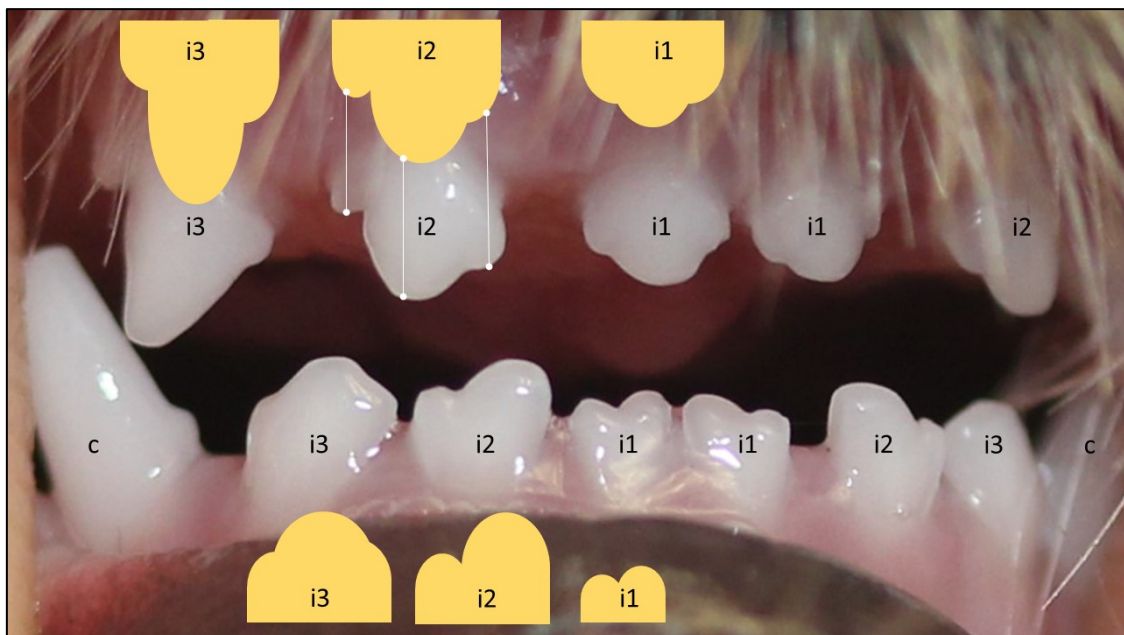
4.5.1. Anyag és módszer

Rendellenes fekvés miatt a székesfehérvári kisállat rendelőben, 2018.03.02-án megakadt ellésnél yorkshire terreieren végzett császármetszés után a gazdával megállapodtunk abban, hogy heti rendszerességgel az életben maradt két kiskutyát a fogazatuk vizsgálata céljából elhozza. A születési időpont bizonyossága miatt a kutyák életkora és a fogazatuk állapota

biztonsággal összekapcsolható lett. A készített képek – a jobb követhetőség érdekében – hasonló jelöléseket tartalmaznak:

- bal felül a bizonyosan ismert életkor napban és kerekítve hetekben megadva;
- bal alul a fogazat jellemzői, eltérő színekkel jelölve a fogaknak megfelelő mezőket: a hiány fehér, az áttörő fog piros, a növekvő fog sárga és a sorba nőtt tejfog zöld négyzet;
- jobb szélén grafikusán ábrázolva az életkor a születés és négy hónap között.

A kor előrehaladtával a fogazat mellett a koponya alakja és szőrzete is jellegzetesen változik, de a kutyafajták nagyon eltérő testalakulása és szőrtípusai miatt kevésbé általános jellemzők. Egyes fajtáknál a tej metszőfogak formája szinte hengeres, így azoknál a kiváltódás után a növekedés mértéke a szomszédos fogakhoz hasonlítva becsülhető csak meg, de a hullámos élő metszőfogak magassága önmagukban is megítélhetők. A három és fél hónapos korra jellemző fogazat szolgál viszonyítási alapként (**1. kép**).

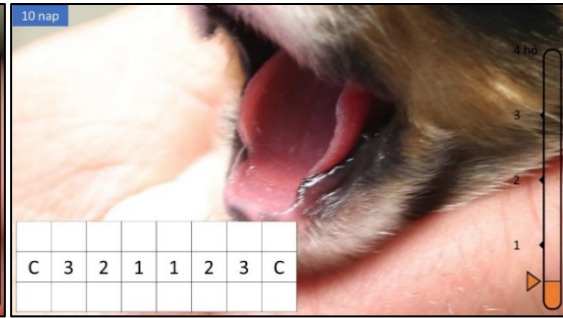
1. kép: Három és fél hónapos yorkshire terrier sajátos formájú metszőfogai

4.5.2. Eredmények

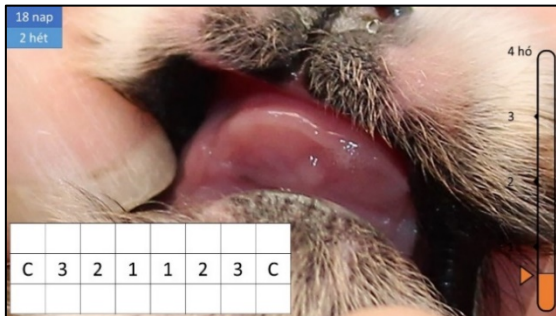
A fej az élet első néhány hetében gömbhöz hasonló alakú (**2. kép**), és fogakat nem tartalmaz (**3-5. kép**).

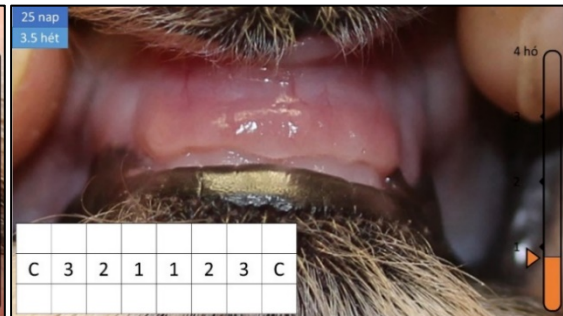
2. kép: Közel gömb alakú koponya

3. kép: Nincs fog I.

4. kép: Nincs fog II.

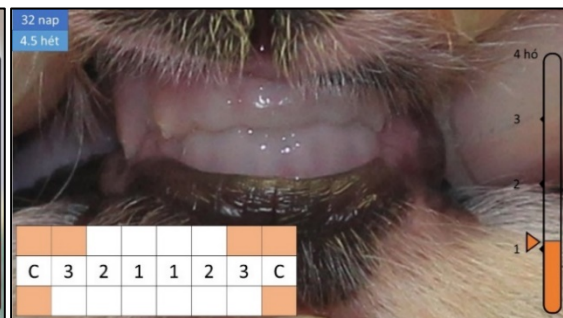

5. kép: Nincs fog III.

Négy és fél hetesen hosszabb a szőrzet (6. kép), előbukkannak a szemfogak (c) és felül a mellettük levő metszők (i3) (7. kép). Hat hetesen még hosszabb a szőrzet (8. kép), jelentősen hosszabbá válik a szemfog (c) és előbújik a második metsző (i2) is a felső fogsorban (9. kép).

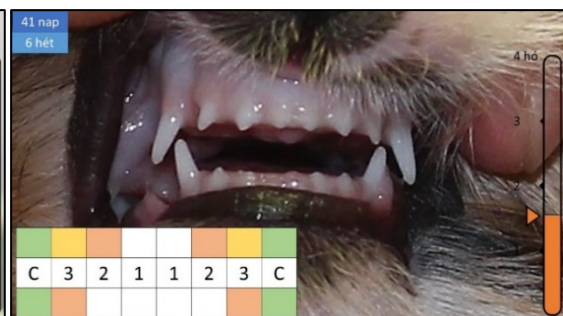
6. kép: Hosszabb szőrzet

7. kép: Az első fogak megjelenése

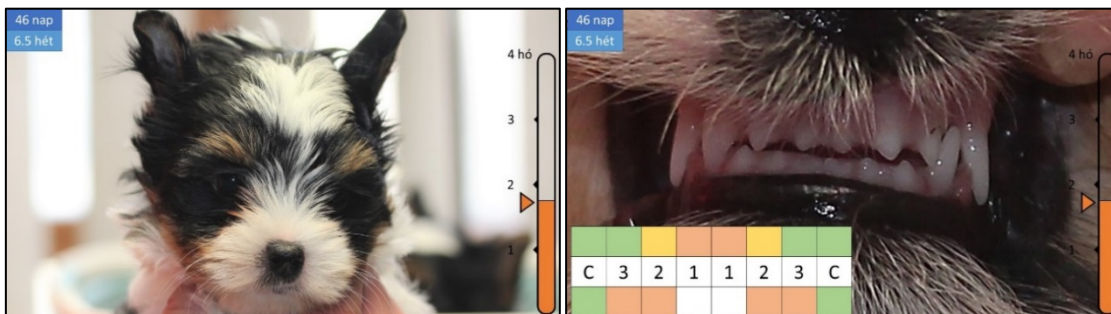

8. kép: Még hosszabb szőrzet

9. kép: Jól látható szemfogak és újabb metszők

Hat és fél hetesen már nem gömb fejforma (**10. kép**) és látható a felső első metsző (i1) is (**11. kép**).

10. kép: Már nem gömb fejforma

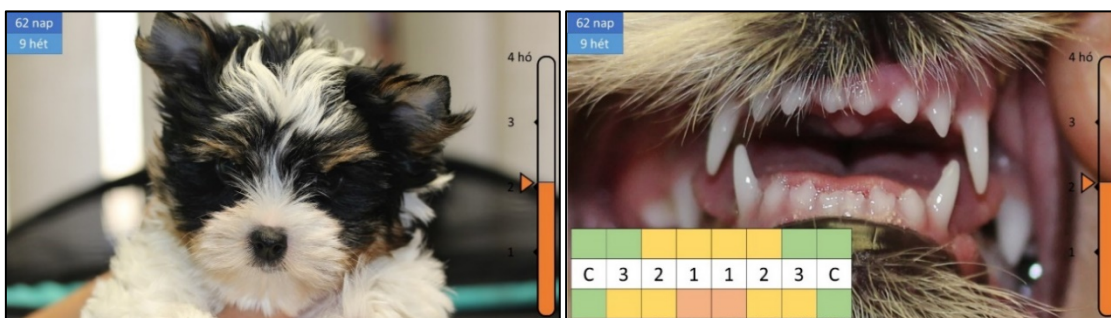
11. kép: Teljessé váló felső fogsor

Hét hetesen az arc hosszabbá válik (**12. kép**), és az alsó első metsző (i1) is megjelenik (**13. kép**), majd 8 hetes korra a fogak tovább növekednek és a fej formája egyre tagoltabbá válik, egyre hosszabb szőr borítja (**14-17. kép**).

12. kép: Hosszúkás arc kezd kialakulni

13. kép: Valamennyi fog látható

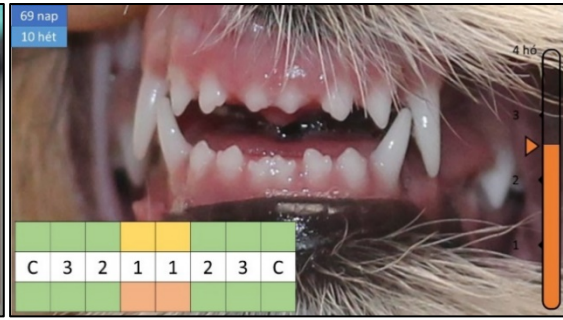

14. kép: Tagoltabb fej

15. kép: A metszők többsége jól látható

16. kép: Még tagoltabb fej

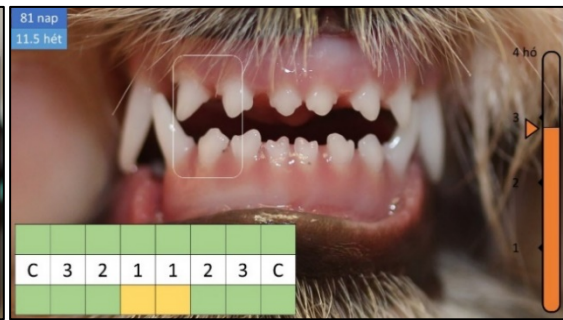

17. kép: Az első metszők kivételével sorba nőttek

2,5 hónapos korától kezdve a szőrzet már hosszú (18. kép), feltűnik a fogak közti távolság, először jobban a felső fogsornál (19. kép).

18. kép: Hosszú szőrzet („kócos”)

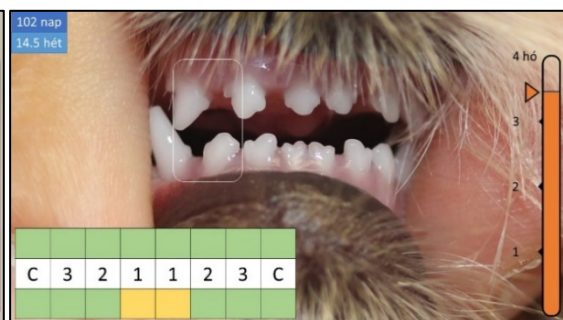

19. kép: A felső metszők eltávolodtak

3 hónapos kor elmúltával a szőrzet olyan hosszú, hogy akár fésülni is lehet (20. kép), és az alsó fogsornál is megfigyelhető a fogak közötti rés fokozódása, ami a felső metszők között kb. fél fog szélességének megfelelő (21. kép).

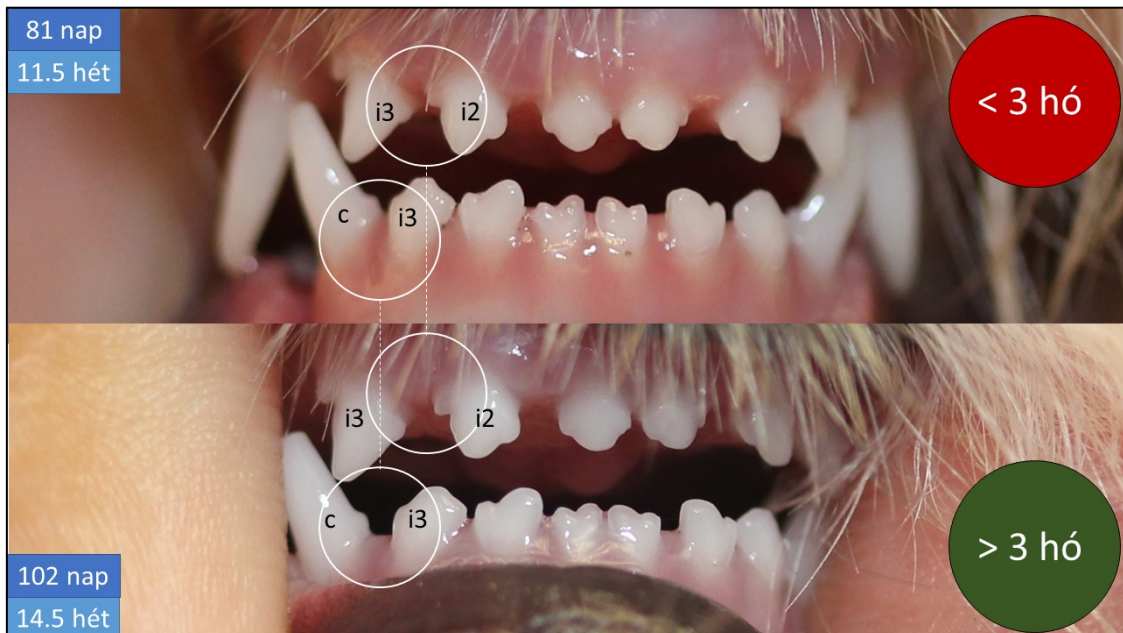
20. kép: Fésülhetően hosszú szőrzet

21. kép: Távolság az alsó fogak között is

A 3 hónapos életkor alatti és az azt már betöltött kutyák fogai azonos mértékben fejlődtek ki, 3,5 fél hónaposan már csak az alsó első metszők (i1) nem nőttek sorba. A koponya

növekedésével a fogak egyre inkább eltávolodtak egymástól. Három hónapos kor alatt az alsó fogíven még csak alig látható, de 3 hónapos kor után már igen. A felső fogíven a két szélső metsző (i2 és i3), az alsó fogíven a metsző (i3) és a szemfog (c) közötti távolság ítéltető meg legjobban (22. kép).

22. kép: 3 hónapos kor alatti és fölötti kutyák fogai közötti rések jellegzetes különbséget mutatnak

A számos irodalmi forrásban olyan széles intervallumok szerepelnek a foggal előtörésére, hogy abba a vizsgált két egyed minden történése beleesett. A jogszabály szempontjából legfontosabb, 3 hónapos kor közötti időszakra vonatkozóan viszont az irodalom nem tartalmaz érdemben összevethető adatokat, ugyanakkor a vizsgált egyedeknél jól felismerhető, azonosítható szempontokat lehetett megfigyelni, amelyek révén a kritikus időpontok meghatározhatók.

4.5.3. Megbeszélés

Az illegális kutyakereskedelem elleni fellépés az állatvédelem közvetlen érdekein túlmutató jelentőségű, de az ehhez szükséges kormeghatározáshoz csak körülményes természettudományos módszerek tekinthetők tudományosan jól megalapozottnak. Ezeknek a gyakorlati alkalmazása a hatósági állatorvosok és igazságügyi szakértők számára még hosszú távon sem tűnik realitásnak, így elterjedt a részben hagyományokon alapuló, a fogak kiváltódását figyelembe vevő becslési módszer, melynek viszont nincs valódi szakirodalmi háttere. Két kutya fogazatának alakulását végig követve ugyan nem lehetséges általánosítani,

viszont a módszert indokoltnak tűnik fejleszteni és hiteles adatokkal alátámasztott adatbázist létrehozni, amihez a jelen dolgozat vizsgálata egy lépés.

Az életkor egyszerű eszközökkel történő meghatározásának nagy előnyei volnának, de a korhatározásnak pusztán a fogazat alapján történő módja jelen ismereteink szerint bizonytalan. Lehetséges, hogy a fajták közötti jelentős csontosodási eltérésekhez hasonlóan a fogak kiváltódása is különbözhet egyedenként annyira, hogy fogak alapján az életkor becslése túlságosan pontatlan. Egy-egy fajtáról kevés konkrét irodalmi adat lelhető fel, és még ott is felmerülhetnek az értékelést, egyben a végső következtetést befolyásoló szempontok. Az emberi tejfogak megjelenésének ideje az örökletes tulajdonságok mellett függ a táplálék összetételétől (Rao 2000, Boenjamin et al. 2006, Alhamda 2012, Sheetal et al. 2013), részben az állagától is (Ueno, et al. 2017) ezért az egy fajtához tartozó legnagyobb létszámú, 107 beagle fognövekedésének vizsgálati eredményét (Roccaro 2020) esetleg befolyásolta, hogy a kísérlet során 4 hónapos korig napi kétszer, utána pedig csak egyszer etették az állatokat. (Ma hat hónapos korig háromszor adunk a kölyökkutyáknak enni, életkoruknak lehető legjobban megfelelő összetételben és a fajta nagyságát is figyelembe vevő tápszemcse méretben.)

Kistestű kutyákban a fogváltás elhúzódhat (Dennis et al. 2010), ami összhangban áll a megfigyelésünkkel, hogy az általunk vizsgált, kistestű fajtához tartozó egyedekben a metszőfogak maradandóra váltása sokkal később következett be, mint ahogy az eddigi tapasztalatok alapján várható lett volna (Roccaro és Peli 2020). Silver (1963) 4-6 hetesen valamennyi metszőt áttörként írta le, ugyanakkor az általunk vizsgált kutyáknál a mandibularis i1 még 6,5 hetesen sem jelent meg, csak egy héttel később. A brachycephal fajtáknál egyes fogak át nem hasadása gyakoribb az átlagosnál (Bellei et al. 2019), és bár ez az rendellenes koponya alak a yorkshire terrierre nem jellemző, mi esetünkben is előfordulhatott. A növekvő fogak egymáshoz viszonyított helyzete hétről hétre változást mutatott, ami valószínűleg a fogak nem egyenletes növekedéséből származott (Marks et al. 1996).

5. Következtetések és javaslatok

A felméréseink alapján megállapítható, hogy az állatkínzás bűncselekményt jelenleg is hatásosan üldözik Magyarországon, de erről a civil állatvédőkben a valósággal ellentétes kép él: a nyomozó hatóságok komolyan veszik a gyanút, alapos a vizsgálata, rendkívül hatékony a bírósági szakra való előkészítése és a vád képviselése. A bíróságok mindezekről függetlenül is gondosan vizsgálják az ügyeket, és szinte minden vádlottal szemben végül meg is állapítják a bűncselekményt. A hatóságok a jogszabály szakmai elemeinek tételes figyelembevételére alapján mérlegelnek és döntenek, amihez az esetek jelentős részében igazságügyi szakértő véleményét is kéri.

Eredményeink alapján úgy látjuk, hogy a bűncselekménnyel szembeni még hatékonyabb fellépést szolgálná, ha az eljárás megindításához pontosabb adathoz és bővebb személyi kapacitáshoz jutna a rendőrség, valamint a társhatóságokkal – különösen az állat-egészségügyi és állatvédelmi hatóságokkal – szorosabb lenne a munkakapcsolat. Az együttműködés feltehetőleg előnyösen fokozná annak hatékonyságát is, hogy az állatkínzás vizsgálata következetesen kiterjedjen más szabálysértések és bűncselekmények lehetséges együttes előfordulására, beleértve az állat-egészségügyi és környezetvédelmi jogszabályok előírásainak ellenőrzését is. Az igazságügyi szakértői vélemények szakszerűségét is javítani szükséges, nagyobb figyelmet kell fordítani a különös szenvedés kérdéskörére, a kellően részletes és szabatos érvelésre.

Az állatvédelemben aktív civilek rendszeres és kellően részletes tájékoztatása jelentősen javíthatná a hatóságokról az állatkínzás bűncselekményével kapcsolatosan a közvéleményben kialakult kedvezőtlen képet. A társadalommal való szélesebb körű kommunikáció, interdiszciplináris szakmai konzultációk és képzések segíthetnének annak jobb megismerésében, hogyan lehetne csökkenteni az állatkínzás bűncselekmények gyakoriságát Magyarországon, és növelni a felderítés hatékonyságát.

A két kiskutya fogzatának kialakulását folyamatában megfigyelve ugyan nem állítható, hogy ez általánosságban igaz és kellően pontos módszer volna, viszont további vizsgálatokhoz olyan módszert mutat, amely kellő adatmennyiség birtokában a bűncselekmény gyanújának helyszíni elbírálhatóságát ígéri.

6. Új tudományos eredmények

1. A rendőrkapitányságok a bejelentések 77,0%-ban nyomozást rendelnek el, amelyek 67,0%-a vádemeléshez vezet. Az állatkínzás felderítésének javítását leginkább a nyomozói kapacitás növelése és más hatóságokkal történő együttműködés javítaná.
2. Az állatkínzással együtt leginkább a tiltott állatviadal, a lopás és a tiltott szerencsejáték bűncselekmények fordulnak elő. A büntetett előéletűek 3,5-ször nagyobb arányban közönyösek az állatkínzás bűncselekménnyel történő gyanúsításkor, mint a büntetlenek.
3. Tárgyalási szakban újdonság ritkán került elő: az ügyészek számára a beismerő vallomás, a bíróságoknak új tanú megjelenése volt a legfontosabb.
4. A bíróságok az állatkínzással vádoltak 95%-át ítélik el, legnehezebben az egészségkárosodás maradandósága bizonyítható.
5. A civil állatvédőknél az értelem meghatározó jelentőségűek, különösen a düh, az ellenszenv és a szomorúság. Ezekhez csekély éberség és figyelem, valamint teljes elutasítás társul, ami befolyásolja reakcióikat.
6. Kistestű kutyafajtán a felső fogíven a két szélső metsző (i2 és i3), az alsó fogíven a metsző (i3) és a szemfog (c) közötti távolság jellegzetesen megnövekszik három hónapos korban.

7. Irodalomjegyzék

1. 40/2013. (II. 14.) Korm. rendelet az állatkísérletekről, 2013. Available online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300040.kor> (accessed on 21 April 2023).
2. 164/2008. (XII. 20.) FVM rendelet a veszettség elleni védekezés részletes szabályairól 4. § 1. bekezdés a) pont. Available online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0800164.fvm> (accessed on 14 March 2023).
3. 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról 86. §. Available online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87900040.TV> (accessed on 08 January 2023).
4. 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről, 3. § 4. bekezdés. Available online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800028.tv> (accessed on 12 March 2023).
5. 2008. évi LXXXIV. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról, 2008. Available online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0800084.TV> (accessed on 23 April 2023).
6. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 244. § 1. bekezdés a) pont. Available online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv> (accessed on 12 March 2023).
7. 21/2015. (IV. 30.) FM rendelet a kedvtelésből tartott állatok nem kereskedelmi célú szállításának állategészségügyi feltételeiről 8. § 1. bekezdés. Available online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500021.fm> (accessed on 12 March 2023).
8. 24.hu: **Hatalmas tömeg tüntet ma az állatkinzás ellen**, 2016. Available online: <https://24.hu/belfold/2016/02/20/hatalmas-tomeg-tuntet-ma-az-allatkinzas-ellen/> (accessed on 15 March 2023).
9. AAHA: **American Animal Hospital Association**, 2023. Available online: <https://www.aaha.org/> (accessed on 12 May 2023).
10. Aaltola E.: **The Philosophy Behind the Movement: Animal Studies vs. Animal Rights**, Soc. Anim. 19, 393-406, 2011. <https://doi.org/10.1163/156853011X590042>
11. Adams C.J.: Woman-battering and harm to animals. In: *Animals and women: Feminist theoretical explorations*. Szerk.: Adams C.J., Donovan J. Durham: Duke University Press, 1995. p. 55-84.
12. ADC: **Animal Dental Clinic**, 2023. Available online: <https://animaldentalclinic.com/services/general-dentistry/> (accessed on 27 March 2023).
13. Addington L.A., Randour M.L. **Intentional Cruelty Versus Neglect: New Insights on Animal Cruelty Crimes and Implications for Policy**, Crim. Justice Policy Rev., 33. 966-988, 2022. <https://doi.org/10.1177/08874034221098918>

14. Ágoston Z.: **Szerte Magyarországon tüntettek az állatkínzás ellen, az Orbán-kormány nyitott a törvény szigorítására**, 2019. Available online: <https://168.hu/itthon/allatkinzas-tuntetes-magyarorszag-torveny-orban-kormany-173103> (accessed on 02 February 2023).
15. Agroinform.hu: **Megszavazták az állatvédelmi törvény szigorítását**, 2021. Available online: <https://www.agroinform.hu/gazdaelet/allatvedelmi-torveny-szigoritasa-52854-001> (accessed on 21 April 2023).
16. Alaimo S.: **Cyborg and ecofeminist interventions: challenges for an environmental feminism**, *Fem. Stud.*, 20. 133-152, 1994. <https://doi.org/10.2307/3178438>
17. ALDF: **Charging Considerations in Criminal Animal Abuse Cases**, 2023b. Available online: <https://aldf.org/article/charging-considerations-in-criminal-animal-abuse-cases/> (accessed on 27 March 2023).
18. ALDF: **Why Prosecutors Don't Prosecute**, 2023a. Available online: <https://aldf.org/article/why-prosecutors-dont-prosecute/> (accessed on 27 March 2023).
19. Alhamda S.: **Relationship between nutritional status and eruption of first permanent mandibular molar teeth among the school children in Indonesia**, *WHO South East Asia J. Public Health*, 2. 85-86, 2012.
20. Ambrus I.: Az állatkínzás bűncselekményének jogi tárgyai, egyes dogmatikai kérdései, valamint de lege ferenda szabályozása. In: *Magyar Jog*, 2021., 7-8. sz., p. 452-466.
21. Animal Law & Historical Center: **Anti-Cruelty: Related Cases**, 2023. Available online: <https://www.animallaw.info/cases/topic/anti-cruelty?order=title&sort=desc&page=1> (accessed 28 January 2023).
22. Animal Rights Foundation: **Animal Rights - Who We Are**, 2023. Available online: https://www.animalrights.nl/animal-rights-who-we-are?gclid=EAlaIQobChMIx4D4yury9wIVUQGLCh3tuQmbEAAYBCAAEgLz7_D_BwE (accessed on 27 March 2023).
23. April K.T., Feldman D.E., Platt R.W., Duffy C.M.: **Comparison between children with juvenile idiopathic arthritis (JIA) and their parents concerning perceived quality of life**, *Qual. Life Res.*, 15, 655-661, 2006. <https://doi.org/10.1007/s11136-005-3690-1>
24. Arkow P.: *Breaking the cycles of violence: A guide to multi-disciplinary interventions. A handbook for child protection, domestic violence and animal protection agencies.* Alameda, CA: Latham Foundation, 2003.
25. Arkow P.: *Breaking the Cycles of Violence: A Guide to Multi-Disciplinary Responses for Domestic Violence, Child Protection, Adult Protection, and Animal Care & Control Agencies.* Alameda, CA: The Latham Foundation for the Promotion of Humane Education, 2019.

26. Arkow P.: **Breaking the Cycles of Violence: A Practical Guide**, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, 1995. Available online: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/breaking-cycles-violence-practical-guide> (accessed on 12 April 2023).
27. Arkow P.: **Recognizing and responding to cases of suspected animal cruelty, abuse, and neglect: what the veterinarian needs to know**, Vet. Med. Res. Rep., 349-359, 2015. <https://doi.org/10.2147/VMRR.S87198>
28. Arkow P.: **The relationships between animal abuse and other forms of family violence**, Fam. Violence Sex. Assault Bull., 12. 29-34, 1996.
29. Arluke A., Levin J., Luke C., Ascione F.: **The relationship of animal abuse to violence and other forms of antisocial behavior**, J. Interpers. Violence, 14. 963-975, 1999. <https://doi.org/10.1177/088626099014009004>
30. Arluke A.: **Brute force: Animal police and the challenge of cruelty**. West Lafayette, USA: Purdue University Press, 2004.
31. Ascione F.R., Weber C.V., Thompson T.M., Heath J., Maruyama M., Hayashi, K.: **Battered pets and domestic violence: Animal abuse reported by women experiencing intimate violence and by nonabused women**, Violence Against Women, 13. 354–373, 2007. <https://doi.org/10.1177/1077801207299201>.
32. Ascione F.R.: **Battered women's reports of their partners' and their children's cruelty to animals**, J. Emot. Abuse, 1. 119-133, 1997. https://doi.org/10.1300/J135v01n01_06
33. ASPCA: **Addressing and Preventing Animal Cruelty in NYC**, 2023. Available online: <https://www.asPCA.org/investigations-rescue/addressing-and-preventing-animal-cruelty-nyc> (accessed on 06 April 2023).
34. AVDC: **American Veterinary Dental College**, 2023a. Available online: <https://avdc.org/> (accessed on 16 April 2023).
35. AVDC: **AVDC Nomenclature**, 2023b. Available online: <https://avdc.org/avdc-nomenclature/> (accessed on 18 January 2023).
36. AVMA: **Pet Ownership And Demographics Sourcebook**, 2022. Available online: <https://ebusiness.avma.org/files/ProductDownloads/eco-pet-demographic-report-22-low-res.pdf> (accessed 12 March 2023).
37. Bailey D., Swan P.: **Forensics: the Animal as Living Evidence**. In: *Animal abuse: helping animals and people*. Szerk.: Bailey D., Swan P. Boston, USA: CAB International, 2013. p. 183.
38. Bailey D.: **Practical Veterinary Forensics**. Boston, USA: CAB International, 2016. p. 53.
39. Bailey S.K.T., Sims V.K., Chin M.G.: **Predictors of Views about Punishing Animal Abuse**, Anthrozoös, 29. 21–33, 2016. <https://doi.org/10.1080/08927936.2015.1064217>

40. Bandura A.: **Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change**, Psychol. Rev., 84. 191–215, 1977. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
41. Bánhegyi N.: **Az állatvédelem jelentősége Magyarországon**, 2020. Available online: <https://juratus.elte.hu/az-allatvedelem-jelentosege-magyarorszagon/> (accessed on 28 May 2023).
42. Banks M.: **EU Political Report: Puppy Smuggling Peaks**, 2021. Available online: <https://www.eupoliticalreport.eu/puppy-smuggling-peaks/> (accessed on 09 February 2023).
43. Bányai K.: **Az ügyész szerepe az állatvédelemben**, Miskolci Jogi Szemle, 17. 67-74, 2022a. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.2.2041>
44. Bányai K.: **Beszámoló az állatok jogi védelmének kérdései (kihívások és tendenciák, kitekintéssel egyes országok szabályozására) című nemzetközi online konferenciáról**, Ügyészek Lapja, 5-6. 2022b. Available online: <http://ugyeszeklapja.hu/?p=4009> (accessed on 02 February 2023).
45. Bárándy G.: **Az állatkínzás jelene és jövője**, Debreceni Jogi Műhely, 7. 1-13, 2010. Available online: <https://ojs.lib.unideb.hu/DJM/article/download/6266/5878> (accessed on 04 January 2023).
46. Barrett B.J., Fitzgerald A., Stevenson R., Cheung C.H.: **Animal maltreatment as a risk marker of more frequent and severe forms of intimate partner violence**, J. Interpers. Violence, 325. 5131–5156, 2020. <https://doi.org/10.1177/0886260517719542>
47. Bartges J., Boynton B., Vogt A.H., Krauter E., Lambrecht K., Svec R., Thompson, S.: **AAHA canine life stage guidelines**, J. Am. Anim. Hosp. Assoc., 48. 1-11, 2012. <https://doi.org/10.5326/JAAHA-MS-4009>
48. Barton, A.: **Age Determination in Dogs**, Iowa State Univ. Vet., 2. 6, 1939. <https://dr.lib.iastate.edu/handle/20.500.12876/46002>
49. Basel Institute On Governance: **Wildlife crime – understanding risks, avenues for action Part 1: Illegal wildlife trade and financial crime**, 2021. Available online: https://learn.baselgovernance.org/pluginfile.php/50525/mod_label/intro/Part%201%20-%20wildlife%20crime.pdf (accessed on 10 March 2023).
50. Basinska A.B., Wiciak I., Dåderman A.: **Fatigue and burnout in police officers: The mediating role of emotions**, Policing An International Journal of Police Strategies and Management, 37. 665-680, 2014. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-10-2013-0105>
51. Becker F., French L.: **Making the links: Child abuse, animal cruelty, and domestic violence**, Child Abuse Review, 13. 399-414, 2004. <https://doi.org/10.1002/car.878>
52. Beirne P., Lynch M.J.: **On the Geometry of Speciesist Policing: The Federal Bureau of Investigation's Animal Cruelty Data**, Int. J. Crime Justice Soc. Democr., 12. 137-149, 2023. <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.2631>

53. Beirne P.: Hogarth's art of animal cruelty: Satire, suffering and pictorial propaganda, London, UK: Springer, 2014.
54. Bell D., Pei W.: Just Hierarchy between Humans and Animals: Subordination Without Cruelty Subordination Without Cruelty. In: *Just Hierarchy*, 2020, p. 43-176. <http://dx.doi.org/10.23943/princeton/9780691200897.003.0005>
55. Bellei E., Ferro S., Zini E., Gracis M.: **A clinical, radiographic and histological study of unerupted teeth in dogs and cats: 73 cases (2001–2018)**, *Front. Vet. Sci.*, 6. 357, 2019. <https://doi.org/10.3389/fvets.2019.00357>
56. Bellows J., Berg M.L., Dennis S., Harvey R., Lobprise H.B., Snyder C.J., Stone A.E.S., Van de Wetering A.G.: **2019 AAHA dental care guidelines for dogs and cats**, *J. Am. Anim. Hosp. Assoc.*, 55. 49-69, 2019. <http://doi.org/10.5326/JAAHA-MS-6933>
57. Bellows J.: **Tooth eruption and exfoliation in dogs and cats**, 2011. Available online: <https://www.dvm360.com/view/tooth-eruption-and-exfoliation-dogs-and-cats> (accessed on 04 March 2023).
58. Belshaw Z., Asher L., Harvey N.D., Dean R.S.: **Quality of life assessment in domestic dogs: An evidence-based rapid review**, *Vet. J.*, 206. 203-212, 2015. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2015.07.016>
59. Ben-Belgacem A.: **Gondolatok az állatképzés büncselekményének törvényi tényállásához**, *Ügyészek Lapja*, 3. 63-69, 2019.
60. Benetato M.A., Reisman R., McCobb E.: **The veterinarian's role in animal cruelty cases**, *J. Am. Vet. Med. Assoc.*, 238. 31-4, 2011. <https://doi.org/10.2460/javma.238.1.31>
61. Bermond B.: **A neuropsychological and evolutionary approach to animal consciousness and animal suffering**. *Anim. Welf.*, 10, S47-S62, 2001. <http://doi.org/10.1017/S0962728600023514>
62. Bertaldó A.: **Az állatképzés büncselekménye**, *Belügyi Szemle*, 4. 102-115, 2016.
63. Bieleke M., Goetz T., Yanagida T., Botes E., Frenzel A.C., Pekrun R. **Measuring emotions in mathematics: The Achievement Emotions Questionnaire—Mathematics (AEQ-M)**, *ZDM - Int. J. Math. Educ.*, 55. 269-284, 2023. <https://doi.org/10.1007/s11858-022-01425-8>
64. Biramian S.: **New York State Animal Cruelty Laws**, 2013. Available online: <https://apat.memberclicks.net/assets/docs/AnimalAbuseProsecution/StateCrueltyLaws/New%20York%20Animal%20Cruelty%20Summary.pdf> (accessed on 14 January 2023).
65. Blikk: **Hatalmas tömeg, rengeteg rendőr, kordonokkal védik az állatképző házát - a megkínzott Fülöp kutya gazdájánál tüntetnek – fotók**, 2017. Available online: <https://www.blikk.hu/galeria/tuntetes-fulop-kutya-halala-miatt/1egdf7z> (accessed on 15 March 2023).

66. Boenisch F.: **Beitrag zur Altersbestimmung des Hundes nach den Schneidezahnen**, Arch. Tierheilk., 39. 289–327, 1913.
67. Boenjamin S.N., Nasution, L.: **Malnutrition**, Dentika Dent. J. 50. 110, 2006.
68. Boly M., Seth A.K., Wilke M., Ingmundson P., Baars B., Laureys S., Edelman D.B., Tsuchiya, N.: **Consciousness in humans and non-human animals: recent advances and future directions**, Front. Psychol., 4. 625, 2013. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00625>
69. Bongiorno R., Bain P.G., Haslam N. **When sex doesn't sell: Using sexualized images of women reduces support for ethical campaigns**, PLoS One, 8. e83311, 2013. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0083311>
70. Brewster M.P., Reyes C.L.: **Animal Cruelty: A multidisciplinary approach to understanding**. North Carolina, USA: Carolina Academic Press, 2013.
71. Budras K.D., McCarthy P.H., Fricke W., Richter R., Horowitz A., Berg R.: *Anatomy of the Dog: An Illustrated Text*, 5th Revised Edition. Hannover, Germany: Schlütersche, 2007.
72. BummsK: **Tüntetés az állatkinzás ellen**, 2018. Available online: <https://www.bumm.sk/galeria/2018/05/20/tuntetes-az-allatkinzas-ellen> (accessed on 10 January 2023).
73. Bundesministerium: **Zoll stoppt erneut Welpenschmuggler**, 2021. Available online: <https://www.bmf.gv.at/presse/pressemeldungen/2021/mai/welpenschmuggel.html> (accessed on 12 May 2023).
74. Burchfield K.B. **The nature of animal crime: Scope and severity in Chicago**, Crime Delinq., 64. 1904-1924, 2018. <https://doi.org/10.1177/0011128717719515>
75. Bülte J.: **Criminal liability of veterinarians due to aiding and abetting animal cruelty**, 5. 2020. <http://dx.doi.org/10.31228/osf.io/zxpfj>
76. Cabanac M., Cabanac A.J., Parent A.: **The emergence of consciousness in phylogeny**, Behav. Res., 198. 267-272, 2009. <https://doi.org/10.1016/j.bbr.2008.11.028>
77. Campbell A.M.: **The intertwined well-being of children and non-human animals: An analysis of animal control reports involving children**, Soc. Sci., 11. 46, 2022. <https://doi.org/10.3390/socsci11020046>
78. Cao D.: **Chinese Animal Lib: An Emerging Social Movement**. In: The Palgrave Macmillan Animal Ethics Series. London: Palgrave Macmillan, 2015. p. 148-169. https://doi.org/10.1057/9781137408020_7
79. CDC: **Center for Disease Control and Prevention, Fast Facts: Preventing Adverse Childhood Experiences**, 2023. Available online: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/aces/fastfact.html> (accessed on 04 June 2023).

80. Ceccato V., Lundqvist P., Abraham J., Göransson E., Svennefelt, C.A.: **Farmers, victimization, and animal rights activism in Sweden**, Prof. Geogr., 74. 350-363, 2022. <https://doi.org/10.1080/00330124.2021.2004899>
81. Cella D.F.: **Overcoming difficulties in demonstrating health outcome benefits**, J. Parenter. Enter. Nutr., 16, 106S-111S, 1992. <https://doi.org/10.1177/014860719201600613>
82. Chalmers D.J.: **Facing up to the problem of consciousness**. J. Conscious. Stud., 2. 200-219, 1995.
83. Chalmers D.J.: **Panpsychism and panprotopsychism**. New York, USA: Oxford University Press, 2016.
84. Charron T.J., Floren R., Ward D.H., Whitcomb D.: **Opportunities for Early Response to Crime and Interpersonal Violence**, American Prosecutors Research Institute, 2006. Available online: <https://www.humane.nh.gov/sites/g/files/ehbemt521/files/inline-documents/sonh/animal-cruelty-prosecution.pdf> (accessed on 03 June 2023).
85. Clarke W.H.: **Horses' teeth: a treatise on their mode of development, anatomy, microscopy, pathology, and dentistry; compared with the teeth of many other land and marine animals, both living and extinct; with a vocabulary and copious extracts from the works of odontologists and veterinarians**. New York, USA: W.R. Jenkins, 1893.
86. Connor M., Currie C., Lawrence A.B.: **Factors influencing the prevalence of animal cruelty during adolescence**, J. Interpers. Violence, 36, 3017-3040, 2021. <https://doi.org/10.1177/0886260518771684>
87. Constantinescu G.M.: **Illustrated veterinary anatomical nomenclature**. Lipcse, Németország: Thieme, 2019.
88. Crossroads Animal Hospital: **How to Tell A Pet's Age from Its Teeth**, 2018. Available online: <https://www.crossroadsanimalhospital.ca/tell-pets-age-teeth/> (accessed on 13 January 2023).
89. Currie C.L.: **Animal cruelty by children exposed to domestic violence**, Child Abuse Negl., 30, 425-435, 2006. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.10.014>
90. D'Intino N., Messori S., Arena L., Ferri N., Ruggieri E.: **Il trasporto degli animali da compagnia**, 30 giorni, 2015. Available online: <https://www.trentagiorni.it/files/1443603530-27-28.pdf> (accessed on 02 June 2023).
91. Daniel W.A.: **Union County Prosecutor's Office, Animal Cruelty Informational Sheet**, 2023. Available online: <https://ucnj.org/prosecutor/animal-cruelty/> (accessed on 15 January 2023).
92. Dawkins M.S.: **Through animal eyes: What behaviour tells us**, Appl. Anim. Behav. Sci., 100. 4-10, 2006. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2006.04.010>
93. DeGrazia D.: **Az állatok jogai**, Budapest: Magyar Világ Kiadó, 2004.

94. Dennis R., Kirberger R.M., Barr F., Wrigley R.H. Appendicular skeleton. In: *Handbook of Small Animal Radiological Differential Diagnosis E-Book: Techniques and Differential Diagnoses*. Szerk.: Dennis R., Kirberger R.M., Barr F., Wrigley R.H. London: Elsevier Health Sciences, 2010. p. 51–83.
95. Denton D.A., McKinley M.J., Farrell M., Egan G.F. **The role of primordial emotions in the evolutionary origin of consciousness**, *Conscious. Cogn.*, 18. 500-514, 2009. <https://doi.org/10.1016/j.concog.2008.06.009>
96. Dobos-Balogh N.: **Az állatvédelem büntetőjogi kérdései**, *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus*, 37. 241–257, 2019.
97. Donley L., Patronek G.J., Luke C.: **Animal Abuse in Massachusetts: A Summary of Case Reports at the MSPCA and Attitudes of Massachusetts Veterinarians**, *J. Appl. Anim. Welf. Sci.*, 2. 59-73, 1999. http://dx.doi.org/10.1207/s15327604jaws0201_5
98. Donovan J., Coupe R.T.: **Animal rights extremism: Victimization, investigation and detection of a campaign of criminal intimidation**, *Eur. J. Criminol.*, 10. 113-132, 2013. <https://doi.org/10.1177/1477370812460609>
99. Donovan, J.: **Animal rights and feminist theory**, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 15, 2, 350-375, 1990.
100. Douglas E.: **Hamburg: Thousands protest against animal testing**, 2019. Available online: <https://www.dw.com/en/hamburg-thousands-protest-against-animal-testing/a-51279722> (accessed on 11 February 2023).
101. Douglas J. E., Ressler R.K., Burgess A.W., Hartman C.R. **Criminal profiling from crime scene analysis**, *Behav. Sci. Law.*, 4. 401-421, 1986. <https://doi.org/10.1002/bsl.2370040405>
102. DuPont G.A., DeBowes L.J.: *Atlas of dental radiography in dogs and cats*. London: Elsevier Health Sciences, 2008.
103. Edney A.T.: **Reasons for the euthanasia of dogs and cats**, *Vet. Rec.*, 143. 114-114, 1998. <https://doi.org/10.1136/vr.143.4.114>
104. Embersics J.: **Az állatvédelem kialakulása és történeti áttekintése**, *Iustum Aequum Salutare*, 4. 215–225, 2016.
105. European Commission: **Study on the welfare of dogs and cats involved in commercial practices**, 2013. Available online: https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/aw_eu-strategy_study_dogs-cats-commercial-practices_en.pdf (accessed on 02 June 2023).
106. European Commission: **Special Report Animal welfare in the EU: closing the gap between ambitious goals and practical implementation**, 2018. Available online: https://ec.europa.eu/food/animals/animal-welfare/evaluations-and-impact-assessment/evaluation-eu-strategy-animal-welfare_en (accessed on 13 March 2023).

107. European Food Safety Authority: **Animal welfare: consultation opens on Farm to Fork guidance**, 2022. Available online: <https://www.efsa.europa.eu/en/news/animal-welfare-consultation-opens-farm-fork-guidance> (accessed on 12 April 2023).
108. European Parliament: **Pet trafficking: measures against the illegal puppy business**, 2020. Available online: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20200117STO70506/pet-trafficking-measures-against-the-illegal-puppy-business> (accessed on 14 March 2023).
109. European Pet Food Industry Federation: **More than 140 million cats and dogs in the EU**, 2018. Available online: <https://www.fediaf.org/component/memberlibrary/memberlibrary.html?id=2156:more-than-140-million-cats-and-dogs-in-the-eu&Itemid=101> (accessed on 14 April 2023).
110. Evans H.E., de Lahunta A.: *Guide to the dissection of the dog*. Philadelphia, USA: Saunders, 2010.
111. Evans H.E., de Lahunta A.: *Miller's anatomy of the dog*, Amsterdam: Elsevier, 2013.
112. FAO: **Farm Animal Welfare Council: Annual Review 2009–2010**, 2010. Available online: <http://www.fao.org/ag/againfo/themes/animal-welfare/news-detail/en/c/43986/> (accessed on 18 February 2023).
113. FARM: **Farm Animal Rights Movement, Who We Are**, 2023. Available online: https://farmusa.org/?gclid=EAlalQobChMI3KGtpOzy9wIVDZ53Ch12ggfrEAAYAAEgKS8PD_BwE (accessed on 12 May 2023).
114. Faver C.A., Strand E.B.: **Domestic violence and animal cruelty: Untangling the web of abuse**, *J. Soc. Work Educ.*, 39, 237-253, 2003. <https://doi.org/10.1080/10437797.2003.10779134>
115. FBI: **Tracking Animal Cruelty FBI Collecting Data on Crimes Against Animals, FBI News**, 2016. Available online: <https://www.fbi.gov/news/stories/-tracking-animal-cruelty> (accessed on 04 June 2023).
116. Febres J., Brasfield H., Shorey R.C., Elmquist J., Ninnemann A., Schonbrun Y.C., Temple J.R., Recupero P.R., Stuart G. L.: **Adulthood animal abuse among men arrested for domestic violence**, *Violence against women*, 20, 1059-1077, 2014. <https://doi.org/10.1177/1077801214549641>
117. Fehér Gy.: *A háziállatok funkcionális anatómiája I-III.*, Budapest: Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat, 1980.
118. Fitzsimmons P.: **How Old Is My Dog? 5 Tips for Determining Your Dog's Age**, 2023. Available online: <https://www.petmd.com/dog/slideshows/how-old-my-dog-5-tips-determining-your-dogs-age> (accessed on 28 January 2023).
119. Floyd M.R.: **The modified Triadan system: nomenclature for veterinary dentistry**, *J. Vet. Dent.*, 8, 18-19, 1991. <https://doi.org/10.1177/089875649100800402>

120. Flynn C.P.: **Battered women and their animal companions: Symbolic interaction between human and nonhuman animals**, *Soc. Anim.*, 8. 99-127, 2000a. <https://doi.org/10.1163/156853000511032>
121. Flynn C.P.: **Woman's best friend: Pet abuse and the role of companion animals in the lives of battered women**, *Violence Against Women*, 6. 162-177, 2000b. <https://doi.org/10.1177/10778010022181778>
122. Ford A.: **Organised Crime and Corruption Reporting Project: The Canine Connection: Europe's Illegal Dog Trade**, 2021. Available online: <https://www.occrp.org/en/blog/14263-the-canine-connection-europe-s-illegal-dog-trade> (accessed on 21 January 2023).
123. France 24: **Puppy trafficking in Europe, a 'well-organised mafia'**, 2021. Available online: <https://www.france24.com/en/tv-shows/focus/20210716-puppy-trafficking-in-europe-a-well-organised-mafia> (accessed on 11 May 2023).
124. Fraser D., Duncan I.J., Edwards S.A., Grandin T., Gregory N.G., Guyonnet V., Hemsworth P.H., Huertas S.M., Huzzey J.M., Mellor D.J., Mench J.A., Spinka M., Whay, H. R.: **General principles for the welfare of animals in production systems: the underlying science and its application**. *Vet. J.*, 198. 19-27, 2013. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2013.06.028>
125. Frick P.J., Lahey B.B., Loeber R., Tannenbaum L., Van Horn Y, Christ M.A.G., Hart E.A., Hanson K.: **Oppositional defiant disorder and conduct disorder: A meta-analytic review of factor analyses and cross-validation in a clinic sample**, *Clin. Psychol. Rev.*, 13. 319-340, 1993. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(93\)90016-F](https://doi.org/10.1016/0272-7358(93)90016-F)
126. Fürjes F.: **Az állatkísérletek globális problémája, valamint a hazai és az Európai Unió jogi szabályozásában elért sikerek**, *Miskolci Jogtudó*, 2. 1-12, 2020.
127. Gaál, B.: **„Aki az állattal kegyetlen, nem lehet emberséges ember”**. **Ponori Thewrewk Emil és az állatvédelem a régi görögöknél**, *Antik Tanulmányok*, 56. 17-63, 2012. <https://doi.org/10.1556/anttan.56.2012.1.2>
128. Galvin S.L., Herzog Jr H.A. **Ethical ideology, animal rights activism, and attitudes toward the treatment of animals**, *Ethics. Behav.*, 2. 141-149, 1992. https://doi.org/10.1207/s15327019eb0203_1
129. Garner R.: **Political Animals: A Survey of the Animal Protection Movement in Britain**, *Parliam. Aff.*, 46. 333-352, 1993. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pa.a052424>
130. Gazzetta Ufficiale: **LEGGE 4 novembre 2010, n. 201**, 2010. Available online: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2010/12/03/010G0220/sg> (accessed on 05 May 2023).

131. Gilbert L.K., Breiding M.J., Merrick M.T., Thompson W.W., Ford D.C., Dhingra S.S., Parks S.E.: **Childhood adversity and adult chronic disease: an update from ten states and the District of Columbia**, *Am. J. Prev. Med.*, 48. 345-349, 2015. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2014.09.006>
132. Girardi A., Pozzulo J.: **The Significance of Animal Cruelty in Child Protection Investigations**, *Soc. Work Res.*, 36. 53-60, 2012. <https://doi.org/10.1093/swr/svs012>
133. Glanville C., Ford J., Coleman G.: **Animal Cruelty and Neglect: Prevalence and Community Actions in Victoria, Australia**, *Animals*, 9. 1121, 2019. <https://doi.org/10.3390/ani9121121>
134. Glanville C., Ford J., Cook R., Coleman G.J.: **Community Attitudes Reflect Reporting Rates and Prevalence of Animal Mistreatment**, *Front. Vet. Sci.* 8. 666727, 2021. <https://doi.org/10.3389/fvets.2021.666727>
135. Grant H., Lavery C., Spanjol K.: **Critical Understandings about Animal Cruelty for Law Enforcement Practitioners**, *J. Law Enforc.*, 4. 2015.
136. Gray C., Favre D.: *Veterinary Ethics and the Law*. In: *Ethics in Veterinary Practice: Balancing Conflicting Interests*. Szerk.: Kipperman B., Rollin B.E. Hoboken, New Jersey, USA: Wiley-Blackwell, 2021. <https://doi.org/10.1002/9781119791256.ch5>
137. Green P.C., Gullone E.: **Knowledge and attitudes of Australian veterinarians to animal abuse and human interpersonal violence**, *Aust Vet J.*, 83, 619-625, 2005. <https://doi.org/10.1111/j.1751-0813.2005.tb13275.x>
138. Greenfo: **Tüntetés a cirkuszi állatok kizsákmányolása ellen**, 2014. Available online: <https://greenfo.hu/sajtotajekoztatok/tuntetes-a-cirkuszi-allatok-kizsakmanyolasa-ellen/?referrer=rss> (accessed on 15 March 2023).
139. Gullone E.: **Risk factors for the development of animal cruelty**, *J. Anim. Ethics*, 4. 61-79, 2014. <https://doi.org/10.5406/janimaethics.4.2.0061>
140. Gushanova A., Petrova, N.: **Public danger of animal cruelty: qualification issues**, *Vestnik of Khabarovsk State University of Economics and Law*, 3. 115-118, 2023. <http://dx.doi.org/10.38161/2618-9526-2023-1-115-119>
141. Gyöngyösi Z.: **Az állatok joga és jogalanyisága**, *Jogi fórum*, 6. 2005. Available online: https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-az_allatok_joga_es_jogalanyisaga%5Bjogi_forum%5D.pdf (accessed on 26 April 2023).
142. Hall L.: *Capers in the churchyard: Animal rights advocacy in the age of terror*. Los Angeles: Nectar Bat Press, 2006.
143. Hammerschmidt J., Nassaro M.R.F., Bauer L.D.C., Almeida E.A., Barreto E.H., Forte Maiolino Molento C.: **Training the Environmental Military Police in the State of São Paulo for science-based assessment of animal mistreatment**, *J. Appl. Anim. Welf. Sci.*, 26. 325-340, 2023. <https://doi.org/10.1080/10888705.2021.1998776>

144. Hankovszky T.: **Vannak-e az állatoknak jogai, avagy miért szorulnak rá az állatok a metafizikára**, Café Babel, 3. 125-130, 1995.
145. Harmati A.: **Szigorúbb lett az állatvédelmi törvény, de nagyobb az öröm, mint a lelkesedés**, 2021. Available online: https://alfahir.hu/hirek/allatvedelmi_torveny_allatvedelem_allatkinzas_parlament (accessed on 12 January 2023).
146. Hawes S.M., Hupe T., Morris K.N.: **Punishment to support: the need to align animal control enforcement with the human social justice movement**, Animals, 10. 1902, 2020. <https://doi.org/10.3390/ani10101902>
147. Hawkins R.D., Hawkins E.L., Williams J.M. **Psychological risk factors for childhood nonhuman animal cruelty: A systematic review**, Soc. Anim, 25. 280-312, 2017. <https://doi.org/10.1163/15685306-12341448>
148. Hawkins R.D., Williams J.M. **Children's attitudes towards animal cruelty: Exploration of predictors and socio-demographic variations**, Psychol. Crime Law, 26. 226-247, 2020. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2019.1652747>
149. Hawkins R.D.: **Psychological factors underpinning child-animal relationships and preventing animal cruelty**. Doktori (PhD) értekezés, University of Edinburgh, Edinburgh, 2018.
150. Hensley C., Tallichet S.E., Dutkiewicz E.L.: **Recurrent Childhood Animal Cruelty: Is There a Relationship to Adult Recurrent Interpersonal Violence?** Crim. Justice Rev., 34. 248–257, 2009. <https://doi.org/10.1177/0734016808325062>
151. Hensley C., Tallichet S.E.: **Animal cruelty motivations assessing demographic and situational influences**, J. Interpers. Violence, 20. 1429-1443, 2005. <https://doi.org/10.1177/0886260505278714>
152. Héri A.: **A hazai állatvédelmi jog az új Polgári Törvénykönyv tükrében**, 2014. Available online: <https://core.ac.uk/download/pdf/159317833.pdf> (accessed on 11 January 2023).
153. Herzog H.A., Betchart N.S., Pittman R.B.: **Gender, sex role orientation, and attitudes toward animals**, Anthrozoös, 4. 184–191, 1991. <https://doi.org/10.2752/089279391787057170>
154. Herzog H.A., Dorr L.B.: **Electronically Available Surveys of Attitudes Toward Animals**, Soc. Anim. 8. 183-190, 2000. <https://doi.org/10.1163/156853000511078>
155. Herzog H.A., Golden L.L.: **Moral emotions and social activism: The case of animal rights**, J. Soc. Issues., 65. 485-498, 2009. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01610.x>

156. Herzog Jr H.A.: **“The movement is my life”: The psychology of animal rights activism.** J. Soc. Issues, 49. 103-119, 1993. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1993.tb00911.x>
157. Hoffer T., Hargreaves-Cormany H., Muirhead Y., Meloy J.R.: Violence in animal cruelty offenders. Cham, Switzerland: Springer, 2018.
158. Hoffmann J., Musloff C.: Fallanalyse und Täterprofil, Wiesbaden: Bundeskriminalamt 2000.
159. Hoopes K., Evans P.A., Jack N.: **Aging Horses by Their Teeth**, 2020. Available online: https://digitalcommons.usu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1135&context=extension_c_urall (accessed on 03 May 2023).
160. Horváth D.V.: **Az állatvédelem történeti előképei, 2021.** Available online: https://onszak.pte.hu/userfiles/cikk/159/scriptura21i_d_horvath.pdf (accessed on 12 January 2023).
161. Horváth V.J.: **Az állatkínzás büntetőjogi szabályozása hazánkban**, Magyar Bírói Egyesület, 2014. Available online: [https://www.mabie.hu/attachments/article/102/Az%20%C3%A1llatk%C3%ADnz%C3%A1s%20b%C3%BCntet%C5%91jogi%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1sa%20haz%C3%A1nkban%20\(1\).pdf](https://www.mabie.hu/attachments/article/102/Az%20%C3%A1llatk%C3%ADnz%C3%A1s%20b%C3%BCntet%C5%91jogi%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1sa%20haz%C3%A1nkban%20(1).pdf) (accessed on 24 May 2023).
162. Horváth V.J.: **Az állatkínzás tényállása és az állatvédelmi büntetőrendszer a megelőzés tükrében**, 2017. Available online: <https://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/102-dr-horvath-vera-judit-az-allatkinzas-buntetojogi-szabalyozasa-hazankban> (accessed on 26 March 2023).
163. Hubert M., Schwaben M.: **"Kofferraumgeschäfte" mit Hundebabys, Süddeutsche Zeitung**, 2022. Available online: <https://www.sueddeutsche.de/muenchen/ebersberg/markt-schwaben-welpen-schmuggel-infektion-1.5536636?reduced=true> (accessed on 05 April 2023).
164. Hutóczki-Orosz É.: **Megszavazta az Országgyűlés az állatvédelmi törvény szigorítását**, 2021. Available online: <https://hajdupress.hu/cikk/megszavazta-az-orzaggyules-az-allatvedelmi-torveny-szigoritasat> (accessed on 12 May 2023).
165. Hwang G.: **Examining Extremism: Violent Animal Rights Extremists, Center for Strategic and International Studies**, 2021. Available online: <https://www.csis.org/blogs/examining-extremism/examining-extremism-violent-animal-rights-extremists> (accessed on 12 January 2023).
166. Iglódi V.: **Az állatkínzás büntetőjogi szabályozása Magyarországon**, 2019. Available online: https://onszak.pte.hu/userfiles/cikk/122/scriptura19i_iglod.pdf (accessed on 05 January 2023).

167. Jacobsson K., Lindblom, J.: **Emotion work in animal rights activism: A moral-sociological perspective**, Acta Sociol., 56. 55-68, 2013. <https://doi.org/10.1177/0001699312466180>
168. Jámbor A., Tóbiás M.: **Az állatvédelem alapkérdései**, Miskolci Jogtudó, 1. 19-27, 2021. Available online: https://jogtudo.uni-miskolc.hu/files/14415/3_J%C3%A1mborMJ2021iss1art3.pdf (accessed on 15 April 2023).
169. Jámbor A.: A kedvtelésből tartott állatok jogi védelme a közigazgatásban, Miskolc: Bíbor Kiadó, 2022.
170. Jámbor A.: **Állatvédelem kontra veszélyes ebek** (TDK dolgozat). Miskolci Egyetem, Miskolc, 2010.
171. Jámbor A.: Az állatvédelem jogi szabályozásának története hazánkban. Doktoranduszok Fóruma, Miskolci Egyetem, Miskolc, 2013. p. 81-86.
172. Jámbor A.: Állatvédelem az állatkísérletek területén? **DIEIP**, 2. 1-12, 2014.
173. Jamison W.V., Lunch W.M.: **Rights of animals, perceptions of science, and political activism: Profile of American animal rights activists**, Sci. Technol. Hum. Values., 17. 438-458, 1992. <https://doi.org/10.1177/016224399201700402>
174. Janse A.J., Uiterwaal C.S., Gemke R.J., Kimpen J.L., Sinnema G.: **A difference in perception of quality of life in chronically ill children was found between parents and pediatricians**, J. Clin. Epidemiol., 58. 495–502, 2005. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2004.09.010>
175. Jasper J.M., Nelkin, D.: The animal rights crusade: The growth of a moral protest. New York, USA: Free Press, 1992.
176. Jogkódex: **A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló T/6655. számú törvényjavaslat indokolása**, 2008. Available online: <https://jogkodex.hu/doc/9743285> (accessed on 12 May 2023).
177. Joo S., Jung Y., Chun M.S.: **An analysis of veterinary practitioners' intention to intervene in animal abuse cases in South Korea**, Animals, 10. 802, 2020. <https://doi.org/10.3390/ani10050802>
178. Juliadilla R., Noveni N.A. **Are Childhood Cruelty To Animals Indicates As Mental Disorder?**, Int. J. Psychol. Relig. Human., 3. 56-72, 2021. <https://doi.org/10.32923/psc.v3i1.1748>
179. Justia US Law: **828.02 – Definitions**, 2014. Available online: <https://law.justia.com/codes/florida/2014/title-xlvi/chapter-828/section-828.02/> (accessed on 11 April 2023).
180. Justice.gov: **Animal Rights Activist Sentenced to 21 Months for Cross-Country Crime Spree Targeting Fur Industry**, 2023. Available online:

<https://www.fbi.gov/contact-us/field-offices/sandiego/news/press-releases/animal-rights-activist-sentenced-to-21-months-for-cross-country-crime-spree-targeting-fur-industry> (accessed on 27 March 2023).

181. Kajó C.: **Az állatkínzás elkövetési tárgyának polgári jogi státusza**, 2020. Available online: <https://jegyzo.hu/az-allatkinzas-elkovetesi-targyanak-polgari-jogi-statusza/> (accessed on 02 May 2023).
182. Kant I.: **Die Metaphysik der Sitten. Abgefasst von Immanuel Kant. Zweiter Teil. Metaphysische Anfangsgründe der Tugendlehre**, Leipzig, 1920. Available online: <https://www.projekt-gutenberg.org/kant/metasitt/chap007.html> (accessed on 12 February 2023).
183. Kant I.: **Kants Gesammelte Schriften**, Berlin: Royal Prussian, 1900.
184. Károlyi J.: **Az állatkínzás szabályozásának fejlődése Magyarországon**, Acta Jur. et Pol. Szeged., 2006. Available online: http://acta.bibl.u-szeged.hu/7299/1/juridpol_068_fasc_013_001-025.pdf (accessed on 15 May 2023).
185. Kazantsev R., Yatsenko I.: **Forensic veterinary diagnosis of dog's fatal poisoning with anticoagulant rodenticide – bromadiolone**, Naukovij visnik veterinarnoï medicini, 1. 120-136, 2022. <http://dx.doi.org/10.33245/2310-4902-2022-173-1-120-136>
186. Keith P.: **National Sheriffs' Association. Animal Cruelty as a Gateway Crime**. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services, 2018. Available online: <https://cops.usdoj.gov/ric/Publications/cops-w0867-pub.pdf> (accessed on 15 February 2023).
187. Kendall-Tackett K.A., Giacomoni S.M.: **Child victimization: Maltreatment, bullying and dating violence, prevention and intervention**. Kingston, New Jersey: Civic Research Institute, Inc., 2005.
188. Kimball R., Broida J.P.: **Psychological profiles of students for and against vivisection using the Myers-Briggs Type Indicator**, Humane Innovations and Alternatives, 5. 232-235, 1991.
189. Kiss A., Loráskó G., Fodor K.: **Az állatvédelem társadalmi, jogi és közegészségügyi vonatkozásai**, Magy. Állatorv. Lapja, 142. 619-624, 2020.
190. Kjærnes U., Keeling L.: **Principles and criteria of good Animal Welfare**, 2017. Available online: http://www.welfarequality.net/media/1084/wq_factsheet_10_07_eng2.pdf (accessed on 01 June 2023).
191. Kordzek, A.: **An Exploratory Study of Animal Cruelty Prosecution in New York**, Soc. Anim., 22. 602-622, 2014. <https://doi.org/10.1163/15685306-12341354>
192. König H.E., Liebich H.G.: **Veterinary Anatomy of Domestic Mammals: Textbook and Colour Atlas**. Lipcse, Németország: Thieme, 2020.

193. Lawson D.D., Nixon G.S., Noble H.W., Weipers W.L.: **Development and eruption of the canine dentition**, Br. Vet. J., 123. 26-30, 1967. [https://doi.org/10.1016/S0007-1935\(17\)40205-3](https://doi.org/10.1016/S0007-1935(17)40205-3)
194. Ledger R.A., Mellor D.J.: Forensic use of the Five Domains Model for assessing suffering in cases of animal cruelty, *Animals*, 8. 101, 2018. <https://doi.org/10.3390/ani8070101>
195. Levine J.M., Budke C.M., Levine G.J., Kerwin S.C., Hettlich B.F., Slater M.R.: **Owner-perceived, weighted quality-of-life assessments in dogs with spinal cord injuries**, J. Am. Vet. Med. Assoc., 233. 931-935, 2008. <https://doi.org/10.2460/javma.233.6.931>
196. Levitt L., Hoffer T.A., Loper A.B.: **Criminal histories of a subsample of animal cruelty offenders**, *Aggress. Violent Behav.*, 30. 48-58, 2016. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.05.002>
197. Liu, J.: Emotions, Morality, and Political Participation Behaviors in Online Activism. In: *The Power of Morality in Movements: Civic Engagement in Climate Justice, Human Rights, and Democracy*. Cham: Springer International Publishing, 2022. p. 265-289.
198. Lockwood R., Arkow P.: **Animal abuse and interpersonal violence: The cruelty connection and its implications for Veterinary Pathology**, *Vet. Pathol.*, 53. 910-918, 2016. <https://doi.org/10.1177/0300985815626575>
199. Lockwood R., Touroo R., Olin J., Dolan E.: **The Influence of Evidence on Animal Cruelty Prosecution and Case Outcomes: Results of a Survey**, *J Forensic Sci.*, 64. 1687-1692, 2019. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14085>
200. Lockwood R.: *Animal cruelty prosecution: opportunities for early response to crime and interpersonal violence*. Alexandria, USA: American Prosecutors Research Institute, 2006.
201. Lopez J.: Animal Welfare: **Global Issues, Trends and Challenges**, *Sci. Tech. Rev., Can Vet J.* 48. 1163–1164, 2007.
202. Lorászko G., Rácz B., Gerencsér F., Ózsvári L.: **Bíróságok tapasztalatai az állatkínzás vádjával indult eljárások során Magyarországon**, *Magy. Állatorv. Lapja*, 143. 569-576, 2021.
203. Lorászko G.: **Bejelentéshez használt formanyomtatványok, NÉBIH: Kutyakötelesség**, 2017. p. 35-44. Available online: https://portal.nebih.gov.hu/documents/10182/1055767/kutyatartasi_kezikonyv_2018_2k_iad_ON.pdf/6139612a-1f45-305d-93f5-9e103cc3a970 (accessed on 17 March 2023).
204. Lunghofer L., Shapiro K.: **AniCare Child: Treating Juvenile Animal Abusers, Preventing Future Violence**, 2011. Available online: https://www.researchgate.net/publication/309618630_AniCare_Child_Treating_Juvenile_Animal_Abusers_Preventing_Future_Violence#fullTextFileContent (accessed on 08 May 2023).

205. Macdonald J.M.: **The threat to kill**, Am. J. Psychiatry., 120. 125-130, 1963.
206. Magyar Bírói Egyesület: **Tájékoztató a Kúria Bfv.II.1.314/2017. számú, állatkínzás büntette miatt indult, jelentős ügyben hozott határozatáról**, 2018. Available online: <https://mabie.hu/index.php/908-tajekoztatoa-kuria-bfv-ii-1-314-2017-szamu-allatkinzas-buntette-miatt-indult-jelentos-ugyben-hozott-hatarozatarol> (accessed on 31 January 2023).
207. Magyar Nemzet: **Még szigorúbban büntetnék az állatkínzást**, 2016. Available online: <https://hirado.hu/2016/09/05/meg-szigorubban-buntetnek-az-allatkinzast/> (accessed on 15 May 2023).
208. Magyarország Kormánya: **Szigorítottak az állatvédelmi szabályokon**, 2021. Available online: <https://kormany.hu/hirek/szigoritottak-az-allatvedelmi-szabalyokon> (accessed on 10 February 2023).
209. Magyarország Ügyészsége: **Vádemelés állatkínzás miatt - a Győr-Moson-Sopron Megyei Főügyészség sajtóközleménye**, 2022. Available online: <http://ugyeszseg.hu/?s=%C3%A1llatk%C3%ADnz%C3%A1s> (accessed on 16 April 2023).
210. Maher J., Wyatt T.: **European illegal puppy trade and organised crime**, Trends Organ. Crime, 24. 506-525, 2021. <https://doi.org/10.1007/s12117-021-09429-8>
211. Manjunatha B.S., Soni N.K.: **Estimation of age from development and eruption of teeth**, J. Forensic Dent. Sci., 6. 73, 2014. <https://doi.org/10.4103/0975-1475.132526>
212. Many Ways to Help Animals: **Stop animal abuse with protests, demonstrations and street performance**, 2023. Available online: <https://manywaystohelpanimals.com/help-stop-animal-abuse-with-protests-and-demonstrations> (accessed on 25 May 2023).
213. Mariak V.: Die Spirale der Gewaltkriminalität. Hamburg, Németország: Tredidion, 2022.
214. Marković M.: **Child cruelty to animals-specifics, risk factors, possibilities for prevention**, Temida, 25. 309-329, 2022. <https://doi.org/10.2298/TEM2203309M>
215. Marks Jr S.C., Schroeder H.E.: **Tooth eruption: theories and facts**, Anat. Rec., 245. 374-393, 1996. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-0185\(199606\)245:2%3C374::AID-AR18%3E3.0.CO;2-M](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-0185(199606)245:2%3C374::AID-AR18%3E3.0.CO;2-M)
216. Mason G., Mendi M.: **Why is there no simple way of measuring animal welfare?** Anim. Welf., 2. 301-319, 1993. <http://doi.org/10.1017/S0962728600016092>
217. Mayhew: **The EU Puppy Smuggling Scandal Continues**, 2015. Available online: <https://themayhew.org/the-eu-puppy-smuggling-scandal-continues/> (accessed on 13 May 2023).
218. Mazas B., Fernandez Manzanal M.R., Zarza F.J., Mara G.A.: **Development and Validation of a Scale to Assess Students' Attitude towards Animal Welfare**, Int. J. Sci. Educ., 35. 1775-1799, 2013. <http://dx.doi.org/10.1080/09500693.2013.810354>

219. McCraty R., Atkinson M.: **Resilience training program reduces physiological and psychological stress in police officers**, *Glob. Adv. Health Med.*, 1. 44-66, 2012. <https://doi.org/10.7453/gahmj.2012.1.5.013>
220. McEwen F.S., Moffitt T.E., Arseneault L.: **Is childhood cruelty to animals a marker for physical maltreatment in a prospective cohort study of children?** *Child Abuse Negl.*, 38. 533-543, 2014. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.10.016>
221. McIntyre T.: **How Do the Courts Handle Animal Cruelty and Neglect Cases?** 2021. Available online: <https://www.mcintyretate.com/blog/2021/august/how-do-the-courts-handle-animal-cruelty-and-negl/> (accessed on 30 January 2023).
222. McMillan F.D.: **Quality of life in animals**, *J. Am. Vet. Med. Assoc.*, 216:1904–1910, 2000.
223. McPhedran S.: **A review of the evidence for associations between empathy, violence, and animal cruelty**, *Aggress. Violent Behav.*, 14. 1-4, 2009a. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.07.005>
224. McPhedran S.: **Animal abuse, family violence, and child wellbeing: A review. Journal of Family Violence**, 24. 41–52, 2009b. <https://doi.org/10.1007/s10896-008-9206-3>
225. Mellanby M.: *Diet and the Teeth. An Experimental Study. Part II. A. Diet and Dental Disease. B. Diet and Dental Structure in Mammals other than the Dog.* London: Medical Research Council (H.M.S.O.), 1930.
226. Mellanby M.: *Diet and the Teeth: an Experimental Study. Part I. Dental Structure in Dogs.* London: Medical Research Council (H.M.S.O.), 1929.
227. Mellanby M.: *The influence of diet on teeth formation.* London: The Lancet, 1918.
228. Mellor D.J.: **Moving beyond the “five freedoms” by updating the “five provisions” and introducing aligned “animal welfare aims”**, *Animals*, 6. 59, 2016. <https://doi.org/10.3390/ani6100059>
229. Merck M.: *Veterinary Forensics: Animal Cruelty Investigations.* Malden, MA, USA: Wiley-Blackwell, 2013. <http://dx.doi.org/10.1002/9781118704738>
230. Metzger Sz.: *Az állatkínzás bűncselekmény kérdései, Acta Scientiarum Socialium, Tomus,* 2010. Available online: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiR19f_jq6AAxXagf0HHUjACMIQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fjournal.unim-mate.hu%2Findex.php%2Fasc%2Farticle%2Fdownload%2F208%2F2669%2F2427&usq=AOvVaw1PA_A1wn8rhPp7I4Q5UNB0&opi=89978449 (accessed on 12 May 2023).
231. Michel M., Kühne D., Hänni J.: **Animal Law–Tier und Recht. Developments and Perspectives in the 21st Century–Entwicklungen und Perspektiven im 21 Jahrhundert,** 2012. Available online:

- https://www.tierimrecht.org/documents/762/Rechtsfragen_zur_Tierhaltung_am_Arbeitsplatz.pdf (accessed on 14 January 2023).
232. Mikheeva I.E., Suspitsyna T., Guttakovskiy Ya.: **Responsibility for Animal Cruelty: the Criminal-Legal Aspect**, Courier of Kutafin Moscow State Law University (MSAL), 1. 174-182, 2023. <http://dx.doi.org/10.17803/2311-5998.2022.98.10.174-182>
233. Ministero della salute: **Traffico di cuccioli, procedure per l'esecuzione dei controlli nella movimentazione comunitaria di cani e gatti**, 2017. Available online: https://www.salute.gov.it/portale/news/p3_2_1_1_1.jsp?menu=notizie&p=dalministero&id=2948 (accessed on 20 May 2023).
234. Mogbo T.C., Oduah F.N., Okeke J.J., Ufele A.N., Nwankwo O.D.: **Animal cruelty: a review**, J. Nat. Sci. Res., 3. 94-98, 2013.
235. Molnár L.: **Igazságot, jogot az állatoknak!**, Columba Országos Madárvédő Egyesület, 2015. Available online: https://www.peticiok.com/igazsagot_jogot_a_megkinzott_allatoknak (accessed on 04 January 2023).
236. Monsalve S., Ferreira F., Garcia R.: **The connection between animal abuse and interpersonal violence: A review from the veterinary perspective**, Res. Vet. Sci., 114. 18-26, 2017. <https://doi.org/10.1016/j.rvsc.2017.02.025>
237. Moore T.R.: **Should Trees Have Standing? Toward Legal Rights for Natural Objects**, Fla. St. U. L. Rev., 2. 672. 1974. Available online: <https://ir.law.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1753&context=lr> (accessed on 16 January 2023).
238. Morton R., Hebart M.L., Ankeny R.A., Whittaker A.L.: **Portraying animal cruelty: A thematic analysis of Australian news media reports on penalties for animal cruelty**, Animals, 12, 2918, 2022. <https://doi.org/10.3390/ani12212918>
239. Morton R., Hebart M.L., Whittaker A.L.: **Explaining the gap between the ambitious goals and practical reality of animal welfare law enforcement: A review of the enforcement gap in Australia**, Animals, 10. 482, 2020. <https://doi.org/10.3390/ani10030482>
240. Morton R., Hebart M.L., Whittaker A.L.: **Increasing maximum penalties for animal welfare offences in South Australia—Has it caused penal change?** Animals, 8. 236, 2018. <https://doi.org/10.3390/ani8120236>
241. Mota-Rojas D., Monsalve S., Lezama-García K., Mora-Medina P., Domínguez-Oliva A., Ramírez-Necoechea R., Garcia R.D.C.M.: **Animal abuse as an indicator of domestic violence: One health, one welfare approach**, Animals, 12. 977, 2022. <https://doi.org/10.3390/ani12080977>

242. Munro H.M., Thrusfield M.V.: **'Battered pets': sexual abuse**, J Small Anim Pract., 42. 333-337, 2001. <https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.2001.tb02468.x>
243. Munro H.M.: **'Battered pets'**, Vet Rec., 138. 576, 1996.
244. Muylle S.: **Estimation of Age by Examination of the Teet, Merck Veterinary Manual**, 2022. Available online: <https://www.merckvetmanual.com/digestive-system/dental-development/overview-of-dental-development?query=dentition> (accessed on 03 March 2023).
245. Népszava: **Állatkínzás - Öt év börtönre emelhetik a büntetést**, 2016a. Available online: https://nepszava.hu/1105067_allatkinzas-ot-ev-bortonre-emelhetik-a-buntetest (accessed on 12 May 2023).
246. Népszava: **Ideje! - Büntett lehet az állatok kínzása**, 2016b. Available online: https://nepszava.hu/1086196_ideje-buntett-lehet-az-allatok-kinzasa (accessed on 04 January 2023).
247. Newberry M.: **Associations between different motivations for animal cruelty, methods of animal cruelty and facets of impulsivity**, Psychol. Crime Law., 24. 500-526, 2018. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2017.1371305>
248. Nibert D.A.: **Animal rights and human social issues**, Soc. Anim., 2. 115-124, 1994. <https://doi.org/10.1163/156853094X00135>
249. Nickerson C.: **Crown prosecutors won't pursue 'animal cruelty' charges against Marineland**, 2022. Available online: <https://www.cbc.ca/news/canada/hamilton/marineland-animal-cruelty-charges-stayed-1.6694993> (accessed on 31 January 2023).
250. Niemiec B., Gawor J., Nemeč A., Clarke D., McLeod K., Tutt C., Gioso M., Steagall P.V., Chandler M., Morgenegg G., Jouppi R.: **World small animal veterinary association global dental guidelines**, J. Small Anim. Pract., 61. E36-E161, 2020. <https://doi.org/10.1111/jsap.13132>
251. Nomokonova T., Losey R., Mclachlin K., Bachura O., Gusev A., Kosintsev P., Fedorova N., Sablin M.: **Age estimation of archaeological dogs using pulp cavity closure ratios**, J. Archaeol. Sci., 123, 105252, 2020. <https://doi.org/10.1016/j.jas.2020.105252>
252. Otteman K., Fielder L., Lewis E.: **Animal Cruelty Investigations: A Collaborative Approach from Victim to Verdict**, Malden, MA, USA: Wiley-Blackwell 2022. <http://doi.org/10.1002/9781119764915>
253. Otteman K.: **The Veterinarian's Role in Animal Cruelty Investigations**. In: *Animal Cruelty Investigations: A Collaborative Approach from Victim to Verdict*. Szerk.: Otteman K., Fielder L. Toronto, Ontario, Kanada: John Wiley & Sons, Inc, 2022. p. 53-62. <https://doi.org/10.1002/9781119764915.ch6>

254. Palais J.: **Animal Cruelty Hurts People Too, How Animal Cruelty Crime Data Can Help Police Make Their Communities Safer for All**, *Police Chief Magazine, International Association of Chiefs of Police*, 2016. Available online: <https://www.policechiefmagazine.org/animal-cruelty-hurts-people-too/> (accessed on 02 May 2023).
255. Palais T.M.: **The Link Between Animal Cruelty and Public Safety**, *PM Magazine*, 2020. Available online: <https://icma.org/articles/pm-magazine/link-between-animal-cruelty-and-public-safety> (accessed on 02 June 2023).
256. Parfanovych I.I., Parfanovych A.Y.: **Providing diagnostic and preventive measures against children's violence against animals**, *Collection of Research Papers Pedagogical sciences*. 62-69, 2021. <http://dx.doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-95-9>
257. Parlament, 2003a. Available online: <https://www.parlament.hu/irom37/6473/6473.htm> (accessed on 12 May 2023).
258. Parlament: **117. ülésnap (2003.12.09.) felszólalásai - Gusztos Péter felszólalása**, 2003b. Available online: https://www.parlament.hu/naplo37/117/n117_052.htm (accessed on 01 June 2023).
259. Parlament: **Iromány adatai 2010-2014, Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény módosításáról**, 2014. Available online: https://www.parlament.hu/web/guest/iromanyok-elozo-ciklusbeli-adatai?p_p_id=hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=frfAfSvX&hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finterne t%2Fcpql%2Fogy irom.irom adat%3Fp ckl%3D39%26p izon%3D4247 (accessed on 18 March 2023).
260. Parlament: **Országgyűlési napló 2018-2022**, 2022. Available online: https://www.parlament.hu/web/guest/orszaggyulesi-naplo-2018-2022?_com (accessed on 12 May 2023).
261. Patterson-Kane E.G., Kogan L.R., Gupta M.E., Touroo R., Niestat L.N., Kennedy-Benson, A.: **Veterinary needs for animal cruelty recognition and response in the United States center on training and workplace policies**. *J. Am. Vet. Med. Assoc.*, 260. 1853-1861, 2022. <https://doi.org/10.2460/javma.22.02.0084>
262. Paulovics A.: **Állatvédelem az EU jogharmonizáció tükrében**. Budapest: Virtuóz Kiadó és Nyomdaipari Kft., 2002.
263. Peek C.W., Dunham C.C., Dietz B.E. **Gender, relational role orientation, and affinity for animal rights**, *Sex Roles*, 37. 905-920, 1997. <https://doi.org/10.1007/BF02936346>

264. Pet Dental Center, 2023. Available online: <https://petdental.center/> (accessed on 09 May 2023).
265. PETA: **Holding a Demonstration**, 2023. Available online: <https://www.peta.org/action/activism-guide/everyday-activism/demonstration/> (accessed on 17 May 2023).
266. PETA: **Last Longer | Vegan Sex Drive Shown in Steamy Scene | PETA**, 2016. Available online: <https://www.youtube.com/watch?v=coANMLRMirQ> (accessed on 02 February 2023).
267. PETA: **Menschen, die Tiere quälen, belassen es selten dabei**, 2019. Available online: <https://www.peta.de/themen/staatsanwalt/> (accessed on 14 April 2023).
268. Petersen M.L., Farrington D.P.: **Cruelty to animals and violence to people**, Victims and Offenders, 2. 21-43, 2007. <http://dx.doi.org/10.1080/15564880600934187>
269. Phillips A., Lockwood R.: **Investigating & prosecuting animal abuse: a guidebook on safer communities, safer families & being an effective voice for animal victims**. Alexandria, VA: National District Attorneys Association, 2013. Available online: <https://ia903002.us.archive.org/15/items/InvestigatingAndProsecutingAnimalAbuse2013/Investigating%20and%20Prosecuting%20Animal%20Abuse%202013.pdf> (accessed on 15 February 2023).
270. Plous S.: **An attitude survey of animal rights activists**, Psychol. Sci., 2. 194-196, 1991. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1991.tb00131.x>
271. Plutchik R.: A general psychoevolutionary theory of emotion. In: *Emotion: Theory, research and experience, Theories of emotion*. Szerk.: Plutchik R., Kellerman H. New York: Academic Press, 1980. p. 3–33.
272. Potter Jr. N.T.: **Kant on Duties to Animals**, 2005. Available online: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=philosfacpub> (accessed on 16 February 2023).
273. Protect The Harvest Non-Profit Corporation: **Animal extremism vs. Animal welfare - there is a difference**, 2023. Available online: <https://protecttheharvest.com/what-you-need-to-know/animal-rights-vs-animal-welfare-there-is-a-difference/> (accessed on 18 February 2023).
274. BBC: **Puppy Smuggling: Rise in cases prompts new welfare rules: BBC News**, 2021. Available online: <https://www.bbc.com/news/uk-58287850> (accessed on 14 February 2023).
275. Purina: **Caring For Your Puppy's Teeth**, 2023. Available online: <https://www.purina.com.au/puppies/health/teeth#.YCP2e2hKhEY> (accessed on 18 May 2023).

276. Querol Viñas N., Arkow P., Cuquerella A., Soria M., Company A., Randour M., Thompson J., Rider C., Doherty A.: **Animal Cruelty as a Gateway Crime Project for Law Enforcement**, 2019. Available online: https://www.researchgate.net/publication/340775838_Animal_Cruelty_as_a_Gateway_Crime_Project_for_Law_Enforcement (accessed on 12 February 2023).
277. Querol Viñas N., Cuquerella A., Ascione F.: **Breaking the Cycles of Violence: A Guide to Multi-disciplinary Interventions. A Handbook for Child Protection, Domestic Violence and Animal Protection Agencies**, 2010. Available online: https://www.researchgate.net/publication/338957579_Breaking_the_Cycles_of_Violence_A_Guide_to_Multi-disciplinary_Interventions_A_Handbook_for_Child_Protection_Domestic_Violence_and_Animal_Protection_Agencies (accessed on 11 February 2023).
278. Querol Viñas N., Cuquerella A., Trespaderne A., Company A., De Pablo J.: **Animal Cruelty or Wildlife Trafficking and Terrorism**, 2019. Available online: https://www.researchgate.net/publication/340775754_Animal_Cruelty_or_Wildlife_Trafficking_and_Terrorism (accessed on 11 February 2023).
279. Randour M.L.: **Including animal cruelty as a factor in assessing risk and designing interventions. Persistently Safe Schools: The National Conference of the Hamilton Fish Institute on School and Community Violence**. p. 103–110. Available online: <https://pdfs.semanticscholar.org/c101/5692a3f884979346cc8ae11fb68f485d88d4.pdf> (accessed on 07 March 2023).
280. Randour, M. L. (2004). Including animal cruelty as a factor in assessing risk and designing interventions. Proceedings of Persistently Safe Schools.
281. Rao, N.: Textbook of forensic medicine and toxicology. New Delhi, India: Jaypee Brothers Medical Publishers, 2000.
282. Reese L.A., Vertalka J.J., Richard C. **Animal cruelty and neighborhood conditions**, *Animals*, 10. 2095, 2020. <https://doi.org/10.3390/ani10112095>
283. Reinisch A.I. Understanding the human aspects of animal hoarding, *Can. Vet. J.*, 49, 1211-1214, 2008.
284. Resch K.: **Állatvédelmi hatósági eljárás**, Jegyző és Közigazgatás, 2016. Available online: <https://jegyzo.hu/allatvedelmi-hatosagi-eljaras/> (accessed on 09 February 2023).
285. Rioja-Lang F., Bacon H., Connor M., Dwyer C.M.: **Prioritisation of animal welfare issues in the UK using expert consensus**, *Vet. Rec.*, 187. 490-490, 2020. <https://doi.org/10.1136/vr.105964>
286. Robinson C., Clausen V.: **The Link Between Animal Cruelty and Human Violence**, 2021. Available online: <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/the-link-between-animal-cruelty-and-human-violence> (accessed on 03 June 2023).

287. Roccaro M., Peli A.: **Age determination in dog puppies by teeth examination: Legal, health and welfare implications, review of the literature and practical considerations**, Vet. Ital., 56. 149-162, 2020. <https://doi.org/10.12834/VetIt.1876.9968.2>
288. Roccaro M.: **New advances in estimating the age of dog puppies for medico-legal purposes**. PhD (doktori) értekezés, Alma Mater Studiorum Università di Bologna, Dottorato di ricerca in Scienze veterinarie, Bologna, 2020. <http://doi.org/10.48676/unibo/amsdottorato/9150>
289. Rodgers K.: **'Anger is why we're all here': Mobilizing and managing emotions in a professional activist organization**, Soc. Mov. Stud., 9. 273-291, 2010. <https://doi.org/10.1080/14742837.2010.493660>
290. Rogers E., Stern A.W. Veterinary forensics: investigation, evidence collection, and expert testimony. Boca Raton, FL: CRC Press. 2018.
291. Rollin B.E. **Animal rights as a mainstream phenomenon**. Animals, 1. 102-115, 2011. <https://doi.org/10.3390/ani1010102>
292. Rollin, B.: **Animal Welfare Across the World**, J. Appl. Anim. Res., 1. 146-170, 2019. <http://doi.org/10.1163/25889567-12340008>
293. Rosenthal D.M.: **Thinking that one thinks**. In: *Consciousness: Psychological and philosophical essays*. Eds.: Davies M., & Humphreys G.W. Oxford: Blackwell Publishing, 197-223, 1993.
294. Sander G., Scandurra A., Kamenska A., MacNamara C., Kalpaki C., Bessa C.F., Laso G.N., Parisi G., Varley L., Wolny M., Moudatsou M., Pontes N.H., Mannix-McNamara P., Libianchi S., Antypas T.: **Overview of harm reduction in prisons in seven European countries**, Harm Reduct J, 13. 1-13, 2016. <https://doi.org/10.1186/s12954-016-0118-x>
295. Saunders E.: **The Teeth a Test of Age, Considered with Reference to the Factory Children**, Am J Dent Sci., 7. 330-375, 1847.
296. Schultz J., Schönfelder, R., Steidl T.: **Gewalt gegen Tiere. Tierquallerei als Indiz für Gewalt gegen Menschen**, Dtsch. Tierarztzeblatt, 66. 1636-1644, 2018.
297. Schwartz C.E., Andresen E.M., Nosek M.A., Krahn G.L.: **Response shift theory: important implications for measuring quality of life in people with disability**, Arch. Phys. Med. Rehabil., 88. 529-536, 2007. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2006.12.032>
298. Scotland Yard CSI: **The Link Between Animal Abuse and #Murder, Twitter**, 2017. Available online: <https://mobile.twitter.com/ScotlandYardCSI/status/903739384016629760> (accessed on 12 February 2023).

299. Seth A.K., Baars B.J., Edelman D.B.: **Criteria for consciousness in humans and other mammals**, *Conscious Cogn.*, 14. 119-139, 2005. <https://doi.org/10.1016/j.concog.2004.08.006>
300. Sharman K.: **Sentencing Under Our Anti-Cruelty Statutes: Why Our Leniency Will Come Back to Bite Us**, *Curr. Issues Crim. Justice*, 13. 333–338, 2002. <https://doi.org/10.1080/10345329.2002.12036239>
301. Sheetal A., Hiremath V.K., Patil A.G., Sajjanetty S., Kumar, S.R.: **Malnutrition and its oral outcome—a review**, *J. Clin. Diagn. Res.*, 7. 178, 2013. <https://doi.org/10.7860/JCDR/2012/5104.2702>
302. Shih H.Y., Paterson M.B., Phillips C.J. **A retrospective analysis of complaints to RSPCA Queensland, Australia, about dog welfare**, *Animals*, 9. 282, 2019. <https://doi.org/10.3390/ani9050282>
303. Silver I.A.: **The aging of domestic animals**, 1963. Available online: http://www.unife.it/interfacolta/lm.preistoria/insegnamenti/archeozoologia/materiale-didattico/stima-eta-di-morte/silver_1963.pdf (accessed on 06 February 2023).
304. Simonelli J.: **Non-Violence and the Animal Rights Movement, Michigan State University College of Law**, 2003. Available online: <https://www.animallaw.info/article/non-violence-and-animal-rights-movement> (accessed on 06 February 2023).
305. Sims V.K., Chin M.G., Yordon R.E.: **Don't Be Cruel: Assessing Beliefs About Punishments for Crimes Against Animals**, *Anthrozoös*, 20. 251–259, 2007. <https://doi.org/10.2752/089279307X224791>
306. Sinatra Ayres A.: **How Vets Determine a Puppy or Kitten's Age**, 2016. Available online: <http://www.vetstreet.com/our-pet-experts/how-vets-determine-a-puppy-or-kittens-age> (accessed on 01 June 2023).
307. Singer P.: *Animal Liberation: The Definitive Classic of the Animal Movement*, New York, USA: Ecco, 1975.
308. Solodov D. **Crimes of animal cruelty in Poland: Case studies**, *Forensic Sci. Int. Anim. Environ.*, 1, 100010, 2021. <https://doi.org/10.1016/j.fsiae.2021.100010>
309. Sommer L.K., Löfström E., Klöckner C.A.: *Activist Art as a Motor of Change? How Emotions Fuel Change*. In: *Disruptive Environmental Communication*. Cham: Springer International Publishing, 2022. p. 43-56.
310. Stache G.: **Häufigkeit von Tierquälerei und Komorbidität mit Verhaltensauffälligkeiten bei Heranwachsenden**, PhD (doktori) értekezés. Abteilung für Forensische Psychiatrie und Psychotherapie der Fakultät für Medizin der Universität Regensburg, Regensburg, 2013.

311. Stafford K.J., Mellor D.J. **The implementation of animal welfare standards by Member Countries of the World Organisation for Animal Health (OIE): analysis of an OIE questionnaire**, Rev. Sci. et Tech. Int. Off. Epizoot., 28. 1143-1164, 2009. <https://doi.org/10.20506/rst.28.3.1959>
312. Stevenson P., Battaglia D., Bullon C., Carita A. **Review of animal welfare legislation in the beef, pork, and poultry industries**, FAO Investment Centre, 2014. Available online: <https://www.fao.org/3/i4002e/i4002e.pdf> (accessed on 21 April 2023).
313. Strand P.: **What is Animal Welfare and why is it important?**, National Animal Interest Alliance, 2014. Available online: <https://www.naiaonline.org/articles/article/what-is-animal-welfare-and-why-is-it-important#sthash.wf1OD5fW.dpbs> (accessed on 19 May 2023).
314. Sunstein C.R.: **Standing for Animals (with notes on animal rights)**, Ucla L. Rev., 47. 1333, 1999.
315. Taylor K.D., Mills D.S.: **Is quality of life a useful concept for companion animals?** Anim. Welf., 16:55–65, 2007. <http://doi.org/10.1017/S0962728600031730>
316. Taylor N., Signal T.D. **Lock ‘em up and Throw Away the Key? Community Opinions Regarding Current Animal Abuse Penalties**, Aust. Anim. Prot. Law J., 3. 33–52, 2009.
317. Taylor N., Signal T.D.: **Community Demographics and the Propensity to Report Animal Cruelty**, J. Appl. Anim. Welf. Sci., 9. 201-210, 2006. http://dx.doi.org/10.1207/s15327604jaws0903_2
318. Taylor N., Signal T.D.: **Empathy and attitudes to animals**, Anthrozoös, 18. 18–27, 2005. <http://doi.org/10.2752/089279305785594342>
319. Teegen W.R.: Tierquälerei – oder ...? Gewalt gegen Haustiere im archäologischen Befund – Ein methodischer Beitrag [Cruelty to Animals – or...? Violence against Domestic Animals in the Archaeological Record – A Methodological Contribution]. In: *Gewalt und Gesellschaft. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*, 2014., 259. 55–64.
320. Texas Veterinary Dental Center. 2023. Available online: <https://www.veterinarydentalservices.com/> (accessed on 16 May 2023).
321. The Animal Wellness Institute: **Our Work**, 2021. Available online: <https://www.theanimalwellnessinstitute.org/our-work> (accessed on 10 May 2023).
322. The Harris Poll: **More Than Ever, Pets are Members of the Family**, 2015. Available online: <https://www.prnewswire.com/news-releases/more-than-ever-pets-are-members-of-the-family-300114501.html> (accessed 02 May 2023).
323. The Human League: **How animal welfare organizations help animals**, 2021. Available online: <https://thehumaneleague.org/article/animal-welfare-organizations> (accessed on 12 May 2023).

324. The Humane Society of the United States: **Animal cruelty and human violence FAQ**, 2023. Available online: <https://www.humanesociety.org/resources/animal-cruelty-and-human-violence-faq> (accessed on 01 June 2023).
325. The Humane Society of the United States: **How to Determine a Cat's or Dog's Age**, 1996. Available online: http://www.ruralareavet.org/PDF/Physical_Exam-How_to_Determine_Age.pdf (accessed on 21 January 2023).
326. The Modern Bark: **How To Easily Determine Dog Age By His Teeth**, 2023. Available online: <https://themodernbark.petgiftsonline.com/2016/03/how-determine-dogs-age-by-his-teeth.html> (accessed on 04 January 2023).
327. The National Centre for the Prosecution of Animal Cruelty (NCPAC), 2023. Available online: <https://ncpac.ca> (accessed on 12 May 2023).
328. The Telegraph: **The shocking truth about Britain's illegal puppy smuggling trade**, 2021. Available online: <https://www.telegraph.co.uk/christmas/0/shocking-truth-britains-illegal-puppy-smuggling-trade/> (accessed on 30 April 2023).
329. The Wall Street Journal: **Inside an FBI hostage crisis, A Stolen Boy, an Angry Loner, an Underground Bunker**, 2013. Available online: <http://graphics.wsj.com/hostage/> (accessed on 04 April 2023).
330. Thompson J.: **Why addressing animal cruelty crimes matters**, 2019. Available online: <https://www.police1.com/investigations/articles/why-addressing-animal-cruelty-crimes-matters-PKM36xqraV4fFrv2/> (accessed online 01 May 2023).
331. Tilki K.: Az állatkínzás büntetéskiszabási gyakorlata. In: *Kutatási eredmények – 2017 (Lezárt kutatások összefoglalói)*. Országos Kriminológiai Intézet, 2017a.
332. Tilki K.: **Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai I. Ügyészégi Szemle**, 2018a. Available online: <https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2018-01.pdf> (accessed on 30 May 2023).
333. Tilki K.: **Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai II. Ügyészégi Szemle**, 2018a. Available online: <https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2018-02.pdf> (accessed on 30 May 2023).
334. Tilki K.: Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai 2012 és 2016 között. In: *Kutatási eredmények – 2017: (Lezárt kutatások összefoglalói)*. Országos Kriminológiai Intézet, 2017b.
335. Tilki K.: **Az állatvédelem jogi környezete és legfontosabb változásai Magyarországon I**, *Ügyészek Lapja*, 5. 5–15, 2017c.
336. Tilki K.: **Beszámoló „Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai és büntetéskiszabási gyakorlata” című kerekasztal-beszélgetésről**, *Ügyészek Lapja*, 1. 47–52, 2018c.

337. Tiplady C., Start W.D.S.P.: Why some people are cruel to animals. In: *Animal Abuse: Helping Animals and People*. Szerk.: C. Tiplady. Oxfordshire: CAB International, 2013. p. 17-29.
338. Tomaselli P.M.: **Detailed Discussion of International Comparative Animal Cruelty Law**. Animal Legal and Historical Centre, Michigan State University College of Law, 2003. Available online: <https://www.animallaw.info/article/detailed-discussion-international-comparative-animal-cruelty-laws> (accessed on 27 May 2023).
339. Tomlinson C.A., Murphy J.L., Matijczak A., Califano A., Santos J., McDonald S.E.: **The Link between Family Violence and Animal Cruelty: A Scoping Review**. Soc. Sci., 11. 514, 2022. <https://doi.org/10.3390/socsci11110514>
340. Tóth J.Z.: **Animal Protection and Animal 'Rights' in Hungary**, Jogelméleti Szemle, 4. 166-175, 2012.
341. Tucci J., Mitchell J., Goddard C.: **Doing Nothing Hurts Children: Community Attitudes About Child Abuse and Child Protection in Australia**, Australian Childhood Foundation, 2010.
342. Tye M.: Tense bees and shell-shocked crabs: Are animals conscious? New York: Oxford University Press, 2017. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190278014.001.0001>
343. Ubel P.A., Loewenstein G., Schwarz N., Smith D.: **Misimagining the unimaginable: the disability paradox and health care decision making**, Health Psychol., 24. S57, 2005. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0278-6133.24.4.S57>
344. Ueno Y., Saeki K., Yoshimura S.: **The relationship between tooth eruption and ingestion of 15 food items among children aged 18-20 months**, [Nihon Koshu Eisei Zasshi] Japanese Journal of Public Health, 64. 143-149, 2017. https://doi.org/10.11236/jph.64.3_143
345. Uniform Crime Reporting Program: **National Incident-Based Reporting System: NIBRS Offense Definitions**, 2019. Available online: https://ucr.fbi.gov/nibrs/2018/resource-pages/nibrs_offense_definitions-2018.pdf (accessed on 11 January 2023).
346. UNIVET: **Az Állatorvostudományi Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzata**, 2022. Available online: https://univet.hu/wp-content/uploads/2022/06/02_ATE_SZMR_20220629.pdf (accessed on 21 April 2023).
347. Utasi Á.: Az életminőség feltételei, Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, 2007.
348. Väärikkälä S., Hänninen L., Nevas, M.: **Veterinarians experience animal welfare control work as stressful**, Front. Vet. Sci., 7. 77, 2020. <https://doi.org/10.3389/fvets.2020.00077>
349. Van den Broeck M., Stock E., Vermeiren Y., Verhaert L., Duchateau L., Cornillie P.: **Age estimation in young dogs by radiographic assessment of the canine pulp**

- cavity/tooth width ratio**, *Anat. Histol. Embryol.*, 51. 269-279, 2022.
<https://doi.org/10.1111/ahe.12787>
350. Varga D.: **A természeti környezet és a tartási körülmények hatása ponty (Cyprinus Carpio L.) Jólétére és termékminőségére.** Doktori (PhD) értekezés. Kaposvári Egyetem, Kaposvár, 2013.
351. Varga D.: **Sertéshús-minősítés és minőség Magyarországon az EU csatlakozás időszakában,** Doktori (PhD) értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Mosonmagyaróvár, 2004.
352. Vaughn M.G., Fu Q., DeLisi M., Beaver K.M., Perron B.E., Terrell K., Howard M.O.: **Correlates of cruelty to animals in the United States: Results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions,** *J. Psychiatr. Res.*, 43. 1213-1218, 2009. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2009.04.011>
353. Veevers J.E.: **The social meanings of pets: Alternative roles for companion animals,** *Marriage Fam. Rev.*, 8. 11-30, 1985.
https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J002v08n03_03
354. Végh Á., Abonyi-Tóth Zs., Rafai P.: **Gyakorlati vizsgálatok a kábító áram frekvenciájának sertések kétpontos elektromos kábítása során kifejtett hatásáról,** *Magy. Állatorv. Lapja*, 138. 663-672, 2016.
355. Végh Á.: **Állatokon végzett jóléti vizsgálatok és az elektromos kábítás mutatóinak összefüggései sertéseken.** Doktori (PhD) értekezés. Állatorvostudományi Egyetem, Budapest, 2016.
356. Veterinary Dental Center: **Delayed Eruption,** 2023. Available online: <https://www.veterinarydentalcenter.com/oral-conditions/misaligned-teeth/delayed-eruption/> (accessed on 12 May 2023).
357. Vetter Sz., Ózsvári L., Visnyei L.: **Az állatkínzás tényállása és az állatvédelmi büntetőrendszer a megelőzés tükrében,** *Magy. Állatorv. Lapja*, 132. 489-496, 2010.
358. Vetter Sz., Ózsvári L.: **Az állatfajok és állategyedek védelme az európai országok alkotmányában, különös tekintettel az állatok "méltóságára",** *Alkotmánybírósági Szemle*, 2. 11-18, 2020.
359. Vetter Sz., Ózsvári L.: **Az állatkínzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében, The Regulation of Animal Cruelty in Relation to Economic and Social Indicators,** *Magy. Tud.*, 5. 2021. <http://dx.doi.org/10.1556/2065.182.2021.5.9>
360. Vetter Sz., Vasa L., Ózsvári L.: **Economic aspects of animal welfare,** *Acta Polytech. Hungarica*, 11. 119-134, 2014.
361. Vetter Sz.: **Az állatkínzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében.** Doktori (PhD) értekezés. Szent István Egyetem, Gödöllő, 2020.
<http://doi.org/10.14751/SZIE.2020.063>

362. Vetter T.R., Bridgewater, C. L., McGwin G.: **An observational study of patient versus parental perceptions of health-related quality of life in children and adolescents with a chronic pain condition: who should the clinician believe?**, *Health Qual. Life Outcomes*, 10. 1-12, 2012. <https://doi.org/10.1186/1477-7525-10-85>
363. Volant A.M., Johnson J.A., Gullone E., Coleman G.J.: **The relationship between domestic violence and animal abuse: An Australian study**, *J. Interpers. Violence*, 23. 1277-1295, 2008. <https://doi.org/10.1177/0886260508314309>
364. Von Erdélyi M.: *Darstellung des Zahnalters des Pferdes, Rindes, Schafes und Schweines*, Wien, 1920.
365. Waerstad J., Hobbins T., Wirrel J., Hunstone M., Foy E., Allen M., Wikner B. **Human-to-animal similarity and participant mood influence punishment recommendations for animal abusers**, *Soc. Anim.*, 10. 267-284, 2002. <https://doi.org/10.1163/156853002320770074>
366. WAFA: **Welfare Quality - Welfare Quality scoring system, Welfare Assessment of Farm Animals**, 2023. Available online: <https://www1.clermont.inrae.fr/wq/> (accessed on 28 April 2023).
367. Waldman E.: **PETA Calls For a Strike on Sex With Meat-Eating Men**, 2022. Available online: <https://www.peta.org/blog/strike-on-sex-with-meat-eating-men/> (accessed on 12 May 2023).
368. Wauthier L., Farnfield S., Williams J.: **A Preliminary Exploration of the Psychological Risk Factors for Childhood Animal Cruelty: The Roles of Attachment, Self-Regulation, and Empathy**, *Anthrozoös*. 36. 1-23, 2022. <http://doi.org/10.1080/08927936.2022.2125197>
369. Webster J.: **The assessment and implementation of animal welfare: theory into practice**, *Rev. sci. tech. Off. int. Epiz.*, 24. 723-734, 2005.
370. White G., Quick L.D.: **Animal cruelty, domestic violence, and social disorganization in a suburban setting**, *Deviant Behav.*, 40, 930–941, 2019. <https://doi.org/10.1080/01639625.2018.1445442>
371. WHO: **Rabies - Bulletin – Europe**, 2023. Available online: <https://www.who-rabies-bulletin.org/site-page/queries> (accessed on 10 February 2023).
372. Widom C.S.: **Childhood victimization: Early adversity, later psychopathology**. *National Institute of Justice Journal*, 2000. Available online: <https://nij.ojp.gov/library/publications/childhood-victimization-early-adversity-later-psychopathology> (accessed on 10 May 2023).
373. Williams K.; Lerner R.: **Teeth, Teething and Chewing in Puppies**, 2023. Available online: <https://vcahospitals.com/know-your-pet/teeth-teething-and-chewing-in-puppies> (accessed on 03 June 2023).

374. Williams V.M., Dale A.R., Clarke N., Garrett N.K.G.: **Animal abuse and family violence: Survey on the recognition of animal abuse by veterinarians in New Zealand and their understanding of the correlation between animal abuse and human violence**, N. Z. Vet. J., 56. 21-28, 2008. <http://dx.doi.org/10.1080/00480169.2008.36800>
375. Wisch F.R.: **Table of Veterinary Reporting Requirement and Immunity Laws**, 2023. Available online: <https://www.animallaw.info/topic/table-veterinary-reporting-requirement-and-immunity-laws> (accessed on 09 February 2023).
376. Wittemann S.: **Zur Altersbeurteilung beim Wildschwein (Sus scrofa, Linné, 1758) mit Hilfe von Merkmalen an den Zähnen unter besonderer Berücksichtigung der Canini**. Doktori (PhD) értekezés. Fachbereichs Medizin, Justus-Liebig-Universität Gießen, Gießen 2004.
377. WOAAH: **World Organisation for Animal Health. Section 7. Animal Welfare, Chapter 7.1. Introduction to the recommendations for animal welfare**, 2022. Available online: https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/Health_standards/tahc/current/chapitre_aw_introduction.pdf (accessed on 16 May 2023).
378. Wollstonecraft M.: **A Vindication of the Rights of Woman with Strictures on Political and Moral Subjects**, 2016. Available online: <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/wollstonecraft1792.pdf> (accessed on 19 May 2023).
379. Wright J., Hensley C.: **From animal cruelty to serial murder: Applying the graduation hypothesis**, Int. J. Offender Ther. Comp., 47. 71-88, 2003. <https://doi.org/10.1177/0306624X02239276>
380. WSAVA. **World Small Animal Veterinary Association**, 2023. Available online: <https://wsava.org/> (accessed on 03 March 2023).
381. Yatsenko I., Parilovskyi O.: **Recent advances in forensic veterinary examination of animals affected by violent attitude**, Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies, 22. 95-105, 2020. <https://doi.org/10.32718/nvlvet9716>
382. Yeates J., Main D.: **Assessment of companion animal quality of life in veterinary practice and research**, J. Small Anim. Pract., 50. 274–281, 2009. <https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.2009.00755.x>
383. Zalaf A., Egan V.: **A new questionnaire examining general attitudes toward animals in Cyprus and the United Kingdom**, J. Vet. Behav., 10. 111-117, 2015. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2014.09.003>
384. Zolkipli A.M.: **The Influence of Animal Welfare Act 2015 Enforcement on The Rise of Animal Cruelty Cases in Malaysia**. MJSSH, 7. e001955-e001955, 2022. <https://doi.org/10.47405/mjssh.v7i12.1955>

385. Zolotor A.J., Theodore A.D., Chang J.J., Berkoff M.C., Runyan D.K. **Speak softly— and forget the stick: Corporal punishment and child physical abuse**, Am. J. Prev. Med., 35. 364-369, 2008. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2008.06.031>

8. Saját közlemények

8.1. Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk

8.1.1. Lektorált, impakt faktorral bíró tudományos folyóiratban megjelent publikációk

- Lorászkó, G., Vetter, S, Rácz, B, Sótonyi, P, Ózsvári, L (2023) Comparison of Police Data on Animal Cruelty and the Perception of Animal Welfare NGOs in Hungary. *Animals*, 13:1224. <https://doi.org/10.3390/ani13071224>
- Lorászkó, G., Rácz, B, Ózsvári, L (2022) Changes in the Dentition of Small Dogs up to 4 Months of Age. *Animals*, 12:1417. doi:10.3390/ani12111417
- Lorászkó, G., Rácz, B, Gerencsér, F, Ózsvári, L (2021) Bíróságok tapasztalatai az állatkínzás vádjával indult eljárások során Magyarországon. *Magy Allatorvosok Lapja*, 143:569-576
- Lorászkó, G., Rácz, B, Gerencsér, F, Ózsvári, L (2021) Az ügyészség tapasztalatai az állatkínzás vádjával indult bírósági eljárások során Magyarországon. *Magy Allatorvosok Lapja*, 143:165-172
- Kiss, A, Lorászkó G., Fodor, K (2020) Az állatvédelem társadalmi, jogi és közegészségügyi vonatkozásai. *Magy Allatorvosok Lapja*, 142:619-624

8.1.2. Lektorált, impakt faktorral nem bíró tudományos folyóiratban megjelent/elfogadott publikációk

- Rúzsa, Á, Koczka E, Höflinger, H, Lorászkó, G (2017) Kutyakötelesség, Útmutató a felelős kutyatartás jogszabályi előírásaihoz, Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH), 2017

8.1.3. Konferencia prezentációk

- Lorászkó, G., Szaniszló, F, Ózsvári, L, Rácz, B (2017) Kutyák allergiás bőrelváltozását kiváltó okok meghatározása vérvizsgálatok alapján. Sótonyi, P, Gálfi, P, Vörös, K, Magyar, T (szerk.) Akadémiai beszámolók, Klinikum, Budapest, Magyarország: Állatorvostudományi Egyetem, 2017. évi 44. füzet 11. oldal, <https://vmri.hu/files/fuzetek/ab-2018-klinikumok-vegleges-2018.pdf>
- Lorászkó, G., Ózsvári, L, Rácz, B (2017) Adatlapok állatkínzás gyanújának vizsgálatához. In: Sótonyi, P, Gálfi, P, Vörös, K, Magyar, T (szerk.) Akadémiai beszámolók, Élelmiszer-higiénia, Állategészségügyi igazgatás, Budapest, Magyarország: Állatorvostudományi Egyetem, 2017. évi 44. füzet 13. oldal, https://vmri.hu/files/fuzetek/ab-2018-allathigienia-allattenyesztes-genetika-takarmanyozastan-vegleges_0.pdf

9. Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Krisztina feleségemnek és Larissza nagylányomnak, hogy elviselték az eredtileg tervezettnél sokszorta több időráfordításomat, amelyet a doktori tanulmányaim igényeltek. Bízom benne, hogy nem hiába.

Hálásan köszönöm Dr. Ózsvári László tanszékvezető egyetemi tanárnak a hozzám való, kifogyhatatlannak tűnő türelmét, toleranciáját, értékes szakmai és morális segítségét, alkotó részvételét, nagy terhelés mellett is mindig megtartott jó kedvét.

Köszönöm az Állatorvostudományi Egyetemnek a publikációk megjelenéséhez nyújtott támogatását, Dr. Rácz Bence egyetemi tanárnak, társtémavezetőmnek és szerzőtársamnak szakmai segítségét és optimizmusát.

Köszönöm szerzőtársaim hasznos munkáját Dr. Sótonyi Péter tanszékvezető egyetemi tanárnak, rektornak, Dr. Vetter Szilvia központvezető tudományos munkatársnak és Dr. Gerencsér Ferenc állatorvos-jogásznak, Dr. Fodor Kinga tanszékvezető egyetemi docensnek, Dr. Szaniszló Ferenc kandidátusnak és Dr. Kiss Annamária kolléganőnek.

A kutatáshoz nyújtott szakmai tanácsaikért és segítségükért köszönetet mondok Dr. Várhomokiné dr. Rabi Noémi nyugalmazott büntetőjogi főügyész-helyettesnek, Dr. Katona Attilának, a Legfőbb Ügyészség Adatvédelmi és Biztonsági Osztály vezetőjének, Dr. Turi Bálint büntető bírónak, Dr. Csizék Tibor rendőr ezredesnek, rendőrségi főtanácsosnak, megyei rendőrfőkapitány-helyettesnek, az adatok feldolgozásában nyújtott segítségükért Abonyi-Tóth Zsolt matematikusnak és Takács Mihály statisztikusnak. Köszönöm a gyors és pontos angol fordításokat Dr. Horváth Eleonóra szakfordító ügyvédnek és Mr. Paul Anthony Barettnak, az ELTE jogi angolt oktató szaklektorának.

A kifogyhatatlanul sok adat szorgalmas és lelkiismeretes feldolgozásában éveken át nyújtott pótolhatatlan segítséget köszönöm munkatársamnak, Fiáth Erikának, valamint időközben már állatorvos hallgatókká vált volt munkatársaimnak: Baranyi Ágnesnek és Molnár Eszternek.

Dr. Máté Mariettának és Bikádi Katalin könyvtárosnak köszönöm, hogy a publikációkat megfelelő formára alakították.